

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE KENTLİLEŞME VE KENTSEL YOKSULLUK
ÜZERİNE: ANKARA ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Emel ÇINAR

Kırıkkale-2013

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SIYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE KENTLİLEŞME VE KENTSEL YOKSULLUK
ÜZERİNE: ANKARA ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Emel ÇINAR

Tez Danışmanı

Yrd. Doç.Dr. Refik YASLIKAYA

Kırıkkale-2013

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Emel ÇINAR tarafından hazırlanan “Türkiye’de Kentleşme ve Kentsel Yoksulluk Üzerine: Ankara Örneği” başlıklı tez, jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Refik YASLIKAYA
Jüri Başkanı (Danışman)

Doç.Dr.İsrafil ZORLU

Üye

Yrd. Doç. Dr. Hasan YAYLI

Üye

ÖZET

Yoksulluk, diğ er bircok ÷lkede olduğ u gibi T÷rkiye'nin de onemli sorunlarından biridir. Artan yoksulluk olgusu hem toplumsal b÷t÷nleşmenin hem de iktisadi kalkınmanın önünde büyük bir engeldir. Kentleşme surecinde oluşan carpık kentleşmenin, insan tutum ve davranışları üzerinde meydana getirdiğ i değ işmeler neticesinde ortaya cıkan temel sorunlardan birisi kentsel yoksulluktur. Bu calışmada, hızlı ve sağ lıksız yaşanan kentleşme surecinde meydana gelen göç olgusuyla toplumsal problemlerin en önemlilerinden birisi olan yoksulluk ele alınarak, göçün ve kentleşmenin yoksulluğ u nasıl etkilediğ ini ortaya koymaya calışılmıştır. Kentleşme sürecinde göçün yoksulluk üzerindeki etkisini incelemede veri ve istatistik olarak, Ankara ilinin yoksulluk verilerinden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, Kentlileşme, Yoksulluk, Göç, Gecekondu ve Ankara

ABSTRACT

Poverty, as seen in a lot of country, is one of the serious problems of Turkey. Increasing poverty is a big preventer for both social peace and economic development. In the progress of urbanization poverty phenomenon is one of the fundamental problems occurred as a result of ill effects caused by crooked urbanization on human attitudes and manners. In this study, it will be laid out that poverty committed in urban center and shanty housing areas and rural region have different characteristics both in quantity and in quality so that is benefited poverty statics and data from city of Ankara.

Key Words: Urbanization, Urbanizing, Poverty, Migration, Slum and Ankara

ÖNSÖZ

Yaşadığımız yüzyılda bütün ülkelerde kentleşme, göç ve yoksulluk ilişkisi sosyal ve ekonomik bağlamda en dikkat çeken konular arasında yer almaktadır. Çünkü kentleşme, göç ve yoksulluk toplumun ekonomik ve sosyal yapısı ile insan tutum ve davranışlarında belli bir takım değişmelere yol açabilme gücüne sahip olgulardır. Özellikle sanayileşme sonucu kırdan kente göçün yoğunlaşması, kentleşme ve göç süreçlerinin etkisiyle ortaya çıkan problemlerden yoksulluk ile ilgili sorunlar gelişmekte olan ülkelerin yoğun çözüm arayışlarının olduğu alanlar olarak dikkat çekmektedir. Çağımızda toplumların bir değişim dönüşüm süreci içinde bulunduğu genel kabul gören bir gerçektir. Bu toplumsal yapıdaki değişimin en belirgin göstergesi giderek artan kentleşme olayıdır. Kentleşme neticesinde gerek kentin dış çehresi gerekse kentte barınanların sayısı değişmektedir. Kente barınanların sayısındaki artışın baş aktörü olan göç süreci ise beraberinde hem artan konut ihtiyacını, hem de kentleşme sürecine müdahil olmakta sıkıntı yaşayan ve "kentsel yoksulu" gündeme getirmiştir. Demografik bir olay olarak sistemde yer alan kentleşme, süreci hem toplumsal yapıda hem de ekonomik uğraş alanlarında önemli değişimleri beraberinde sunmuştur. İşgücünün yönü tarım dışı alanlara, özellikle de hizmet sektörüne doğru yönelmiştir. Hem toplumsal yapının, hem yaşam alanının hem de ekonomik uğraş alanlarının değişmesi sosyal yaşantı üzerinde köklü değişiklikleri gündeme getirmektedir. Göç ile kentlere yerleşen birey, çevre değişikliği konusunda yaşadığı uyum sorununun yanı sıra iş, konut, yalnızlık, suç, şiddet gibi birçok problem yaşamaktadır. Böylece kentleşme olgusu ile kentler bir biçim alırken, aynı zamanda bazı temel sorunları da içermeye devam etmektedir. Buradan hareketle çalışmamızda, kentleşme sürecinin insan tutum ve davranışlarında oluşturduğu değişimleri, çarpık kentleşmeyi ve bunun sonucunda ortaya çıkan temel sorunlardan olan göç ve yoksulluk olgusu incelenecek olup, ulaşılan veriler ışığında bir takım öneriler sunulacaktır...

Büyüme hızının yıldan yıla artış göstermesine rağmen işsizliğe ve gelirlerin yetersizliğine çözüm bulunamayışı, yoksulluğun artması ve derinleşmesi kentsel yaşamın başlıca sorunlarıdır. Söz konusu sorunlara çözüm sağlanması amacıyla gerekli sosyal politikaların uygulanması gereğine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Uygulanacak sosyo-ekonomik politikalarla bölgenin kalkındırılması, gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi, işsizlik oranının azaltılması vs. için çözüm önerileri sıralanmıştır.

Tez konusunun belirlenmesinde ve tezin yazılması aşamasında değerli fikir ve yorumlarını aldığım bana her türlü desteği sağlayan tez danışmanım ve sevgili hocam Yrd. Doç. Dr. Refik YASLIKAYA'ya, kaynak temininde yardımcı olan ve fikirleriyle çalışmaya katkı sağlayan, Yrd. Doç. Dr. Hasan YAYLI ve Doç. Dr. Cemal Fedayi'ye şükranlarımı sunarım. Son olarak çalışmalarım boyunca desteklerini esirgemeyen sevgili aileme ve en değerli varlığım sevgili babam Turgut ÇINAR' a da teşekkür etmek isterim...

Emel ÇINAR

KİŞİSEL KABUL / AÇIKLAMA

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Türkiye’de Kentleşme ve Kentsel Yoksulluk Üzerine: Ankara Örneği” adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşücek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdikelrimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

Tarih

Emel ÇINAR

İmza

İçindekiler

TÜRKİYE'DE KENTLİLEŞME VE KENTSEL YOKSULLUK	2
ÜZERİNE: ANKARA ÖRNEĞİ	2
ÖZET	5
ABSTRACT.....	5
ÖNSÖZ	6
KİŞİSEL KABUL / AÇIKLAMA	8
GİRİŞ	12
BİRİNCİ BÖLÜM	16
KAVRAMSAL TARTIŞMALAR VE TEMEL YAKLAŞIMLAR	16
1.1.KENT KAVRAMININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	16
1.2.KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME KAVRAMLARINA YAKINDAN BAKIŞ	21
1.3. KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI VE KENTSEL YAŞAMA ETKİLERİ.....	28
1.4. YOKSULLUK OLGUSUNA YAKLAŞIMLAR	32
1.4.1. KENTSEL YOKSULLUK KAVRAMI VE YOKSULLUK TÜRLERİ.....	32
1.4.1.1.DAR VE GENİŞ YOKSULLUK AYRIMI	37
1.4.1.2 MUTLAK YOKSULLUK VE GÖRELİ YOKSULLUK AYRIMI	38
1.4.1.2.KENTSEL YOKSULLUK KAVRAMININ TARİSEL GELİŞİMİ	45
1.4.1.3.DÜNYA'DA KENTSEL YOKSULLUK GÖSTERGELERİ	48
1.4.1.4. TÜRKİYE'DE KENTSEL YOKSULLUK KAVRAMI.....	49
İKİNCİ BÖLÜM.....	54
2.1. GÖÇ OLGUSU	54
2.1.1.GÖÇ TÜRLERİ	60
2.1.2.GÖÇ NEDENLERİ.....	62
2.1.3. GÖÇÜN SONUÇLARI	65
2.1.3.1.Göçün Olumlu Etkileri.....	65
2.1.3.2. Göçün Olumsuz Etkileri.....	66
2.1.4. GÖÇÜN TOPLUMSAL YAŞAMA ETKİLERİ	67
2.2.GECEKONDULAŞMA VE GÖÇ İLİŞKİSİ.....	73
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	77

ANKARA'DA KENTSEL YOKSULLUK	77
3.1.Yıllara Göre Ankara Şehir Merkez Nüfusu	78
3.1.1. Ankara'da Kentleşme ve Kentsel Yoksulluk Göstergeleri	78
3.1.2.Ankara il Nüfusu.....	79
3.2.Araştırma Yöntemi:	80
3.3.Örneklemin Demografik ve Toplumsal Profili:	80
3.3.1.Örneklem Grubunun Genel Nitelikleri	82
3.3.2.Gelir Düzeyi.....	83
3.3.3. Yaş Grupları.....	83
3.3.4.Meslek Dağılımı.....	84
3.3.5. Sosyal Güvence Türleri.....	85
3.3.6. Harcama Kalemleri	86
3.3.7. Eğitim Durumu	87
3.3.8.Göç Nedenleri	88
3.3.9.Göç Yerinin Seçilme Nedenleri	89
3.3.10.Kentsel yaşamdan memnuniyet durumu	89
3.3.11. Göç Sonrası Yaşamdan Duyulan Memnuniyet	90
3.3.12.Göç Sonrası Geldiği Yere Geri Dönme İsteği.....	90
3.3.13.Yaşanılan Yerin Mülkiyet Durumu.....	91
3.3.14. Tuvalet içerde/ dışarıda durumu	92
3.3.15.Eşya Sahipliği	93
3.3.16. Yardım ve Destek Alınması Durumu.....	93
3.3.17.Borçlanma Durumu.....	94
3.3.18.Ankara merkeze gitme sıklığı	95
3.3.19.Ankara Merkeze Gitme Nedenleri	95
3.3.20.Kültürel- Sosyal Aktivasyon Yapma Sıklığı.....	96
3.3.20. Lise Planları	96
3.3.21. Sağlık sigortası olmayanların sağlık sorununu çözme şekli	97
3.2.22.Yoksulluğa sebep olan en önemli faktörler.....	98
3.4.SOSYO-DEMOGRAFİK YAPI	99

3.4.1. Ülke ve Bölge İçinde Ankara Nüfusunun Gelişimi	99
3.5. NÜFUSUN SOSYO-DEMOGRAFİK NİTELİKLERİ	109
3.5.1. YAS GRUPLARI VE CİNSİYET	124
3.5.2. EĞİTİM, İSTİHDAM İLİŞKİSİ	128
SONUÇ	134
ÖNERİLER.....	137
KAYNAKÇA.....	140
EK 1: GÖRÜŞME FORMU	149
ŞEKİLLER VE TABLOLAR	151

GİRİŞ

Kentleşme süreci günümüzde az gelişmiş ülkelerin içine girdiği değişim sürecinin en belirgin yönü ve aynı zamanda da söz konusu değişim sürecinin en temel tartışma alanlarından birisidir. Gelişmekte olan ülkelerle yapısal benzerlik gösteren ülkemiz kentleri hızla gelişen kentleşme sürecine ve bu sürecin beraberinde getirdiği hızlı değişime maruz kalmaktadır. Geleneksel ilişkilerin çözülmesi ve toplumsal iş bölümünün artmasına paralel olarak hız kazanan kentleşme süreci, toplumun yeniden şekillenmesi doğrultusunda ilerlemeye devam ederken çeşitli sorunlara da kaynaklık teşkil etmektedir. Kontrolsüz ve aşırı kentleşme durumu beraberinde bir dizi problemi getirmektedir. Bu sorunların başlıcalarını ise; işsizlik, konut yetersizliği, içme suyu kaynaklarının kirliliği, alt yapı sorunu, hava kirliliği trafik ve ulaşım zorluğu, sağlıksız yapılaşma, okul-eğitim-kültürel olanakların yetersizliği, yeşil alan yetersizliği olarak sayılabilir. Günümüzde kent kavramı denilince akla düzgün yapılaşma, zengin kültürel-sosyal etkinlikler, temiz hava, ferah ve geniş sokaklar yerine trafik sıkışıklığı, çarpık yapılaşma, hava kirliliği, yeşil alan azlığı, yoksul ile zengin arasındaki farkın giderek açıldığı bir yer geliyorsa ve bunlar gibi daha birçok olumsuzluğu içerisinde barındırıyorsa bunun sebebi aşırı ve kontrolsüz kentleşme, sonucu ise kentsel yoksulluktur...

19. ve 20. yüzyılların ayırt edici özelliklerinden biri olarak karşımıza çıkan kentleşme, sanayileşme ve modernleşmenin şekillendirdiği toplumsal yapıda köklü niteliksel ve mekânsal değişimleri beraberinde getirmiştir. Özellikle son elli yılda kentleşme sürecine ve sürecin beraberinde barındırdığı sosyo-kültürel-ekonomik etkenlere dair çok sayıda akademik çalışma literatürde yer almaktadır. Ülkemizde de bu alana dair çok sayıda akademik yazın hayata geçirilmektedir. Bu çalışmamızın ana argümanları olan “kent”, kentsel yerleşik hayatın başlaması sonucu “kentleşme” kavramının doğmasıyla kentsel-kırsal ayrımının belirmesi ve göçün bu ayrım sürecinin itici gücü olması ve tüm bu süreçlerin nihai sonucu olan “kentlileşme” kavramlar ele alınmıştır. Bununla birlikte Türkiye’de kırsal alanlardan kentlere yönelen nüfus hareketlerinin ülkenin toplumsal, demografik, ekonomik, kültürel yapısını biçimlendiren

temel ögesi olarak kabul edildiği, Toplumsal değişmelerin tetiklediği kırdan kente yönelen göç hareketi “kentleşme” olgusunu ortaya çıkardığı genel kabul gören bir durumdur. Bu çalışma ile kentleşme olgusunun yarattığı kentsel yoksulluk kavramı ve bunun sosyo-ekonomik hayat üzerindeki etkileri incelenecektir.

Zamanla kentler sanayileşme, modernleşme, göçler ve nihayetinde artan nüfus ile dönüşüme zorlanırken, uygunsuz yapılaşma, kentin bazı bölgelerinin köhneleşmesi-eski değerini yitirmesi, sosyo-ekonomik anlamda daha ileri seviyede yeni yerleşim alanlarının oluşması ve kentin toprak yapısının bilinçsiz kullanımı gibi etkenler bu dönüşümü gerekli kılmaktadır. Kırsal nüfus aleyhine gelişme kaydeden kentleşme süreciyle birlikte ülke nüfusunun büyük bir bölümü içerisinde barındıran kırsal alanlardan kentlere göç hareketi başlamış, bunun nihayetinde de hem kentlerde sosyo-kültürel, ekonomik sorunlar baş göstermeye başlamış, hem de kırsal alanlarda nüfus hızla azalmaya başlamıştır. Göçün yönü Batı illerine doğru olmakla birlikte, bu eğilimin günümüzde de devam etmesi buralardaki kentsel nüfusun hızla artmasına ve farklı büyüklük ve özellikte kentsel alanların oluşmasına yol açmıştır.

Gelişmekte olan ülkeler kentleşmeyi, ileriye dönük kalkınma hedeflerine varmada hızlandırıcı ve yön verici bir araç olarak kullanmakla birlikte kentleşme sonucu meydana gelen sorunları, olumsuz etkileri minimuma indirmek için büyük çaba harcamaktadırlar. Bu noktada kentleşme ve kentleşme sürecinde “kentli yoksul” olgusunun oluşumu sadece kentlerimizin değil ülkemizin güncel ve önemli sorunu haline gelmektedir.

Buradan hareketle, bu tezde göç ve göçün ortaya çıkardığı çarpık kentleşmenin bir göstergesi olarak değerlendirdiğimiz “kentsel yoksulluk”, “kentleşme”, “kentlileşme” gibi değişkenler üzerinden analiz edilmeye çalışılmıştır.

Ülkemizde 1950’li yıllarda başlayan sosyo-ekonomik değişiklikler neticesinde kırsal alandaki yerleşim yerlerinden kentlere doğru gerçekleşen iç göç kırdan yaşanan

yoksulluğun kentlere taşınmasına ve biçim değiştirmesine de neden olmuştur. Kentlerde yaşanan sosyal dışlanma ve yoksulluk etrafında gelişen toplumsal sorunların büyük bir bölümü, yoksulluğun kırdan kente göçmesinin sonucudur. Büyüme hızının yıldan yıla artış göstermesine rağmen işsizliğe ve gelirlerin yetersizliğine çözüm bulunamayışı, yoksulluğun artması ve derinleşmesi kentsel yaşamın başlıca sorunlarıdır. Söz konusu sorunlara çözüm sağlanması amacıyla gerekli sosyal politikaların uygulanması gereğine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Uygulanacak sosyo-ekonomik politikalarla bölgenin kalkındırılması, gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi, işsizlik oranının azaltılması vs. için çözüm önerileri sıralanmıştır. Türkiye’de kırsal alanlardan kentlere yönelen nüfus hareketleri ülkenin toplumsal, demografik, ekonomik, kültürel yapısını biçimlendiren temel öğelerdendir.

Bu tezin amacı Ankara’da kent yoksulu olarak tanımlanan, göç ederek Ankara’ya yerleşen nüfusun sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerini belirleyebilmektir. Kentleşme süreci karşısında pozisyonlarını görebilmek, yaşam standartlarını hayata, kente bakış açılarını gözlemleyebilmektir. Böylelikle kentlerinin en önemli problemi haline gelen “kentsel yoksulluk” kavramına ve bunun arka planındaki sorunlara dikkat çekmeye çalışılmıştır.

Buradan hareketle çalışmamızın birinci bölümünde kent, kenleşme , kentleşme ve yoksulluk kavramlarının kavramsal çerçevesi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde kentleşme sürecinin itici gücü olarak nitelendirilen “göç” kavramı ve göç sürecinin nihai sonucu olarak literatürde yer alan “gecekondü” kavramının açıklaması yapılmış olup üçüncü bölümde ise Ankara ölçeğinde yapılan alan araştırması sonuçları neticesinde tezin varsayımları sınanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise; gelir dağılımında adetsizlik, göç, işsizlik, eğitimsizlik gibi sorunların varlığına dikkat çekilecek ve bu sorunların çözümü için öneriler gündeme getirilecektir. Gerek yerel idareler, gerekse merkezi idare tarafından kentsel yoksulluğun nedenlerini iyi tahlil etmesi ve yoksul kesime yönelik kalkınma programlarını ortaya koyulması gereğine dikkat çekilmeye çalışılacaktır. Kentsel yoksulluk problematiğine kalıcı çözüm sağlanması amacıyla da

Özellikle de yerel yönetimler tarafından yoksul kesimin kentle bütünleşmesini sağlayacak önlemler geliştirilmesi talebi gündeme getirilecektir. Bu kapsamda Ankara leğinde ve Altındağ, ankaya, Keçiören rnekleminde Mart-Haziran 2013 tarihinde bağımsız 400 denek ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bulgulardan yararlanılarak sınıanmıtır...

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL TARTIŞMALAR VE TEMEL YAKLAŞIMLAR

1.1.KENT KAVRAMININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Kent pek çok yazar ya da bilim adamı tarafından farklı özelliklerine atıfta bulunularak tanımlanan bir olgudur. Tekeli kenti belli bir tarım dışı üretim, büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme düzeyine (bu düzeylerin saptanması ayrıntılı araştırmaları gerektirir) varmış ya da bu düzeyi aşmış insan yerleşmesi olarak tanımlamaktadır.(Tekeli, 2011;18) Diğer bir ifadeyle kent; büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşmeyi bağımlı değişkenler, üretimi ise tek bağımsız değişken olarak görmektedir.(Tekeli, 2011;19) Lee kentleri; geniş, heterojen ve sınırlı bir toprak alanı üzerinde yoğun olarak yerleşen nüfus oranları olarak tanımlanırken (Lee, 1955;7), Ertenise kenti içinde yaşayanların geçim kaynağı olarak tarım ve hayvancılık dışındaki uğraşları kullandığı ve toplumsal ilişkiler, kültürel alanlar, nüfusun yoğunluğu gibi birçok konuda kırlardan farklı olan yerleşimler olarak tanımlamaktadır.(Erten,1990;30)

Kent bir başka açıdan mekân ve zaman içindeki insan yerleşmesinin belli özellikler taşıyan bir özel durumu olarak değerlendirilmektedir. Bu özel durumu tanımlayan genel durumsa insan yerleşmesini karakterize eden öğelerdir.(Özer, 2004;3)

Kent; tarımsal olmayan üretim yapılan ve tarımsal olan, olmayan tüm üretimin denetlendiği, dağıtımın koordine edildiği, belirli teknolojinin beraberinde getirdiği büyüklük, yoğunluk, heterojenlik, ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşme türüdür.(Geray,1971;8-Toprak, 2008;5-9) Kent; kapsadığı alanda yaşayan nüfusun geçim kaynaklarını tarım ve hayvancılık dışı uğraşların oluşturduğu, toplumsal ilişkiler, kültürel alanlar, nüfus yoğunluğu gibi yönlerden kırsal alanlardan farklılık arz eden kırsal

alanların dışında kalan yerleşim yerleri (T.C.İç İşleri Bakanlığı, 2009;7) şeklinde tanımlanmakla birlikte, Erten ise kenti içinde yaşayanların geçim kaynağı olarak tarım ve hayvancılık dışındaki uğraşları kullandığı ve toplumsal ilişkiler, kültürel alanlar, nüfusun yoğunluğu gibi birçok konuda kırlardan farklı olan yerleşimler olarak tanımlar. (Erten, 1990;30) Literatürde yer alan tanımlarına ek ilaveten kent; tarihsel ve toplumsal çıkış noktası olarak, kendi kendini yöneten ve bir arada oturan bir topluluğun işgal ettiği, bu işgalden ötürü iskân ettiği ve buna bağlı olarak, örgütlendiği mekân anlamına da gelmektedir(Eraslan ,2005;42) ve kentler üretim biçimindeki değişimle doğmuş ve üretim güçlerindeki gelişme ile değişmektedir.(Erkan, 2010;40)

Genel bir tanımla kent , sosyo-ekonomik, kültürel, yönetsel demografik özellikleri bakımından kırsal alanlardan ayırt edilen, üretim biçiminin farklılaştığı, teknolojik ve ekonomik gelişme açısından belirli bir büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeyine varmış, ikincil toplumsal ilişkilerin egemen olduğu, toplumsal farklılaşma, uzmanlaşma ve hareketliliğin yaygın olduğu, toplumsal denetimin görece zayıfladığı yerleşim alanıdır.(Gül v.d., 2008;357)

Kent kavramı sosyal bilimlerde birçok farklı açıdan değerlendirilebilmektedir. İnsan topluluğunun yoğun bir şekilde yaşadığı yerleşim birimi olarak nitelendirilen kentlerin fiziki, sosyal, fonksiyonel, yönetsel ve sosyo-ekonomik açılardan incelenmesi mümkündür. Fiziki açıdan kentler; farklı amaçlar için kullanılan çok sayıdaki binalar ile insanların ulaşımını sağlayan yollardan oluşur.(İsbir,1991;5) Özel(2005;121)'e göre ise kent; hiçbir şekilde binaların, tesislerin ve insanların belirli bir şekilden yoksun biçimde bir araya geldiği yapılar değildir; tersine tipik mekansal, toplumsal ve döneme özgü oluşumları görmeye olanak veren komplike ve yüksek düzeyde farklılaşmış yapılardır. Buna ilaveten kentler; çoğunlukla tarım dışı kesimlerde yoğunlaşmış 10 binin üstünde bir nüfusu bulunan, farklılaşmış ve örgütlü bir fiziksel, toplumsal ve yönetsel bütünlüğe sahip olan yerleşmedir.(Sencer, 1979;8)

Kentin sosyal ilişki yönüne dikkat çeken tanımlamalarda ise kent; insanların karşılıklı ilişki içerisine girdikleri ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde değişimin itici gücünü sağlayan, sevgimize, nefretimize, enerjimize, başıboşluğumuza ve hazırlıklarımıza anlam kazandıran, her birimizin en iyi ve en kötü yanını ortaya çıkaran bir yerleşim birimi (Yıldırım, 2004;9) olarak kabul edilimektedir ve bu yerleşim alanları topluluk olarak yaşayan insanların, ortak yaşamlarından doğan ve onların yaşam biçimleri ile şekillenen mekânlardır ve kentler mekân olmanın ötesinde, tarihi, sosyal, kültürel, siyasi özellikleri de bünyesinde barındırır. Çünkü o çok karmaşık yapıya sahip olan insanın, kendisi gibi karmaşık eseri (Kaya; 2) olarak tanımlanırken; With ise kenti toplumsal bakımdan ayrı cinsten bireylerden oluşmuş oldukça geniş, yoğun nüfuslu ve sürekli yerleşme (Wirth,1938;1-24'den aktaran Sencer,1979;6) olarak tanımlamaktadır. . Manuiet'e göre ise kent: nüfusuna oranla coğrafi temeli dar olan ve aileler, meslek grupları, sosyal sınıflar, mezhepler vs. gibi çeşitli heterojen grupları içine alan karmaşık bir yerleşme grubu (Yörükkan, 1968: 14–17) olarak tanımlamıştır ve Manuiet'in bu tanımlaması kendisinden sonra birçok sosyolog tarafından benimsenmiş ya da desteklenmiştir.

Fonksiyonel açıdan kentler; ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerin, aktivitelerin gerçekleştirildiği yerleşim birimleridir.(İsbir, 1991;5) Bu sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetlerin hayata geçirildiği kenti belli bir tarım dışı üretim, büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme düzeyine (bu düzeylerin saptanması ayrıntılı araştırmaları gerektirir) varmış ya da bu düzeyi aşmış insan yerleşmesi olarak tanımlayan Tekeli(2011;18)'ye göre; büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşmeyi bağımlı değişkenler olarak kabul edilirken, üretimi ise tek bağımsız değişken olarak kabul etmektedir.(Tekeli, 2011;19) Söz konusu bu yerleşmeye gelişim sürecinde kentsel nitelik kazandıran değişkenler heterojenlik, hareketlilik, yarışma (rekabet), anonim, ilişkiler, iş bölümü, yoğunluk, uzmanlaşma, çeşitlenme, vb. şeklinde saptanabilir.(Mimarlar Odası, 1971;5)

Bir diğerk ölçüt olan yönetmel sınır ölçütüne göre ise; belli bir yönetmel örgüt biriminin sınırları içinde kalan yerlere kent, bu sınırların dışındaki alanlara köy denilmektedir. Köy; tarım temeli üzerinde, cemaat hayatının nisbi kapalılığının, geleneksel dayanışma ve yaşama biçimlerinin nitelediğı bir topluluk (Tütengil, 1966;20) olarak tanımlanır. Bu tanımdan hareketle kent; tarım dışı etkinlikler üzerine kurulmuş köye karşıt bir topluluk biçimi olarak nitelendirilmiştir. Devlet İstatistik Enstitüsü yayınlarında, il ve ilçe nüfusu kentsel nüfus sayıldığına göre, Türkiye’de kent ve köy ayrımında yönetmel örgüt sınırları ölçütünün benimsenmiş olduğu belirtilebilir.(Keleş, 2002;74) Resmi verilerin ve sayım sonuçlarının düzenlenmesinde kullanılan yönetimsel ölçüte göre, kent, nüfusları ne olursa olsun il ve ilçe merkezi konumunda yerleşmedir.(Özer, 2004;4)

Sosyo-ekonomik açıdan yapılan tanımlamalara göre ise kent; tarımsal olmayan üretimin egemen olduğu, hem tarımsal hem tarım dışı üretimin, dağıtım ve denetim işlevlerinin toplandığı, örgütlenme, bütünleşme, ayrı cinstenlik derecelerinin yüksek düzeyde bulunduğu yoğun bir nüfus odağı olarak da tanımlanmıştır.(Onat, 1993;1) Buna göre; kent olarak ifade edilen yerleşme birimini bir diğerk yerleşme biriminden ayıran en önemli özellik kendi kendine yetmeyen bir ekonomik birim olmasıdır. Kent civar yerleşmelerin ekonomik faaliyetlerini denetleyen, ona göre uzmanlaşan, üretimi gerçekleştiren ve bunun sonucunda toplumsal ve idari yönden de çevresi üzerinde denetimci bir görev üstlenen yerleşme birimi (Ortaylı, 1979;194-195) olarak tanımlanmaktadır. Yine aynı bakış açısına paralel bir tanım ile bir ekonomiste göre kent, mal ve hizmetlerin, üretim, dağıtım ve tüketim sürecinde toplumun sürekli olarak değişen gereksinimlerini karşılamak için ortaya çıkan bir ekonomik mekanizmadır. bu genel tanımın dışında bir yerleşmeye 'kent' adının verilebilmesi, genellikle, nüfusun tarım dışı kesimlerde çalışmasına bağlıdır. Buna göre yerleşmeler, tarım dışındaki ve tarımdaki nüfus oranlarına bakılarak kent ve köy adını almaktadır.(Keleş, 2002;75)

Avrupa Kentsel Şartı'nda kent, “etimolojik olarak “kent”, “citta” “cite” ve “ciudad” (Latince kökü “civitas”) sözcüğü, iki temel kavramı içerir. Yapısal, arkeolojik, topografik ve kent planlama açısından insan topluluklarının bulunduğu bir mekân; TereccaniItalien Ansiklopedisi'ne göre ise, “toplum hayatının temel çekirdeği ve karakteristiğini oluşturan tarihi ve yasal bir oluşum” olarak tanımlanmıştır

Kent tanımlaması sosyal, fiziki, sosyo-ekonomik, fonksiyonel sınıflandırmasının yanı sıra nüfus ölçütü göz önüne alınarak yapıldığında ise “belirli bir nüfus düzeyini aşmış yerleşimler kent olarak nitelendirilirken bu düzey ülkeden ülkeye değişkenlik gösterir. ABD'de 2.500, Belçika'da 5.000, İsviçre'de 10.000, Hollanda'da 20.000, nüfuslu yerleşmeler kent olarak kabul edilmektedir. Ülkemizde ise 442 sayılı Köy Kanunu'na göre ise nüfusu 20.000'den çok nüfuslu yerleşimler kent olarak nitelendirilmektedir. OECD belgelerine göre idari sınırlar itibari ile nüfus yoğunluğu km² başına 150 kişiden az olan yerler kırsal alan olarak kabul edilmekte, ülkemizde ise 1982 yılında DPT Müsteşarlığı tarafından nüfusu 10.000'den büyük 288 yerleşim yeri için nüfus, nüfusun istihdam alanları, şirket sayısı, banka şube sayısı, telefon aboneliği ve bu gibi 28 kıstas dikkate alınıp bu yerleşim yerlerinin kent olarak kabul edilip edilmeyeceği irdelenerek yapılan bir araştırmaya dayanılarak belirlenmiş ve nüfusu 20.000'in üzerinde olan yerleşim yerleri” kent, kentlerin dışındaki yerleşim yerleri kırsal alan olarak kabul etmiştir. (Çezik,1982)

Tüm bu ölçütlerden hareketle kent; Sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barınma, gidiş-geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan yerleşme birimi olarak tanımlanabilir.(Keleş, 1998;21)

1.2.KENTLEŞME VE KENTLİLEŞME KAVRAMLARINA YAKINDAN BAKIŞ

Kentleşme kavramı da kent kavramının tanımlanış biçimine bağlı olarak pek çok kişi tarafından değişik yönleri dikkate alınarak , farklı şekillerde tanımlanmaktadır. “Kenti”; tarımsal olmayan üretim yapılan ve tüm üretimin denetlendiği, dağıtımın koordine edildiği, belirli teknolojinin beraberinde getirdiği, büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşme türü (Tekeli, 2011;20) olarak tanımlayan Tekeli(2011)” kentleşme” kavramını; bir yerleşmede ya da bir ülkenin yerleşmelerinde tarımsal olmayan üretim oranının artması ve tüm üretimin denetim ve koordinasyonunun yoğunlaşması sonucu, büyüklük, yoğunluk, heterojenlik bütünleşme derecelerinin artması olayı (Tekeli, 2011;20) şeklinde tanımlamaktadır. Bir diğer bakışa göre ise kentleşme; sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artmasını ve günümüzdeki kentlerin ortaya çıkmasını sağlayan toplum yapısında, artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere has değişikliklere neden olan bir nüfus birikimi sürecidir.(Keleş, 2002;21-22)

Bilim ve teknolojiadaki gelişmelerin, tarımsal ve tarımsal olmayan üretim güçleri ve ilişkilerindeki değişmelerin sonucu olarak ortaya çıkan (Kartal, 1982;125) kentleşme toplumların yapısal değişmelerinin en göze çarpan yönüdür. Her şeyden önce nüfusun büyük oranının tarımdan ve topraktan kopup tarım dışı alanlarda, sanayide, karmaşık örgütlerde ve dolayısı ile köyden başka yerlerde, kentlerde hayatlarını kazanmaya ve yaşamaya başlamaları demektir.(Kıray, 1982;57) Fakat belirtmek gerekir ki kentleşme nüfusun kentlerde toplanması ve kentin büyümesini içeren bir demografik olay olmakla birlikte, bunun da ötesinde, nüfusun tarımdan endüstri ve hizmetlere kayması, fiziksel çevre ve yaşam koşullarında değişim yaşanması, sosyal değişme ve yeni bir biçimlenme süreci yaratan yönetsel örgütlenme sürecidir.(Suher, 1991;3)

İnsanın yaşamını sürdürdüğü ve yeryüzünden yararlandığı odak noktaları olarak belirtilen , çevresindeki bölgelerin bir ürünü olan ve buraları etkileyen , ekonomik ve toplumsal gereksinimlere yanıt verecek biçimde gelişen kentlerde (Kaya; 6) üretimin,

ticaretlerin ve hizmetlerin süratle büyümesini sağlayan sanayileşmenin etkisiyle dağılım oranının fazla olması ve bu fazlalığın kentin dışı da yerleşme yerlerinde iskân edilmeleri nedeniyle nüfusun kentlerde birikmesine ve kent sayısının artmasına neden olan aynı zamanda da buralarda yaşayanların özel hayatlarında, ekonomik, sosyal ve siyasal davranış açısından etkileyen ve devletin de belirli bir takım faaliyetlerini gerektiren değişiklikler (İsbir, 1982;8-9) olarak ortaya çıkan kentleşme neden ve sonuçları açısından pek çok toplumsal soruna sebebiyet verdiği için planlı ve programlı müdahaleyi gerektiren bir değişim sürecini gerekli kılmaktadır. Bir modernleşme olayı olarak kentleşme süreci, kente göç eden bireyin çevresini değiştirmesine, yeni bir toplumsal statü kazanmasına, meslek ve dolayısıyla gelir düzeyinde değişikliğe; kısacası, tüm toplumsal ilişkilerinde ve bireysel özelliklerinde farklılıklara neden olmaktadır.(Özer, 2004;96)

Kentleşme olgusu, bir toplumun ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişmelerin ürünüdür.(Keleş, 2002;21) Dünya toplumlarının var olagelen toplumsal ve ekonomik yapılarında köklü değişiklikleri yaratan ve insanlığın gelecek yaşamını şekillendiren temel olgu ise, sanayileşme olarak kabul edilebilir.(Özel, 2005;135) Kentleşme sanayi toplumlarının bir ürünüdür. Aynı zamanda sanayileşme de kentlerin bir ürünüdür. Kentleşme ve sanayileşme birbirlerini üreten geliştiren olgulardır. Kentleşme toplumsal değişimin hem nedeni hem de bir sonucudur.(Aydoğan, 2000;18) Modernleşme ve sanayileşmeyle kolektif ilişki içerisindeki kentleşme süreci, meydana geldiği toplumunda ekonomik, sosyal ve kültürel alanında anlamlı değişimleri meydana getirmektedir. En genel anlamı ile Sanayi Devrimi, küçük zanaat, tezgâh ve atölye üretimlerinin yerine yeni teknik buluş ve makinelerde yeni enerji kaynağı buhar gücünün harekete geçirdiği, buharlı gemilerin ve makinelerin insan, rüzgâr, su, hayvan enerjisinin yerini almasıdır.(Talas, 1981;29) Bunun nihayetinde toplumsal arenada yerini alan “işçi” sınıfı ortaya çıkmış ve seri üretimin gerekli kıldığı işbölümü ve uzmanlaşma daha fazla işçiye ihtiyacı beraberinde getirmiştir. Bunun sonucu olarak kente yapılan göçler kentlerin nüfusunu hızlı bir şekilde artırmıştır. Çeşitli nedenlerle kırsal kesimlere yönelen göç

sonucunda, bir taraftan mevcut kentlerin nüfus ve alan itibarıyla büyümesi, diğer taraftan da köy, kasaba, vb. yerleşim birimlerinin giderek büyümesi sonunda kente dönüşüp, mevcut kent sayısının artması (Nadaoğlu, 1996) olarak nitelendirilen kentleşme olgusunu sanayi devrimi ve sonraki dönemde kentlerin yapısal ve işlevsel olarak çok hızlı bir şekilde dönüşmesi kentleşmenin sanayi devrimi öncesi ve sonrası olarak ikiye ayırmayı gerekli kılmaktadır.

Yılmaz'a göre; "Kentler, ilk ortaya çıkışlarından sanayi devrimine kadar çoğunlukla bir azınlık deneyimi olarak kalmış, sanayileşmeye kadar işlevsel ve yapı açısından çok az bir dönüşüm geçirmişlerdir. Sanayileşme ise, kentlerin hızla büyümesine ve bir olgu olarak kentleşmenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yani çağdaş manada kentleşme, nüfus hareketleri ile birlikte ortaya çıkmıştır". (Yılmaz, 2004; 252) Buradan hareketle kentlerin nüfus emme kapasiteleri (fabrikalar) giderek artmıştır. Nüfus emme kapasiteleri bir yandan gelen nüfusu absorbe etmeye ve dönüştürmeye çalışırken; öte yandan kitle iletişim ve ulaşımındaki yeniliklerin de etkisiyle yeni göçler için çekim alanları haline gelmiştir. Kentler eski yapılarından kopmuş hem fiziki hem de yoğunluk ve işleyiş açısından yeni görünüm almıştır.(www.tüsiad.org.) Sencer'e göre de kentleşme hareketinin başlıca kaynağı olarak kentlere yönelik iç göçler görülmektedir.(Sencer, 1979;70-71) Kentleşme, sanayi devrimi ile başlayan, sanayileşme ve modernleşmenin yarattığı toplumsal bir olgudur. Sanayi devriminin birçok etkisinin yanı sıra üç önemli sonucu olmuştur. Üretimde yenilik, sosyal yapıda farklılık ve nüfus mobilitesinde hızlilik olarak tespit edilebilir.(www.tüsiad.org)

Kentleşme, sanayi devriminin toplumsal ve ekonomik yapıda, nüfus yapısında ve mekânda yaratmış olduğu değişim ve dönüşümün temel bir yönünü yansıtır.(Özel, 2005;120) Bununla birlikte, kentleşme esas itibarıyla Cumhuriyet döneminde bir toplumsal olgu olarak ortaya çıkmıştır. Cumhuriyetle birlikte, önceki dönemden oldukça farklı anlayış ve kurumlaşmaya gidilen Türkiye'de, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra hızlı bir değişim sürecine girilmiştir ki, bu değişim, ekonomiden toplumsal ve kültürel alana, idari ve siyasi yapılara kadar geniş bir alanı içermektedir.(Özel, 2005;120)

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler kentleşmesi için “aşırı” nitelmesi genelde kullanılmaktadır.(Keleş, 2002;35) Türkiye’de kentleşme, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, sanayileşmeye bağlı olarak ortaya çıkan bir toplumsal olgu olmadığı için, “aşırı, sağlıksız” bir biçimde gerçekleşmektedir.(Özel, 2005;131) Bununla anlatılmak istenen, kentleşmenin bu ülkelerde sanayileşme sürecinin beraberinde getirdiği bir toplumsal olgu olmadığıdır. Bu nedenle, “aşırı” kentleşme sürecinde kentle bütünleşme ve kente uyumun uzun bir zaman sürecinde ve yavaş gerçekleştiği kabul edilmektedir.(Ökmen ve Arslan, 2001;248)

Milli gelir ve istihdam yapısında, ağırlığın tarımdan hizmetlere ve sanayiye kayması ile ilgili evrensel ve sayısallaştırılabilir bir süreç (Bal, 2002;51) olarak tanımlanan kentleşme kavramını bazı yoğunluk ve büyüklük değerlerinden başlayarak nüfusun alansal yığılması; kent kültürü olarak tanımlanan bir dizi değer yargısı, davranış ve eğilimin yayılması (Dinçer, 1999;343) şeklinde de belirtmek mümkündür.

Köyden kente yönelen göç toplumsal bütünleşme sorununu da beraberinde getirmiştir. Kıray'a göre; "İkinci Dünya Harbi'nden sonra geç sanayileşen toplumlarda köylülerin topraktan kopup şehirlere göçü başlayıp hızlanınca, kentlerdeki "fakir" gruplar yeni bir yapı ve boyut kazanmıştır. Gözlemciler güvenceli uzmanlaşmış işlerin sanayii ve örgütlerde yeterince gelişmemiş olduğu bu toplumların kentlerinde "çevre" işlerde kalan, başkalarından daha çok iş değiştiren, belki de daha önemlisi, geleneksel köy çevresindeki güvence mekanizmalarının da kaybolduğu ortamda şehirlerdeki göçen fakirler (urban poor) kendilerine has uyumlar ya da sorunlar doğurmuşlardır".(Kıray, 1982;62-63)

Kentleşme çoğu zaman kırdan çözülme ve kentte yoğunlaşma nedeniyle kırdan kente göçen nüfusun ekonomik ve sosyal bakımlardan kırdan özelliklerini bırakıp, kentli özelliklerini içselleştirmesi olarak tanımlanmakta (Özen, 1996;12-Kartal,1992;23) iken kentlileşme, kente göç eden bireyin ya da kentte ikamet eden nüfusun değişim süreci sonucu geldiği konumdur.(Kaya, 2007;65) Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanan,

sosyal yaşamı aile ve komşuluk değerleri üzerine bina edilmiş, toplumsal ilişkilerde iş birliği ve yardımlaşmayı esas alan, bireysel özelliklerin değil aile içi bağlılıkların ön planda tutulduğu kırsal geleneğin aksine kentlerde bu özellikler önemli oranda farklılaşmaktadır. Köylü nüfusun kente gelmesi ve emeğini arz etmesi ve hatta iş bulması onun kente uyumu için yeterli olmamaktadır. Kültürel bir değişim geçirmesi kentli yaşam kalıplarını benimsemesi, kentin fırsatlarını değerlendirebilmesi gerekmektedir. Bu kısa sürede gerçekleşen bir olgu değildir. Birkaç nesil içinde gerçekleşmektedir. Bu sorunlar alanına kentlileşmemek, ikili kent yapısı, bütünleşmemiş kentler vb. kavramlar kullanılarak yaklaşılmaktadır. Dolayısıyla, Kentlileşme kentli insan davranışlarının bireyde, ailede ve diğer sosyal gruplarda gelişmesi sürecini anlatır

Kente göç ile birlikte başlayan nüfus dinamiğinin kentin belli bir kesiminde kararlılık kazanmasına kadar süre gelen “kentlileşme” olarak adlandırılan süreç; kente göç eden nüfusun yeni koşullara uygun ilişkiler biçimi geliştirerek kentin bir ögesi olma, toplumsal değişme, uyum ve bütünleşme sürecidir.(Erkan, 2010;20) Parlak ise kentlileşmeyi; kırdan çözülme ve kentte yoğunlaşma nedeniyle kırdan kente göç eden nüfusun ekonomik ve sosyal bakımlardan kırsal özelliklerinden arınarak kentin özelliklerini kazanma süreci olarak tanımlanmaktadır.(Parlak, 2008;73) Kentlileşme kente göç edenlerin ve kente yasayanların, kent toplumunun değer-norm sistemini, kentli insanın düşünme, davranış biçimlerini ve giderek yaşama biçimini (Bal, 2002;64) benimsemesidir. Ayrıca kentlileşme, kentleşme sonucunda toplumsal değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, maddi ve manevi yaşam biçimlerinde değişiklikler yaratması süreci(Öztürk ve Bağlı, 2011;1604) olmanın yanısıra kentlileşme, kırdan çözülme ve kentte yoğunlaşma nedeniyle kırdan kente göç eden nüfusun ekonomik ve sosyal bakımlardan kırsal özelliklerinden arınarak kentin özelliklerini kazanma süreci olarak da tanımlanabilir.(Erkan ve Bağlı, 2005;110)

Kentlileşme ise her şeyden önce bir toplumsal değişme sürecidir. Kentlileşme, “kentleşme akımı sonucunda, toplumsal değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, manevi ve maddi yaşam biçimlerinde değişiklikler

oluşturması süreci"(Keleş, 1980: 71) olarak tanımlanır .Kentleşme sürecinde en önemli değişken kentte yaşama süresidir.(Özer, 2004;121) Bunun yanı sıra kentleşme sadece insanları kent olarak adlandırılan yerlere çekme sürecini belirtmekle kalmamakta, insanların kentin yaşam biçimini benimsemesi anlamına da gelmektedir.(Duru, 2002;81) Kentleşme çoğu kez, kırdan çözülme ve kentte yoğunlaşma nedeniyle kırdan kente göçen nüfusun ekonomik ve sosyal bakımlardan kırdan özelliklerini bırakıp, kentli özelliklerini içselleştirmesi olarak tanımlanmaktadır. (http://www.kentges.gov.tr/dosyalar/sura_raporlari/kitap9.pdf,15.06.2013) Böylelikle kentleşmenin ekonomik ve demografik boyutu, kentleşmenin ise sosyolojik boyutu yansıtmakta olduğunu belirtmek mümkündür. Bu tanımlardan hareketle, kentleşmenin kırdan uzaklaşıp, maddi ve manevi boyutlarıyla kentle bütünleşme çabası olduğu belirtilebilir.(Özen,1996;12;Kartal,1992;23) Paralel bir şekilde kentleşmenin kente uyum çabasının sonucu olduğuna işaret eden bir diğer tanım da kentleşmeyi kentli olma, kent yaşamına uyum yapma, kent değerlerini öğrenme ve kendi yaşamında hayata geçirme olarak tanımlanabilir (Gökçe, 2007;131) ve belirtmek gerekir ki kentleşme, sosyo-kültürel dönüşümü ifade eden ve kentlerdeki bireyler arası ilişkilere kentli kültürünün egemen olmasını gösteren bir kavramdır.(Parlak, 2008;67)

Kentleşme, temelde bireylerin kentsel yaşam içindeki etkileşimleriyle ortaya çıkan bir kültür ve davranış değişmesidir. Kentleşme için gereken etkileşimin var olan kentten, kentsel yaşamdan yana sonuç vermesi, kent kültürünü geliştirmesi ve kentte yaşayanların hem fiziksel hem de davranış olarak uyum içinde bulunması, bir dizi toplumsal, ekonomik ve fiziksel öğenin bir araya gelmesine, toplumun örgütlenmiş ve bilinçlenmiş olmasına bağlıdır.(Erkan ve Bağlı, 2005;111) Bunun yanısıra kentleşme; bilginin edinilmesi, sorgulanması ve benimsenmesi, geçmişin olumlu değerlerine sahip çıkılması bu değerlerden akıllıca ve eleştirel bir yaklaşımla yararlanılması, bugünkü durumun ve koşulların doğru olarak değerlendirilmesi bağlamında kenti kent olarak algılama, kent mekânını deneyimleme ve onunla bütünleşme sürecidir. Kentleşmenin ürettiği ortak değerler bütünü, kent kültürünü oluşturur.(Tankut, 2002;5).

Kentlileşme, temelde insanların kentle bütünleşmesini ifade eder. Bütünleşme kavramı genelde, bir nüfus grubunun daha büyük bir nüfus grubuyla kaynaşması anlamına gelir. Wirth'e göre "kentlileşme"nin derecesi, kentlerde yaşayan nüfusun oranıyla ölçülemez. Dolayısıyla kentlileşme özelliklerindeki yetersizlik ona göre nüfus büyüklüğüne bağlanmamalıdır. Yine Wirth'e göre, kentlerin, toplumsal yaşam veya insan üzerindeki etkileri, kentli nüfusun oranının göstereceği etkiden daha büyüktür.(Wirth, 2002;78) Kentlileşme, kentleşme akımı sonucunda toplumsal değişmelerin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde değer yargılarında maddi ve manevi yaşam biçimlerinde değişiklikler ortaya çıkarması sürecidir.(Keleş, 1980;70) Başka bir ifadeyle 'kırlılıktan uzaklaşma, organize edilmiş sosyal hayata geçiş' (Sezal, 1997;28) olarak da kentlileşme ifade edilebilir.

Kırdan kente gelen bireyin, kentsel yaşamda kendine yer bulması ve kentsel yaşam şartlarına uyum sağlaması için bir takım aşamaların varlığı söz konusudur.Bunların ilki, kente gelen nüfusun, burada yaşamak için karar kılmasıdır. Kentte kalıcı olmayı düşünmeyen kişilerin, kentli olma, kentli davranış kalıplarına sahiplenme gibi bir gayret ve arzusu olmayacaktır. Kentte karar kılınması için ise, kişilerin gelecekları açısından kentin onlara ümit vaat etmesi gerekmektedir. Geleceğinin köyünde hissetmeye başlarlar.(Kaya; 67) Kent ile söz konusu bütünleşmenin sağlanabilmesi için öncelikle kişinin kentte yaşamasını anlamlı kılacak bir iş sahibi olması ve bu işin de kentli tarafından olumlu karşılanması gerekmektedir. Kentlileşmenin son aşaması ise bireyin kente özgü davranış kalıplarını edinmesidir (Kaya ; 67) ki bu edinimin yerleşmesi bir nesilden daha fazla süreye ihtiyacı gerektirir

Kartal'a göre ekonomik ve sosyal yönleri ile kentlileşme, kuramsal olarak, birbirini izleyen şu beş aşamada gerçekleşmektedir:

*"Kentle çalışma ilişkisinin olmadığı dönem,

- * Kente çalışmak için gidiş-geliş dönemi,
- * Kente göç yılı,
- * Göçten sonraki yıllar dönemi ve
- * "ikinci kuşak" dönemidir.(Kartal, 1982;135)

1.3. KENTSEL DÖNÜŞÜM UYGULAMALARI VE KENTSEL YAŞAMA ETKİLERİ

Ekonomik, sosyal ve politik değişim süreci kentlerdeki yaşamı sürekli olarak etkilemektedir. Değişen kent dinamikleri içinde kent planlamanın da yeniden değerlendirilmesi ihtiyacı gündeme gelmiştir. Bu ihtiyacı gidermek amacıyla “Kentsel Dönüşüm” kavramı, planlama alanında kentsel sorunların çözümüne yönelik bir araç olarak kullanılmaktadır.

İlk olarak Birinci Dünya savaşının ardından kent planlamanın gündemine gelen kentsel yenileme/dönüştürme olgusu günümüzde; gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin büyüyen kentleri içinde kalan alanların yeni mekânsal dağılımlar sonucu bir yenilenme sürecine girmesi şeklinde algılanmaktadır. Kentler zaman içerisinde sosyal, ekonomik ve fiziksel yönden değişim yaşamaktadırlar. Kentsel mekânda yaşanan değişim ve dönüşümler zaman içerisinde sürekli gerçekleşmektedir. Tarihsel süreç içinde kentsel dönüşüm olgusu en önemli etkisini Batı’da göstermiştir. Özellikle küreselleşme sonrası değişen Sosyo-ekonomik ve politik koşulların da etkisiyle ülkeler yeniden yapılanma sürecine girmişlerdir. İkinci dünya savaşından sonra Dünya’da, 1980 sonrası da ülkemizde giderek artan bir önem kazanan kentsel dönüşüm projeleri, hızlı nüfus artışı ve plansız yapılaşma gibi sorunlarla yüz yüze gelen kentlerin yeniden planlanması, yapılanması ve halkın daha Sosyo-kültürel şartlarda yaşamlarını sürdürmesi için vazgeçilmez bir gereksinim haline gelmiştir.

Ülkemizde 1990’lı yıllardan itibaren kent planlamanın gündemine giren ve giderek önemli bir yer kazanan kentsel dönüşüm; kentsel sorunlara çözüm üretmek

amacıyla, değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı bir vizyon ve eylemdir.(Erden, 2003;90) Keleş ise, kentsel dönüşümü, bir kentin tümünün veya belli kesimlerinin bir biçime girmesi şeklinde tanımlamakta, kent plancıları arasında bu kavramın, kentlere yeni alanların eklenmesinden farklı olarak, kentin geçmişten beri var olan kesimlerinin içyapısında ve başka yerleşim birimleriyle olan ilişkilerinde meydana gelen değişimleri anlatmak için kullanıldığını ifade etmektedir.(Keleş, 2004;36-37)

Kap'a göre kentsel dönüşüm ve kentsel yenileme, yerel ekonomiye ait dinamikleri harekete geçirmek yolu ile fiziksel ve sosyal açılardan çöküntü sürecine girmiş kentsel alanları yeniden yaşanabilir, canlı alanlar haline getirmeyi ve kente yeniden kazandırmayı hedefleyen entegre bir vizyon ve eylemler bütünüdür.(Saygı, 2008; 29)

Genelde kentin, nüfusunu kaybetmiş ya da düşük gelir gruplarının kötü ekonomik ve fiziksel şartlarda yaşadıkları ve sosyal dayanışmanın kaybolduğu konut alanlarında, eski boş liman ve sanayi alanlarında kentin ekonomik gelişimine katkıda bulunacak projelerin uygulanması biçiminde olmuştur.(Ataöv ve Osmay, 2007;67) Böylelikle kente yeni imarlı alanlar yaratmak, sosyal ve kamusal kullanım alanlarını yeniden oluşturmak, modern ve yaşam standartlarını iyileştirmesi bağlamında daha işlevsel alanlar elde etmek amaçlanmıştır. Türkiye'de ise kentsel dönüşümün temelleri, Osmanlı Döneminde Modernleşme çabalarından olan ahşap bina yerine kâgir yapıların inşa edilmesi, geniş yollar açılması, parklar yapılması ile başlamış ve Cumhuriyet Dönemi'nde başkent Ankara'nın planlanması ile devam etmiştir.(Öner, 2007;10))

Kentsel dönüşüm olgusu ilk kez gelişmiş Batı ülkelerinin kentlerinde sosyal ve ekonomik açıdan çöküntü alanlarının yeniden canlandırılmasına yönelik müdahaleler yapılmasıyla başlamıştır. Kentsel dönüşüm Türk planlama sisteminde bir strateji olarak uygulanmamış, Türkiye'nin bağlamsal ve uygulama dinamiklerine göre gerçekleşmiştir. Bu yüzden, Türk metropoliten kentlerindeki dönüşüm olgusunu Türk kentlerinin

mekânsal yapısının oluşma dinamiklerini dikkate almadan açıklamanın yetersiz kalacağı söylenebilir.(Ataöv ve Osmay, 2007;105) Türkiye’de İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra metropoliten kentlerin ilk dönüşüm örnekleri gecekondulaşma şeklinde olmuştur.

Kentsel dönüşüme konu olan alanlar, köhneleşmiş veya bir şekilde mevcut planlamalar dışında kalmış alanlardır. Kentlerin mevcut kaynaklarının, alt yapı ve yatırımlarının verimli şekilde kullanılmasını sağlamak ve kentlerin uzun vadeli planlar çerçevesinde gelişimlerini kontrol etmek için kentsel dönüşüm projeleri önemli bir araçtır. Kentsel dönüşüm projeleri; kentsel yerleşim alanı içerisinde yenileştirme, sağlamlaştırma, sağlıklılaştırma ve koruma amaçları ile yeniden düzenlenmesi gereken alanları kapsayan, temelde konut sorununu çözmeye odaklı, sorunlu alanın kente tekrar kazandırılmasını da hedefleyen projelerdir. Bu bağlamda kentsel dönüşüm proje alanları genellikle çarpık yapılaşmanın olduğu kentsel alanlar olmaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri ile hem yenilenmiş konut alanları yaratılmakta hem de kent parkları, ticaret merkezleri gibi kentsel ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelikte kentsel alanlar da yaratılmaktadır. Değerlenen kent arazisi üzerinde kurulmuş olan gecekondu mahalleleri artık günümüzün yeni liberal kentleşme süreçleri içinde göz yumulamayan, ortadan kalkması gereken yerleşimler haline gelmektedir.(T.C. İç İşleri Bakanlığı, 2009;36) Bu noktada kentsel dönüşüm projeleri kentlerde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında önemli bir araçtır.

Kentsel dönüşüm uygulamaları ile kentlerde ekonomik/fiziksel açıdan kullanışsız hale gelen alanlar yeniden canlandırılmayı, sosyal fiziksel yönden bunalım sürecine giren kentsel alanlar ise yeniden yaşanılabilir hale getirilmeyi beklemektedir. Kentsel dönüşüm uygulamaları ile de bu olumsuz ve kasvetli etkenler saptanarak, bunların ortadan kaldırılmasına yönelik etkili çözümler üretilmesi; böylelikle de söz konusu alanların yeniden canlandırılarak sosyal hayata kazandırılması hedeflenmektedir. Kentsel dönüşüm kavramının özünde değişim, dönüşüm, canlanma, hayat bulma gibi kavramlarla ifade edilen bir dinamizmin saklı (Özden, 2006;169)olduğunu söylemek mümkündür.

Keleş (2004) kentsel dönüşümü” bir kentin tümünün veya belli kesimlerinin değişmesi, başka bir biçime girmesi şeklinde tanımlamakta, kent plancıları arasında bu kavramın, kentlere yeni yerleşim alanlarının eklenmesinden farklı olarak, kentin geçmişten beri var olan kesimlerinin içyapısında ve başka yerleşim birimleriyle olan ilişkilerinde meydana gelen değişimleri” anlatmak için kullanıldığını ifade etmektedir. Ertaş ise kentsel dönüşümü; kentsel gelişmenin, toplumsal, ekonomik ve mekânsal olarak yeniden ele alındığı ve kentteki sorunlu alanların sağlıklı ve yaşanılabilir hale getirilmesi için yıkıp yeniden yapma, canlandırma, sağlıklılaştırma veya yeniden yapılandırma için proje üretilmesi ve uygulama yapılması şeklinde tanımlamaktadır.(Ertaş, 2011;2) Bu tanımlardan hareketle kentsel dönüşümü ‘bir kentin dokusunu bozan sorunların giderilmesidir şeklinde tanımlamak da mümkündür.

Kentsel dönüşüm; kentsel alanların gecekondü gelişimi ile dönüştürülmesi, kentsel saçaklanma bölgelerinin toplu konut alanı olarak geliştirilmesi, çöküntü bölgelerinin yeniden yapılandırılması veya tarihi kent merkezlerinin korunması ve canlandırılması gibi gerek fiziksel gerek toplumsal boyutları birlikte içeren dönüşüm biçimlerini kapsamaktadır.(Ataöv ve Osmay, 2007;61) Kentsel parçaların fiziksel, sosyal ve ekonomik dönüşümünün gerçekleştiği tüm süreçler “kentsel dönüşüm” olgusu olarak tanımlanmaktadır. Özellikle son elli yıllık süreçte yasal ve politik araçlarla dönüşen kentsel alanlar ve kendiliğinden dönüşen/ dönüştürülen ve toplumsal dönüşümleri tetikleyen süreçler kentsel dönüşüm olgusu kapsamında kabul edilmektedir.

1.4. YOKSULLUK OLGUSUNA YAKLAŞIMLAR

1.4.1. KENTSEL YOKSULLUK KAVRAMI VE YOKSULLUK TÜRLERİ

Yoksulluk kavramı ilk kez 1901 yılında Seebohm Rowntree tarafından tanımlanmıştır. Seebohm Rowntree' ye göre yoksulluk; toplam kazançların, biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesidir.(Frank, 1983;51'den aktaran Cafrı, 2009;10) Diğer bir ifadeyle yoksulluk; yeteri kadar yiyecek elde edememe veya az ya da çok açlık çekme durumudur.(<http://www.bilgiyonetimi.org/>) World Bank (1990), yoksulluğun geleneksel tanımını yaparak yoksulluğu; asgari yaşam standardına erişememe durumu, başka bir ifadeyle maddi nitelikteki mahrumiyetler nedeniyle kaynaklara ve üretim faktörlerine erişememe ve asgari bir yaşam düzeyini sürdürecektir gelirinden yoksul olma hali olarak ifade etmektedir(Cafrı, 2009;10).

İnsan onuruna yaraşır bir düzeyin altında, maddi yönden yetersiz olma durumu olarak tanımlanabilecek yoksulluk; salt ekonomik verilere dayandırılmamakta, bunun yanı sıra birtakım sosyal ve kültürel gereksinimlerin de karşılanamaması durumu olarak değerlendirilmektedir. Özellikle kentlerde bu tür gereksinimlerin karşılanamaması, kentleşme sürecini de olumsuz yönde etkilemektedir.(T.C.İç İşleri Bakanlığı, 2007;7) bunun nihai sonucu olarak da literatürde yer almaya başlayan kent yoksulları, hane reislerinin ve üyelerinin eğitim düzeylerinin düşük olduğu, buldukları kentin dezavantajları bölgelerinde yaşadıkları, kiracı oldukları, geçici ve düzensiz işlerde çalıştıkları ve kente göç yoluyla gelmiş olmaları özellikleriyle kavramsallaştırılmaktadır.(Lloyd, v.d. 1984den aktaran Açıklalın, 2008;134)

Bunun yanı sıra herkese iyi bir hayat temin edecek yeterli ve erişilebilir kaynakların olmayışı (Cox, 1975;48'dan aktaran Sipahi, 2006;175) olarak tanımlanan ve en genel anlamıyla insanların temel gereksinimlerini karşılayamama durumu olarak ifade edilen yoksulluk kavramını değişik sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Dar / Geniş anlamda yoksulluk ile Mutlak / Göreli yoksulluk bunların arasında en bilinenlerdir.

Sözlük anlamıyla yoksulluk; varsılığın karşıtı olarak algılandığında, zengin olmamayı, sıkıntı içindeliği, 'var' olandan ve 'varlık' tan yoksunluğu ya da kullanım ve değişim değeri olan mallara erişim olanaklarının sınırlılık durumunu tanımlamaktadır.(Birsal, 2002;193) Lipton 'a göre yoksulluk bireye ait tüketimdeki yetersizliklere yoğunlaşarak kişi başına özel tüketimin belirli bir düzeyin altındaki durumu olarak tanımlamakta iken (Lipton, 1997;7'den aktaran Çelik ve Doğan, 2012;133) Drewnowski ise yoksulluğu bireylerin asgari yaşam standardının öngördüğü temel ihtiyaçların karşılanabilmesi için yeterli oranda bir gelirden yoksun olması durumu olarak tanımlanmaktadır.(Drewnowski, 1977;183'den aktaran Çelik ve Doğan, 2012;133)

Kişinin sosyalleşmesine engel olan bir sorun olarak nitelendirilen yoksulluğun kişiler ve gruplar üzerinde çok farklı yansımaları olabilmektedir. Kişi, toplumdaki diğer insanlar gibi yaşayamamakta, dolayısıyla onlardan kendini gizleme, izole etme ihtiyacını duymakta, ya da parçası olmadığı topluma ve kente farklı biçimlerde, farklı tepkiler ortaya koyabilmekte ve kentsel şiddetin parçası haline gelebilmektedir.(Sipahi, 2006;185) Hayat standartlarında ortaya çıkan dengesiz gelişmeler, gelir dağılımı bozuklukları ve ilave olarak pek çok dışsal etkenler yoksulluğu artırıcı etkiye sahiptir. Gelişme, çağdaşlaşma ve refah toplumu olma amacına uygun olarak, yoksullukla mücadele politikalarının geliştirilmesi ve süratle uygulanması önem kazanmaktadır.(Eş, 2000;4)

Bıçkı (2005)'ya göre yoksulluğun belirlenmesinde yararlanılabilecek göstergeler şunlardır:

- “Kişi başına düşen ulusal gelir,
- Kişi başına düşen gelir / harcama miktarları,
- Cinsiyet bazında ulusal gelirin dağılımı,
- Bölgeler / iller bazında ulusal gelirin dağılımı,
- Harcamalar içinde gıda maddelerine ayrılan pay,
- Bireyler için yapılan eğitim harcamaları,
- Bir öğretmene düşen öğrenci sayısı
- Cinslere göre okur-yazarlık oranı,
- Cinslere göre ortalama yaşam beklentisi,
- Doğum oranı artış hızı
- Bebek ölüm oranı,
- Sağlıklı beslenme durumu ve düzeyi,
- Temiz suya erişebilen kişi / aile sayısı,
- Kişi başına düşen doktor sayısı,
- Kişi başına yapılan sağlık harcamaları,
- Genel işsizlik oranı,
- Cinsiyete dayalı işsizlik oranları,
- Katılım mekanizmalarında cinsiyete göre durum,
- Kişi başına düşen telefon sayısı,
- Elektrikçi bulunan evlerin kır ve kent bazında oranları,
- Kişi başına tüketilen enerji miktarı”(Bıçkı, 2005)

Kır ile kent arasında yaşanmakta olan kontrolsüz göç yüzünden, gerek kırdaki gerekse kentte doğrudan her iki ortama da ait olmayan farklı yaşam alanları ve kültürleri oluşmakla birlikte kentte fiziki, sosyal ve kültürel anlamda bir değişim/dönüşüm süreci meydana gelmektedir. Bunun nihai sonucu olarak da kentleşme sürecinin dışında kalan "kentsel yoksul " olgusu gündeme gelmiştir. Kentsel Yoksulluk, ekonomik ve sosyolojik yaklaşımlar ile kentteki belirli bir bölgenin belirli kaynaklardan yoksun oluşu, kentin görece dengesizliği, düzensizliği ve bozulan fonksiyonelliği, ayrıca sosyal etkinlik, yetkinlik ve kurumsal açıdan da bir yetersizlik anlamına gelmektedir.(Bıçkı vd. ,2002;193)

Kentsel yoksulluk kavramı, küreselleşme süreçlerinin etkisiyle, kentsel mekandaki yoksulluğun belli bölgelerde yoğunlaşma eğilimini işaret etmektedir. Literatürde, 'yeni yoksullar', 'sınıf-altı yoksulluğu' biçiminde de kullanımlara sahip olan kavram, bilindik genel yoksulluk anlayışından farklı bir yoksulluk tipini tarif etmektedir.(Bıçkı, 2005;1) Bıçkı (2005)'ya göre; "kentsel yoksulluk, kimi durumlarda bir sınıf-altı (underclass) yoksulluğu biçiminde ele alınmaktadır. Sınıf-altı kitleden kastedilen, düzenli bir işi olmayan veya hiçbir işi olmayan, devlet yardımlarına bağımlı, suç işleme potansiyeli yüksek, herhangi bir barınağı olmayan veya çok kötü barınma koşullarına sahip bir kitledir. Sınıf-altı biçiminde tanımlanan kitleye daha çok Birleşik Devletler'in metropollerinde ve 'dünya kenti' biçiminde tanımlanan Batılı ülkelerinin metropollerinde rastlanmaktadır. Türkiye'de sokak çocukları, baliciler vb. olarak nitelenenler dışında, sınıf-altı ile benzerlik kurulabilecek yaygın bir kitle gözlenmemektedir.(Bıçkı,2005;1-2)

Aşağıda Tablo 1.1.de 2002-2010 arası Türkiye genelinde kent ve kır özelinde yoksulluk oranları verilmiştir. Buna göre; 2002 yılında kentte yoksulluk oranı %24.62 iken kırsalda bu oran %38.82 civarındadır. 2010 yılı verilerine ulaşıldığında ise kentte yoksulluk oranı %0.97'ye düşerken kırsalda bu oran %9.61 dir.

Tablo 1.1: Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları, 2002-2010

Yöntemler	2002	2003	2004	2005	2006	2007(*)	2008	2009	2010
TÜRKİYE									
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı(*)	3.04	2.39	2.49	1.55	1.41	0.52	0.47	0.22	0.21
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı(*)	30.30	23.75	20.89	16.36	13.33	8.41	6.83	4.35	3.66
KENT									
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı(*)	2.37	1.54	1.23	0.97	0.42	0.09	0.19	0.04	0.04
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı(*)	24.62	18.31	13.51	10.05	6.13	4.40	.307	0.96	0.97
KIR									
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı(*)	4.06	3.71	4.51	2.49	3.36	1.49	1.11	0.63	0.57
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı(*)	38.82	32.18	32.62	26.59	25.35	17.59	15.33	11.92	9.61

(1) Satınalma gücü paritesine (SGP) göre hesaplama yapılmıştır. 2010 yılı için 1 \$'ın SGP'ne göre karşılığı olarak 0.990 TL kullanılmıştır.

(*)2007 yılından itibaren yeni nüfus projeksiyonları kullanılmaktadır.

Kaynak: WORLD BANK

Kentleşmenin sanayileşmeden daha hızlı yaşandığı, sermaye birikimi düşük az gelişmiş ülkelerde, kentte sürekli ve örgütsüz işgücü arzı yaratan göçün, sanayi tarafından massedilemeyişi, kentsel yoksulluk olgusunu ortaya çıkaran en önemli nedenlerden birisidir.(Güler, 1999;58) Bunun nihayetinde kırdan kente doğru yoğunlaşan göç hareketi toplumsal hareketliliğe neden olur. Göçle birlikte gerek göç veren, gerekse göç alan bölgelerde son derece karmaşık sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan yoğun toplumsal sorunlar davranışlar, gerek kurumlar gerekse yapılar üzerinde önemli etkiler meydana getirmektedir. Köyden şehre gelen göçle birlikte kamu kurumlarından

artan oranda hizmet talebi ihtiyacı gündeme gelir. Kente yönelen göç beraberinde bir dizi talebi getirmektedir. Göç eden kişi öncelikle konut istemekte, iş istemektedir. İnsanlar caddeler, su ve kanalizasyon sistemleri, evinde suyun düzenli akmasını, her gün çöpünün alınmasını istemekte, polis koruması, yangın emniyeti, parklar ve oyun alanları, meydanlar, çocuğuna iyi okul istemekte, kütüphaneler, sinema, tiyatro istemekte, işine gitmek için şehir içi ulaşım aracı, ulaşım sistemleri, yerel hizmetlerin aksamadan verilmesini talep etmekte, tam bir talep patlaması ortaya çıkmaktadır.(Kaya; 67) Tüm bu taleplere cevap vermek durumunda olan yerel ve merkezi idare birimleri, artan talebi karşılama noktasında yetersiz kaldığında ise 'kentsel yoksulluk' kavramı gündeme gelmektedir.

1.4.1.1.DAR VE GENİŞ YOKSULLUK AYRIMI

Yoksulluk olgusu gerek boyutu ve çözüm yolları gerekse tanımı nedeniyle son yıllarda toplumların gündemindeki önemli konulardan birisi haline gelmiştir. 1980'lerde başlayan ekonomik gelişmelerin yanı sıra, sosyal, siyasal ve kültürel değişimler, yoksulluk kavramını kalkınma ve gelişme tartışmalarında ön plana çıkarmıştır. Bu çerçevede, yoksulluğun özellikle Dünya Bankası tarafından hazırlanan 1990 yılı Dünya Kalkınma Raporu'nda ana tema olarak işlenmesi, yoksulluk çalışmalarını ve yoksulluk araştırmalarını hızlandırmıştır. Bu gelişmeler sonucu yoksulluğun ekonomik bir olgu olmanın ötesinde, sosyal, politik ve kültürel sorunları da içeren çok boyutlu bir sorun haline dönüşmesiyle, uluslararası kuruluşların da konuya olan ilgileri artmıştır.(<http://www.dernekturk.com/kose04ayrinti.asp?id=64>). Dar ve geniş anlamda ele alınan yoksulluk tanımları şu şekildedir:

Dar anlamda yoksulluk; açlıkla karşı karşıya kalma ve barınacak yeri olmama durumu iken, geniş anlamda yoksulluk, gıda, giyim ve barınma gibi olanakların yaşamı devam ettirmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalması durumunu ifade eder.(T.C.İç İşleri Bakanlığı, 2009;10) Bir diğer ifadeyle; açlıktan ölme ve

barınacak yeri olmama durumu iken, geniş anlamda yoksulluk, beslenme, barınma, giyim, sağlık ve eğitim gibi temel gereksinmelerini karşılayamama ve toplumsal standartların gerisinde kalma olarak ifade edilmektedir. (DİE 2002 Yoksulluk Çalışması, 2004;10). 1984' te Avrupa Birliği Bakanlar Kurulunun tanımladığı yoksulluk kavramına bakıldığında ise; "Yoksullar(...) maddi, kültürel ve toplumsal kaynakların çok sınırlı olması nedeniyle, ikamet ettikleri üye ülkede asgari seviyede kabul edilebilir yaşam tarzından dışlanan kişilerdir". Yoksulluk, bu belirlemeye göre doğal bir ayıklama süreci gibi "dışlanmış" bir kesimi oluşturmaktadır.(Es, 2007;22)

1.1.4.2 MUTLAK YOKSULLUK VE GÖRELİ YOKSULLUK AYRIMI

Sözlük anlamıyla yoksulluk; varsılığın karşıtı olarak algılandığında, zengin olmamayı, sıkıntı içindeliği, 'var' olandan ve 'varlık' tan yoksunluğu yada kullanım ve değişim değeri olan mallara erişim olanaklarının sınırlılık durumunu tanımlamaktadır.(Birsal vd. 2002;193)

Mutlak Yoksulluk, hane halkı veya bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumudur. Mutlak yoksul oranı, bu asgari refah düzeyini yakalayamayanların sayısının toplam nüfusa oranıdır. Bu nedenle mutlak yoksulluğun ortaya çıkarılması, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesini gerektirir. Bu değer üzerinden yoksulluk sınırı hesaplanır (TÜSİAD, 2000, 96)Bu nedenle, mutlak yoksulluğun ortaya çıkarılması, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesini gerektirir.(T.C.İç İşleri Bakanlığı, 2009;10) Mutlak yoksulluk "insanın biyolojik olarak kendisini yeniden üretebilmesi için gerekli kaloriyi ve gerekli diğer besin bileşenlerini sağlayacak beslenmeyi gerçekleştirmemesi" olarak tanımlanmaktadır.(Kaygalak, 2001;125) Tanımın insanın biyolojik özelliklerini esas alarak yapılmış olması ona mutlaklık niteliği kazandırmaktadır. (<http://www.planlama.org>)

Mutlak yoksulluk bir insanın günlük asgari kalori gereksinimine göre hesaplanır. Kişi başına günlük kalori ihtiyacı gelişmiş ülkelerde 3390 cal, gelişmekte olan ülkelerde 2480 cal ve gelişmemiş ülkelerde 2070 cal' dir (UNDP, Human Development Report 1990). Bu kalori miktarları bir kişinin bir gün içinde yapacağı asgari üretim (bedenin yeniden üretimi) için gereken, asgari fizyolojik enerji miktarının ülke ortalamasıdır. Bir başka deyişle, kişinin bedenini yeniden üretmek için, yapacağı işte ona gereken asgari enerji toplamıdır. Bu enerji toplamı kişinin yaşadığı iklimin, yaptığı işin niteliği, bu iş için gereken eğitim, günlük çalışma süresi, bir yıl içindeki çalışma süresi, istenen verimlilik düzeyi, üretimin teknolojik seviyesi gibi emeğin yeniden üretimini sağlayacak bütün koşulları içerir.(Dansuk, 1997) Dünya Bankası (1999;4) yoksulluğu, “en düşük yaşam standardına dahi ulaşamama” olarak tanımlarken, dünyada yaklaşık 1.3 milyar insan günde 1 dolar'dan daha az bir gelire yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Günlük bir dolar mutlak yoksulluk sınırı, ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılaştırılmıştır. Seyyar (2003;39)'a göre, Türkiye'nin dahil edildiği Doğu Avrupa ülkelerinin içinde bulunduğu grup için bu miktar dört dolardır. Bu bağlamda kişi başına tüketilen kalori düzeyine bağlı “mutlak yoksulluk” kavramı önemli bir göstergedir (www.tuik.gov.tr)

Mutlak yoksulluk yaklaşımına göre yoksulluk “insanların ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynağa sahip olamama durumu” olarak veya çok benzer biçimlerde “mutlak asgari refah düzeyinin altında kalma durumu” ve “yaşamda kalabilmek için gerekli mal ve hizmetlere olan ihtiyaçların karşılanamaması durumu” dur.(Şenses, 2001;62-63) Bir diğer tanıma göre; Mutlak yoksulluk; hane halkı veya bireyin yaşamını fiziksel olarak devam ettirebilmek amacıyla ihtiyaç duyduğu asgari tüketim düzeyidir.(Dumanlı, 1995;212) Bu tanım aynı zamanda yoksulluk sınırını da göstermektedir. Çünkü tanım içerisinde kira, elektrik, giyim ve yakıt gibi zorunlu tüketimler de vardır.(Es, 2007;21)

Tablo 1.3: Hanehalkı büyüklüğüne göre açlık sınırı, (Türkiye)

Hanehalkı Büüklüğü	Açlık Sınırı (TL)								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	59	75	81	84	91	105	122	127	141
2	90	113	122	127	138	159	185	192	213
3	113	143	154	161	174	201	233	243	269
4	133	168	182	190	205	237	275	287	318
5	152	192	207	217	235	271	313	328	363
6	170	214	230	242	261	301	350	365	404
7	187	235	253	264	287	331	382	401	444
8	201	253	275	287	311	359	414	435	482
9	215	271	294	306	331	387	446	465	515
10	230	288	315	325	351	404	471	495	548
Hanehalkı Büüklüğü	Yoksulluk Sınırı (TL)								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	137	186	190	216	244	283	341	365	396
2	208	280	288	327	368	428	515	552	599
3	262	354	363	414	466	540	651	699	759
4	310	417	429	487	549	638	767	825	8996
5	353	476	488	557	627	728	874	944	1.025
6	395	531	543	620	697	809	976	1.05	1.14
7	433	582	597	679	766	889	1.066	1.153	1.252
8	466	629	649	737	831	965	1.154	1.251	1.358
9	498	672	692	786	884	1.04	1.242	1.336	1.451
10	535	714	742	836	938	1.088	1.313	1.423	1.545

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Yoksulluk, hane halkı veya ferdin yaşamını fiziken devam ettirebilmek amacıyla ihtiyaç duyduğu asgari (en düşük) tüketim seviyesi olarak belirtilirken bu seviyeyi belirleyen iki unsur bulunmaktadır. Bunlardan ilki; aile büyüklüğü ile en düşük seviyede tüketilecek mal ve hizmet ihtiyaçları, ikincisi ise, bu ihtiyaçları giderecek olan harcama miktarının belirleyicisi olan mal ve hizmetlerin fiyatlarıdır.(Dumanlı, 1996;6) diğer bir önemli husus da görelî yoksulluktur.

Görelî Yoksulluk ise, bireylerin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur. Buna göre toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir ve harcamaya sahip olan birey veya hane halkı görelî anlamda yoksul olarak tanımlanır. Refah ölçüsü olarak amaca göre tüketim veya gelir düzeyi seçilebilir.(T.C.İç İşleri Bakanlığı, 2009;10)Başka bir ifadeyle görelî yoksulluk; fakir hane halkı veya birey ile o toplumda yaşayan ve mevcut şartlara göre ortalama bir gelire sahip olan hane halkı veya birey arasındaki gelir kaynaklarına sahip olma gücü arasındaki açıklığı ifade etmektedir.(Dumanlı, 1996;8) O toplumda kabul edilebilir en aşağı tüketim düzeyinin altında kalanlar görelî yoksul kabul edilmektedirler. Bu tüketim düzeyi mutlak yoksulluğun üzerindedir.(<http://www.tesev.org>) Buna göre, ülkede ortalama gelir düzeyinin altında bir gelire sahip olanlar yoksuldurlar.(Seyyar, 2003;40)

Daha ziyade görelî yoksulluk kavramını işaret eden Mingione 'nin tanımına göre yoksulluk; nüfusun bir kesiminin, çeşitli nedenlerle, değişik dönemlerde tarihsel ve coğrafi olarak belirlenmiş asgari bir yaşam standardı sağlamaya yeterli kaynaklara ulaşamamak durumudur.(Mingione, 1993;324-325; Kurşuncu, 2006;6; Kırdas, Koç ve Özkan, 2012;92) Görelî yoksulluk, toplumdaki gelir dağılımını esas alan başka bir deyişle, aynı toplumun diğer üyelerinin yaşam standartları ile karşılaştırmalar sonucunda ortaya çıkan yoksulluk durumudur.(Kaygalak, 2001;125) Mutlak yoksulluk ise; “ İnsanın biyolojik olarak kendisini yeniden üretebilmesi için gerekli diğer besin bileşenlerini sağlayacak beslenmeyi gerçekleştirememesi”(Kaygalak, 2001;125) olarak tanımlanmaktadır. buradan hareketle mutlak yoksulluk kavramı bireyin fiziksel yaşamını sürdürebilmesine yetecek minimum gelire sahip olmaması durumudur.

Günümüzde yoksulluk denildiğinde daha çok görelî yoksulluk kavramı anlaşılmaktadır.(<http://www.tesev.org>) Ancak geniş kapsamlı olarak ele alınmaya müsait olan yoksulluk kavramının kapsamı ülkeye, döneme ve refah düzeyindeki gelişmeler bağlı olarak değişir. Yoksulluk düzeyi bakımından ülkelerarası veya aynı ülke içinde dönemler arası karşılaştırmalar yapılabilmesi, toplam nüfus içinde kimlerin yoksul olarak

isimlendirileceğine karar verilmesini gerektirir. Bununla birlikte Görelî yoksulluk, kişinin kendisini toplumsal olarak yeniden üretebilmesi için gerekli tüketim ve yaşam düzeyinin saptanmasını içerir. Çoğunlukla mutlak yoksulluk sınırının altına çekilen yeni sınırlar, “ulusal yoksulluk” olarak da adlandırılan ve ülkeden ülkeye değişen yeni kriterleri de beraberinde getirmiştir. Buna ek olarak, sahip olma-olmama ikileminin ötesinde, yapabilme-yapamama dengeleri de göz önüne alındığında, yeni sınırlar ve çizgiler ortaya çıkmaktadır.(<http://www.dernekturk.com/kose04ayrinti.asp?id=64>)

Görelî yoksulluk tanımının temelde iki noktada mutlak yoksulluk kavramından farklılık gösterdiğini belirtmek mümkündür. Bunlardan ilki görelî yoksulluk anlayışı içinde, ihtiyaçlar fiziksel ihtiyaçların yanı sıra toplumsal ihtiyaçları da kapsayacak düzeyde ele alınmaktadır. ikinci olarak ise, yoksulluk sınırı belirlenirken referans noktası içinde bulunan toplumun yaşam standartlarıdır. Bu anlamda görelî yoksulluk anlayışı, ihtiyaçların sosyolojik içeriğine vurgu yapan, toplumsal bir varlık olarak insanın kültürel ve sosyal ihtiyaçlarını da (dinlenme, eğlence, tatil vb.) yoksulluğun kavramlaştırılmasına ve yoksulluğun ölçülmesine dâhil etmektedir.(Güneş, 512)

Aşağıda Tablo 1.2’de gelire dayalı görelî yoksulluk sınırına (Türkiye için) göre yoksul sayıları, yoksulluk oranı ve yoksulluk açığı verilmiştir. Yoksulluk sayısının yıldan yıla değişmekle birlikte, yoksulluk sınırının (TL bazında) da değişkenlik gösterdiğini belirtmek mümkündür. Bir diğer dikkat çeken husus da sayısal değişimin en az olduğu dilimin yoksulluk riski %70 olan grupta gerçekleşmesidir. Buna göre 2006 yılında 21682 olan yoksul sayısı (2007) yılında 20320, (2008) yılında 21171,(2009) yılında 21740 ve (2010) yılında 21700 civarında seyretmektedir.

Tablo 1.2: Gelire dayalı görelî yoksulluk sınırına (Türkiye için) göre yoksul sayıları, yoksulluk oranı ve yoksulluk açığı

Yoksulluk Riski	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı (Bin kişi)	Yoksulların Oranı (%)	Yoksulluk açığı(*)
2006				
%40-40%	1882	8468	12,5	28,6
%50-50%	2352	12412	18,4	31,1
%60-60%	2822	16932	25	33,4
%70-70%	3293	21682	32,1	34,1
2007				
%40-40%	2410	6335	9,3	23,7
%50-50%	3013	10525	15,4	25,7
%60-60%	3616	15589	22,8	27,2
%70-70%	4218	20320	29,7	29,8
2008				
%40-40%	2517	6614	9,6	22,8
%50-50%	3146	11123	16,1	25,3
%60-60%	3775	16381	23,7	27,1
%70-70%	4404	21171	30,6	30,3
2009				
%40-40%	2798	7276	10,3	24,3
%50-50%	3498	11891	16,9	26,9
%60-60%	4197	16806	23,8	28,6
%70-70%	4897	21740	30,8	31,6
2010				
%40-40%	2951	7145	10	24
%50-50%	3689	11817	16,6	26,9
%60-60%	4426	16746	23,5	28,7
%70-70%	5164	21700	30,4	31,5

Not: 1) Gelir referans dönemleri bir önceki takvim yılıdır.

2) Yoksulluk hesaplamasında eşdeğer hanehalkı gelirleri, Düzey 2 bazında TÜFE ile düzeltilmiştir.

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Genellikle farklı ülkelerin karşılaştırılmasında kullanılan görelî yoksullukta, toplumun ortalama gelir düzeyi temel alınarak bu gelir düzeyinin belli bir oranı yoksulluk sınırı olarak tanımlanmaktadır.” Görelî yoksulluk, kişinin bir toplumsal varlık olmasından hareket etmekte ve kendisini biyolojik olarak değil, toplumsal olarak yeniden üretebilmesi için gerekli tüketim ve yaşam düzeyinin saptanmasını içermektedir. Bu durumda, belli bir toplumda kabul edilebilir minimum tüketim düzeyinin altında geliri olanlar görelî yoksul olarak tanımlanmaktadır. Görelî yoksullukta, ulusal gelir dağılımında nüfusun en düşük p yüzdesinden itibaren gelir düzeyi kesilmekte ve p yüzdesinin seçimi keyfi alınmaktadır yani bu yüzdenin neden seçildiği açık değildir. Gelişmekte olan ülkelerde p % 40’dır. Avrupa Birliği’nde dikkate alınan ölçüm ortanca gelirin % 60’ı iken; OECD, yoksulluk sınırı olarak ülkelerin ortanca gelirinin % 50’sini almaktadır”.(Cafri,2009;14)

Görelî yoksulluk; bireylerin refah düzeyinin vatandaşı olduğu veya yaşamını sürdürdüğü toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur. Buna göre toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir ve harcamaya sahip olan birey veya hane halkı görelî anlamda yoksul olarak tanımlanır. Refah ölçüsü olarak amaca göre tüketim veya gelir düzeyi seçilebilir.(www.tuik.gov.tr)

Görelî yoksulluk; toplumdaki gelir dağılımını esas alan, başka bir deyişle, aynı toplumun diğer üyelerinin yaşam standartları ile karşılaştırmalar sonucunda ortaya çıkan bir yoksulluk durumudur.(Kaygalak, 2001;125) Fuchs’a göre ise ; “toplumdaki ortalama bir ailenin gelirinin yarısından daha az bir gelire sahip olan aileler yoksuldur.” (Paul Brinker and Joseph Klas, 1976;4’den aktaran Eş ve Güloğlu, 03.06.2013). Özellikle sosyologlar tarafından kabul edilen “nisbi yoksulluk” tanımıyla fakirlik, bir toplumda belirli bir zamandaki ortalama hayat standardına bağlanmaktadır.(Es ve güloğlu, 2010) Daha çok az gelişmiş ülkelerde kalkınma göstergesi olarak kullanılan Görelî yoksulluk kavramı, insanın toplumsal bir varlık olmasından yola çıkar (<http://www.tesev.org>) ve literatürde, temelde algılanan ya da hissedilen ihtiyaçlar şeklinde bir referans grubuyla

(bireyin beklentilerini karşılaştırdığı grup) bağdaştırılır.(Harvey, 1993;99'den aktaran Sipahi, 2006;176)

Bir kentin sunduğu hak ve olanaklara o kent halkının ulaşım ulaşamaması kent yoksulluğu düzeyini ortaya çıkarmaktadır.(Cebeci ve Çakılcıoğlu, 1998) Eğitim, sağlık, barınma, güvenlik, sosyal olanaklardan yararlanma gibi temel gereksinimlerin karşılanamaması kentsel yoksulluğu beslemektedir.(Çukurçayır, 20.05.2003) Bu gibi nesnel ölçütlerin dışında toplumsal olarak da kent yaşamına katılmayan kişi tam anlamıyla artık bir “kent yoksulu”dur ve bu oran kentli nüfusun büyük bir yüzdesini oluşturmaktadır.(Cebeci ve Çakılcıoğlu, 1998)

1.1.4.2.KENTSEL YOKSULLUK KAVRAMININ TARİSEL GELİŞİMİ

20.yüzyıl sonlarına doğru yaşanan ekonomik buhran yaşam standartlarında gerilemeyi beraberinde getirmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında egemen paradigmasını oluşturan Modernleşme Okulunun tez ve varsayımları doğrultusunda “sanayi toplumuna geçiş” sürecine ait, geçici bir olgu olarak, daha çok az gelişmiş ülkeler bağlamında tartışılan yoksulluğun, 21. yüzyıla gelindiğinde, sanayileşmiş kapitalist ülkeleri de içine aldığı ve sistemin meşruluk temellerini sarsacak boyutlara ulaşmış olduğu, Dünya Bankası gibi kuruluşların da bu sorunu gündemine almasıyla kendini göstermektedir.(Kaygalak, 2001;124-125)

Kapitalizmin 1970’lerdeki yapısal krizinin ardından sermaye birikim tarzının değişmesiyle birlikte, ekonomik bir hedef olarak tam istihdam politikasından vazgeçilmesini ve bununla birlikte sosyal adaleti sağlamaya yönelik devlet politikalarının azaltılmasını bu yoksulluk olgusunu ortaya çıkaran başlıca neden olarak karşımıza çıkmaktadır.(Lee, 1994;1192'den aktaran Kaygalak, 2001;128) 1965 yılında G7 ülkelerinin kişi başına gelir seviyesi, en yoksul yedi ülkenin gelir seviyesinin 20 katı iken, 1995’te 39 katına çıkmıştır. Bunun yanı sıra az gelişmiş ülkelerin yarısından fazlasında

nüfusun en zengin yüzde 20'sinin gelir dağılımından aldığı pay yüzde 50'nin üzerindedir ve hemen hemen her ülkelere bu kesimin aldığı pay artmıştır.(Tonak, 2000;32) Uygulanan ekonomi politikalarının da etkisiyle yoksulluk daha fazla insanı etkisi altına almaya başlamıştır. Birleşmiş Milletler 'in “Dünya Kentleşme Beklentileri” başlıklı raporuna göre(2008); günümüzde dünya nüfusunun yarıdan fazlasının kentlerde yaşayacağı varsayılmaktadır. 6,7 milyarlık dünya nüfusunun yarısının bu yılın sonunda kentlerde yaşayacağı ve yakın zamanda dünyadaki en yoğun kentleşme oranının Asya ve Afrika'da kaydedileceğini öngörmektedir. Raporda, 2050 yılına gelindiğinde dünya nüfusunun % 70'inin kentlerde yaşayacağı tahmin edilerek, yine aynı dönemde, 2007'de sayıları 19 olan en az 10 milyon nüfuslu “mega kentlerin” sayısının 27'ye çıkacağı tahmininde bulunmaktadır. Gelecekte kentlilerin yarısının ise nüfusları 500 binden az olan küçük kentlerde yoğunlaşacağını belirtildiği raporda, 2050 yılında dünya nüfusunun 9,2 milyara çıkacağı, geçen yıl 3,3 milyar olan kentlerde yaşayanların sayısının ise 6,4 milyara yükseleceği belirtilmektedir.(World Bank, 2012)

Dünya geneline yayılmış durumdaki yeni kapitalizmin küreselleşme olarak adlandırdığı süreç ile birlikte tüm dünya kentlerinde her geçen gün zenginlerin daha zengin hâle geldiği, yoksulların daha da yoksullaştığı; diğer bir ifadeyle gerek ülkeler arasında gerekse de ülkelerin kendi içlerinde derin bir eşitsizlik ortaya çıkmaktadır.(Bıçkıcı, 2005;132) 20.yy başlarında daha çok kırsal kesimlerin ve kentin gecekondulu bölgelerinin bir sorunu olarak nitelendirilen yoksulluğa sebebiyet veren ekonomik krizler, istihdam sorunları ve işsizlik oranının artışıyla birlikte artık kırsal bir sorun olmaktan çıkıp, kentsel nitelik kazanmaya başlamıştır.

Kentsel Yoksulluk, ekonomik ve sosyolojik yaklaşımlar ile kentteki belirli bir bölgenin belirli kaynaklardan yoksun oluşu, kentin görece dengesizliği, düzensizliği ve bozulan fonksiyonelliği, ayrıca sosyal etkinlik, yetkinlik ve kurumsal açıdan da bir yetersizlik anlamına gelmektedir.(Birsell, 2002;193)Yoksulluğun en belirgin nedeni, gelir dağılımındaki adaletsizlik olarak görülmektedir. Dünyada ve ülkemizde yaşanan

ekonomik krizler, doğal afetler, göçler, savaşlar, küreselleşme ve yapısal uyum programlarının getirdiği kısıtlamalar hem yoksulluğun şiddetini artırmakta, hem de yeni yoksullar oluşturmaktadır.(T.C.İç İşleri Bakanlığı, 2009;7)

Kent özelinde yaşanan yoksulluk kentsel yoksulluk olarak ifade edilmektedir. (Dumanlı, 1996;3) Kentlerde farklı yönleriyle görünen bu yoksulluk hemen hemen bütün toplumlarda kendisini göstermekle birlikte(Aytaç ve Akdemir, 2003;58), özellikle azgelişmiş ülkelerin çok önemli bir sorunudur.(Cebeci ve Çakılcıoğlu, 1998) Eğitim, sağlık, barınma, güvenlik, sosyal olanaklardan yararlanma gibi temel gereksinimlerin karşılanmaması kentsel yoksulluğu beslemektedir.(Es, 2007;22) Sanayileşme ve kentleşmeye bağlı göç hareketlerinin kentlerde yoğunlaştırdığı nüfusun, iş edinme ve yaşam koşullarını iyileştirme olanaklarının daralması, kentsel yoksulluğun temel nedenlerindedir. Kentsel yoksulluk çalışan kesimler için de geçerlidir. Ücret düzeylerinin düşmesi ve toplumsal hizmetlerin ticarileşerek paralı hale gelmesi, çalışan kesimleri yoksulluk sınırının altına çekerken, işsizler, diğer çalışamayan engelliler, yaşlılar, çocuklar ile kadınlar ve gençler gibi ev içi emeği ücretsiz olan kesimler yoksulluk düzeyinin en altında yer almaktadırlar.(T.C.İç İşleri Bakanlığı, 2009;35)

Kentsel yoksulluğu arttıran bir etken de, refah devletinin dönüşümüdür. Sanayileşme yerine dış ticarete ağırlık veren 1980 sonrası ekonomik model içinde küresel rekabete açılan özel sektör yeni kar arayışları içine girmekte, arazi ve konut piyasası ilgisini çekmekte, sonuçta inşaat sektörü özel sektör için yeni rant kaynağı olmaktadır ve giderek arazi ve konut piyasasındaki rantlar küçük bir grubun elinde toplanmaktadır. Hâlbuki 1950- 1980 döneminin ekonomik modeli içinde kentsel konut piyasasından elde edilen rantlar orta sınıfa konut üreten küçük ölçekli müteahhitler ve kendi konutlarını üreten gecekonducular eliyle toplumun büyük bir kesimine yayılmakta, böylece gecekonducular kısıtlı kaynaklı ülkenin 'refah sistemi' olarak işlemekte ve kent yoksulunu ayakta tutmaktaydı.(T.C.İç İşleri Bakanlığı, 2009;36)

Sosyal devletin tam istihdam yaratmaya yönelik politika izlemesi ile toplumsal hizmetlerin yaygınlaştırılmaya bağlı uygulamaları, bir yandan kamu sektöründe güvenceli işlerde çalışan sayısını arttırıp, diğer taraftan da sosyal politikalar ile kadınlar, çocuklar ve yaşlılar için koruyucu önlemler alınabilirdi. Fakat neo-liberal politikalar ve özelleştirmeler ile bu durumu tersine çevirecek bir süreç başlatılmıştır. Kamu kesimine yönelik ideolojik bir “gözden düşürme” söylemi de yerleştirilmiştir. Sosyal harcamaların azaltılması, IMF gibi uluslararası mali kuruluşlar tarafından da gelişmekte olan ülkelere dayatılmıştır. Kırsal kesimden kentlere olan nüfus akışının sürmesi, iş kayıpları, toplumsal hizmetlere (eğitim, sağlık, ulaşım, sosyal bakım vb. hizmetlere) ulaşılmasının özelleştirmeler neticesinde zorlaşması, yoksulluğu mekânsal olarak da görünür hale getirmiştir.(T.C.İç İşleri Bakanlığı, 2009;35)

1.1.4.3.DÜNYA’DA KENTSEL YOKSULLUK GÖSTERGELERİ

Yoksulluk, 21. Yüzyılda bütün insanlığın elbirliği ve güç birliği yaparak çözülmesi gereken en temel küresel nitelikteki sosyal sorunlardan birisidir. Ulusal yoksulluk sınırı esas alınarak hesaplanan görelı yoksulluk oranıyla ilgili en son istatistiklere bakıldığında dünyada görelı yoksulluk sorununu çözüm üretme noktasında en başarılı olan ülkeler sırasıyla Tayvan (%1.16), Çin (%2.8), Malezya (%3.6), Tunus (%3,8), Litvanya (%4), İrlanda (%5.5), Avusturya (%6), Fransa (%6.2), İsviçre (%6.9), Kazakistan (%8.2), Sırbistan (8.8), Kanada (%9.4) ve Tayland (%9.6) olarak belirtilmektedir. bu ülkelerin ortak özelliği görelı yoksulluk oranını yüzde 10’un altına düşürebilmeyi başarmış olmalarıdır. Özellikle Çin, 1.3 milyarlık nüfusuyla ve kişi başına gelir düzeyi çok düşük olmasına rağmen görelı yoksulluk oranını yüzde 2,8’e düşmesi dikkat çekicidir. dünyada görelı yoksulluk sorununun çözümü noktasında en başarısız olan ülkeler ise sırasıyla Çad (% 80), Haiti (%80), Liberya (%80), Kongo (%71), Nijerya (%70), Zimbabwe (%68), Nijer (%63), Senegal (%54), Kenya (%50), Güney Afrika (%50), Eritre (%50) dir. Çünkü bu ülkelerde görelı yoksulluk oranı yüzde 50 ve üzerindedir.(www.wikipedia.org)

Görelî yoksulluk oranının ABD’de % 12, Rusya’da % 13,1, İngiltere’de %14, Güney Kore’de %15, Japonya’da %15,7, Almanya’da %15.5, Türkiye’de %17.11, İspanya’da yüzde 19.8, İsrail’de %23.6, Arjantin’de %30 olduğu dikkate alındığında yoksulluğun sadece az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için değil, aynı zamanda gelişmiş ülkeler için de önemli bir sorun olduğuna işaret etmektedir. (www.wikipedia.org) Dünya üzerinde görelî yoksulluk, Afrika ve Latin Amerika kıtalarında yoğunlaşmış olmakla birlikte, en gelişmiş ülkeler dâhil kıtasal ve ülkesel ölçekte mekânsal olarak çok yaygındır.

Sonuç olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ortak sorunu olan yoksulluk sorununun çözümü adına atılacak ortak adım; yeryüzünde mutlak yoksulluğu tamamen ortadan kaldırmak, görelî yoksulluğu ise sıfıra yaklaştırmak insanlığın ortak nihai hedefi olmalıdır.

1.1.4.4. TÜRKİYE’DE KENTSEL YOKSULLUK KAVRAMI

Kentleşme toplumların yapısal değişmelerinin en göze çarpan yönü olarak betimlenmektedir. Toplumsal gelişmenin bir göstergesi olarak karşımıza çıkan kentleşme olgusu, gelişmekte olan bir ülkenin geleneksel yapısını geride bırakarak yeni arayışlara yöneldiğini ortaya koymaktadır.(Özer, 2004;1)

Ülkemizde de yoksullukla mücadele anlamında sosyal politika uygulamalarına 1961 Anayasası ile geçilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin 1961 Anayasası ile birlikte “Sosyal Devlet” olduğu kabul edilmiş ve bu nedenle Türkiye’nin yoksullukla mücadele etmesi, anayasal hükümlerin gereklerinden biri olmuştur.(Temizel ve Akyağın, 2006;4)

Wilson (1996;13'den aktaran Şenses, 2001;146)'a göre yoksulluk; yoksul bireylerin dışında, başta ekonomi politikaları olmak üzere, düşük ücretler, yetersiz eğitim ve istihdam olanakları gibi yoksulların kendi denetimleri dışındaki 'yapısal etmenlerle' ve bütünüyle sosyoekonomik sistemle ilişkilendirilmelidir. Buradan hareketle Türkiye'de tarım alanlarının daralması, tarım arazi işletmelerinin küçülmesi, üretimde verim düşüklüğü ve tarımda makineleşme sonucu insan gücüne gereksinimin azalması gibi etkenlere ilaveten kentlerin eğitim, sağlık, istihdam, sosyal ve kültürel imkânlar yönünden çekiciliği birleştiğinde kırsal alandaki yerleşim yerlerinden kentlere yoğun bir göç yaşanmakta (T.C.İç İşleri Bakanlığı, 2009;7) ve söz konusu göçler neticesinde kente gelen aileler, kronik işsizlik ve sosyal destek sağlayamama sonucu, kentsel yoksulluk sorunu ile yüz yüze gelmekte ve gereksinimleri, beklentileri karşılanamayınca çok ciddi risklerle karşı karşıya kalabilmektedirler.

İkinci dünya savaşı sonrası özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde görülen hızlı nüfus artışı ile ortaya çıkan kentleşme sürecinde "gecekondu" az gelişmiş ülkelerle birlikte, Türkiye'nin de bir toplumsal gerçeğidir.(Kongar, 1982;37) İlk olarak 19. yüzyılda Paris'te ve Londra'da konut sıkıntısı nedeniyle ortaya çıkan gecekondu kavramının ülkemizdeki gelişme seyri ise 1940 sonrasına denk gelir.1950 ve sonrasında ise artan iç göçler ve hızlı kentleşme hareketinin özellikle büyük kentlerde ciddi konut açığı sıkıntısına neden olduğu bilinmektedir.(Kaya; 31) Pek çok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi ülkemizde de kentleşme hızı ekonominin kentlerde iş yaratma kapasitesinin üzerinde seyretmektedir. Bunun sonucu olarak da kentlerimizde yaşayan nüfusun önemli bir bölümü verimliliği ve bu nedenle gelir düzeyi çok düşük olan işgücünden oluşmaktadır.(Gençağa, 1982;167)

Ülkemizde kentsel yoksulluğun seyrine bakıldığında ise özellikle 1980 sonrası gelir dağılımındaki bozukluklar, eşitsizlikler ve ekonomi politikalarındaki istikrarsızlıklar nedeniyle yoksulluğun arttığı bilinmektedir. Işık ve Pınarcıoğlu (2001;32-33)'na göre, ülkemizde yoksulluğu arttıran bazı sebepler şunlardır: "Ekonomi politikalarındaki anlayış

ve uygulamalar, 1985 sonrasındaki göç nedenlerindeki değişiklikler, kente yeni göç edenlerin daha az şansa sahip olmaları, büyük kentlerde ücretlerin düşmesi ve gelir dağılımında ortaya çıkan adaletsizlik, yeni kent yoksullarının oluşması, orta sınıfın giderek güç kaybetmesi ve benzeri durumlar olarak belirtilmiştir.

Kentleşme hızının sanayileşme hızının önüne geçmesi, iş güvenliğinin olmayışı, düşük ücret politikaları vb. durumlar gecekondulaşma alanlarını geçici ikametgâh olmaktan çıkarıp, kesin kalıcılık yaratmaktadır. Bunun nihayetinde de çarpık kentleşmenin görünen yüzü "gecekondulaşma" ile zühur etmiştir. Gecekondulaşma, kırdan kente göçen kitlelerin temel konut edinme biçimi olarak Türkiye kentleşmesinin ilk aşamalarında ortaya çıktı ve 1950 'lerde de kurumsallaştı.(Kaya; 33)

Aran, Demir, Sarıca ve Yazıcı (2010),” yaptıkları çalışmada Türkiye’de, 2003-2006 arası dönemde yoksulluğun kentlerde hızla azaldığını, genel yoksulluk seviyesinin önemli oranda düştüğünü, kırsal kesim yoksulluk oranının ise ya hiç değişmediğini ya da oldukça az miktarda azaldığını ortaya koymuşlardır. 2003-2006 döneminde tarım sektöründe çalışanlar, kırsalda ve kalabalık hanelerde yaşayanlar ve çocuklar için nispi yoksulluk riskinin arttığını tespit etmişlerdir. Kentli yoksulların tüketim düzeylerindeki artış oranının, varlıklı kesimin tüketim düzeylerindeki artıştan daha yüksek olması neticesinde kentsel alanlarda eşitsizliğin azaldığını ancak kırsal alan eşitsizlik ölçümlerinde göze çarpan bir değişimin gerçekleşmediğini belirlemişlerdir. 2003-2006 yılları arasında ülke kırsalındaki en fakir kesimlerin tüketim düzeylerinin düştüğünü, çocuk yoksulluğunun süreklilik kazandığını, çocukların (0–19 yaş arası) nispi yoksulluk riskinin arttığını” göstermişlerdir.

Ülkemizde kişi başı günlük harcaması satın alma gücü paritesine göre 2,15 doların altında kalan fert sayısı ise yine çok azalmış olup bu kritere göre fert yoksulluk oranı 2009 yılında % 0,22, 2010 yılında ise % 0,21 olarak belirtilmektedir. Türkiye’de kişi başı günlük harcaması satın alma gücü paritesine göre 4,3 dolar sınırına göre ise 2009 yılında

% 4,35 olan fert yoksulluk oranı 2010 yılında önemli ölçüde azalarak % 3,66'ya düşmüştür. TÜİK' in Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2006- 2010 verilerine göre Türkiye için hesaplanan gelire dayalı görelî yoksulluk oranı giderek düştüğü gözlemlenmektedir. Gelire dayalı görelî yoksulluğun ölçüsü olarak eşdeğer hanehalkı kişi başına gelirin yüzde 50'si esas alındığında görelî yoksulluk oranı 2006 yılında yüzde 18,4, 2007 yılında yüzde 15,4, 2008 yılında yüzde 16,1, 2009 yılında yüzde 16,9, 2010 yılında ise yüzde 16,6 olarak gerçekleşmiştir.(www.tuik.gov.tr) Bu veriler, 2008 ve 2009 yıllarında dünya ekonomik krizinin de etkisiyle Türkiye genelinde görelî yoksulluk oranının arttığını, 2010 yılında ise az da olsa azaldığını göstermektedir.

Aşağıdaki tablo (1.5)'da 2002-2007 arası yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları verilmiştir. Yıllar itibariye Türkiye genelinde, kent ve kırsal özelinde fert yoksulluk oranının değişimi incelenmiştir. Buna göre Türkiye genelinde gıda yoksulluk oranı sürekli düşüş halinde olmakla birlikte, harcama esaslı görelî yoksulluk oranının dalgalı seyir izlediğini belirtmek mümkündür. Kentte fert yoksulluk oranı incelendiğinde yıllar itibariye oranlarda düşüş gözlemlenmekle birlikte harcama esaslı görelî yoksulluk oranının da (2005 yılı hariç) düzenli düşüş sergilediğini belirtmek mümkündür. Kırsal gıda yoksulluk oranının Türkiye genelinde ve kent özelindeki oranların seyrinden farklılık gösterdiği belirtilebilir. Yıllardan yıla dalgalı seyir kendini göstermektedir. Farklılık arz eden bir diğer husus da harcama esaslı görelî fert yoksulluk oranı yıllar itibariye düşüş değil, artış eğilimindedir.

Tablo 1.4. Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları, 2002-2007

Yöntemler	Fert Yoksulluk Oranı (%)					
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
TÜRKİYE						
Gıda yoksulluğu (açlık)	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,54
Yoksulluk (gıda+ gıda dışı)	26,96	28,12	25,6	20,5	17,81	18,56
Kişi başı günlük 1 \$'ın altında (1)	0,2	0,01	0,02	0,01	0	0
kişi başı günlük 2.15\$'ın altında (1)	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,63
kişi başı günlük 4.3 \$'ın altında (1)	30,3	23,75	20,89	16,36	13,33	9,53
Harcama esaslı görelî yoksulluk(2)	14,74	15,51	14,18	16,16	14,5	14,43
KENT						
Gıda yoksulluğu (açlık)	10,61	0,74	0,62	0,64	0,04	0,09
Yoksulluk (gıda+ gıda dışı)	0	22,3	16,57	13,83	9,31	10,61
Kişi başı günlük 1 \$'ın altında (1)	0,1	0,01	0,01	0	0	0
kişi başı günlük 2.15\$'ın altında (1)	4,98	1,54	1,23	0,97	0,24	0,1
kişi başı günlük 4.3 \$'ın altında (1)	24,62	18,31	13,51	10,05	6,13	4,89
Harcama esaslı görelî yoksulluk(2)	11,33	11,26	8,34	9,89	6,97	8,2
KIR						
Gıda yoksulluğu (açlık)	2,01	2,15	2,36	1,24	1,91	1,32
Yoksulluk (gıda+ gıda dışı)	34,48	37,13	39,97	32,95	31,98	32,18
Kişi başı günlük 1 \$'ın altında (1)	0,46	0,01	0,02	0,04	0	0
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altında (1)	4,06	3,71	4,51	2,49	3,36	1,53
kişi başı günlük 4.3 \$'ın altında (1)	38,82	32,18	32,62	26,59	25,35	17,45
Harcama esaslı görelî yoksulluk(2)	19,86	22,08	23,48	26,35	27,06	25,89

Kaynak: www.tuik.gov.tr

2007 yılında Türkiye'de fertlerin yaklaşık %0.54'ü sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının altında yaşarken bu oran kentlerde %0.09, kırsal alanda %1.32 olarak gerçekleşmiştir. Gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşayanların oranı ise Türkiye genelinde %18.56, kentlerde %10,61, kırsal alanda %32.18 olarak belirtilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. GÖÇ OLGUSU

Nüfus hareketleri, geçmişte de var olmuştur; bugün devam etmektedir ve gelecekte de devam edecektir. İnsanın yaşam sürecinde zorunlu nedenler olmadıkça vermektен kaçınıldığı göç kararı, ekonomik, toplumsal ya da siyasi kökenlidir.(Özer, 2004;11) Göç, coğrafi mekân değiştirme sürecinin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleridir.(Özer, 2004;11) Göçler kırdan kente, kentten kıra, kırdan kıra, kentten kente doğru gerçekleştirilebilmektedir.

Genel olarak bir yerden başka bir yere taşınma olarak bilinen göç, tarihte insanların toplu/ferdi olarak sosyal, ekonomik vb. gibi sebeplerle kitlesel olarak yer değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanıma göre ise göç; Tarihsel boyutta kitlesel nüfus hareketleri; istila (kuşatma), fetih, kolonizasyon biçiminde görülmüştür. Demek ki göç olgusu değişik biçimler ve isimler altında çok eskilerden beri yaşanan bir olaydır. Hatta göçü insanlığın başladığı ilk dönemlere dek götürmek olasıdır. Bu anlamda göçler, yavaş yavaş yeryüzüne yayılma, o güne değin keşfedilmemiş doğal kaynakların bulunduğu yerlere dağılma biçiminde gerçekleşmiştir.(Akkayan, 1972;45) Başka bir görüşe göre göç insanın fiziksel çevresindeki istemli veya zorunlu, geçici veya kalıcı bir değişimdir. Sosyal kültürel ekonomik ve politik bazı değişikliklere yol açabileceği gibi aynı zaman da bu tür değişikliklerden de kaynaklanabilir. Göç daha genel ifade ile sanayileşme sürecinin sosyolojik ve ekonomik bir yansıması şeklinde açıklanabilmektedir.(Zhang ve Song, 2003'den aktaran Güreşçi, 2011;35)

Göç; insanların belirli bir zaman boyutu içinde bir yerleşim alanından başka bir yerleşim alanına genellikle sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi nedenlerle geçişi olarak tanımlanır.(Erkan ve Bağlı, 2005;108) Göç kişilerin hayatlarını kısmen ya da tamamen geçirmek üzere, tamamen ya da geçici bir süre ikamet adresinden farklı bir adrese

yerleşmek kaydıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayı olarak belirtilir ve göç; algıdaki değişim ile başlayan, mekânda yer değiştirme ile devam eden ve varılan yere uyumla tamamlanan bir süreçler bütünüdür(Demirel, 2004;7) ve göç olgusu çeşitli etkenlerin insan zihninde meydana getirdiği istemli/kasıtlı ya da istemsiz güdülenmelerin, mekânda yer değiştirme amacıyla eyleme dönüşümü ile başlar ve Mekânda yer değiştirme konma, konaklama, yerleşme, uyum ve bütünleşme aşamalarıyla devam eder.(Çakır, 2011;131) Bir diğer bakışa göre ise göç; bir toplumun ya da farklı toplumların coğrafi ve kültürel yaşam alanları arasındaki hareketlilik süreci olarak tanımlanmaktadır.(Yıldırım, 2004;39)

En genel anlamıyla göç; ekonomik, toplumsal, siyasal, çevresel, kültürel ya da bireysel nedenlerle (boş zamanları değerlendirme/ dinlenme, aile parçalanması, çatışma, şiddet, terör, korku ve töre vb.),bir yerden başka bir yere yapılan geçici, kısa ya da uzun süreli yerleşim ve barınma amacı güden, istemli/zorunlu bir yatay hareketlilik ve toplumsal değişme sürecidir.(Çakır, 2008;240) başka bir ifadeyle ise göç, zaman süreci içinde iki mekân arasındaki yatay hareketlilik ya da yer değiştirme olarak ifade edilebilir.(Çakır, 2011;133)

Sanayileşmeyle birlikte kentte iş olanaklarının artması sonrası kırsal iş gücünün kentlere yönelmesi ve yeni yaşam alanı arayışlarına girmesiyle birlikte toplumsal-ekonomik-sosyal yaşamda değişiklikler meydana gelmiştir. Göç, temelde sanayi toplumunun bir niteliği olarak karşımıza çıkmaktadır.(Öztürk ve Altunkaya, 2011;1590) Gelişmiş ülkelerde iç göçler, büyük oranda sanayileşme sonucunda başlamış iken; az gelişmiş ve geliştirmekte olan ülkelerde iç göçler ya sanayileşme hareketini başlatmış ya da itici gücünü oluşturmuştur.(Öztürk ve Altuntepe, 2008;1589)

Köyden kente göçün veya daha geniş bir ifadeyle kırsal göçün temel nedeninin sanayileşme süreci olduğu ileri sürülmektedir.(Beauchemin and Schoumaker, 2005; Gounder, 2005; Gu et all, 2007; Zhang and Song, 2003'den aktaran Güreşci ve Yurttaş,

2008;47) Buna göre Kırsal alanlardan, kentlere doğru olan çağdaş göç hareketleri, ilk kez Sanayi Devrimi sırasında büyük bir ivme kazanmış; bunun sonucunda da kırsal alanlardan kentlere doğru büyük göç dalgaları yaşanmıştır.

Kırsal alanlardan, kentlere doğru olan çağdaş iç göç hareketleri, ilk kez Sanayi Devrimi sırasında büyük bir ivme kazanmış; bunun sonucunda da kırsal alanlardan kentlere doğru büyük göç dalgaları yaşanmıştır.(Öztürk ve Altuntepe, 2008;1589) sanayileşmiş ülkelerde 18. yüzyılın sonlarına doğru kentleşme hareketinin başlamasına ve gelişmesine rağmen, söz konusu durumun gelişmekte olan ülkelerde yaşanmaya başlaması 1950'li yıllar sonrasına denk gelmektedir. Ülkemizde de 1923'ten 1950'li yıllara kadar, güçlü bir kentleşme ve göç hareketine rastlanmamaktadır.(Öztürk ve Altuntepe, 2008;1591)

1950'li yıllarda başlayan köyden kente göç, Türkiye'nin sanayileşme sürecinin yarattığı iş gücüne duyulan talepten kaynaklandığı söylenebilir.(Şimşek ve Gürler, 1994) Türkiye gibi sanayileşmesini tam olarak sağlayamamış ülkelerin en önemli sorunlarının başında sanayileşme hamlesini sağlayacak yetişmiş insan gücü ihtiyacının giderilememesi gelmektedir (Öztürk ve Altuntepe, 2008;1589) ki bu ihtiyaç da göç sonrası kente yönelen kalabalık işgücü ile giderilmeye çalışılmıştır. Türkiye'de köyden kente göçün başladığı 1950'li yıllarda bu durum bir sorun olarak algılanmamış hatta desteklendiği bile söylenebilir.(Yavuz vd. 2004).Bu nedene kırsalın işgücü talep fazlalığı, bu bölgelerin diğer sosyo-ekonomik sorunlarına da eklenince kırsalda itici bir gücün oluşmasına neden olmuştur.(Doğuş, 2010;77) Bu bağlamda göç, geleneksel toplum yapısından modern toplum yapısına doğru yönelen bir süreçtir.(Akgür, 1997;42) Bu süreç, kırsal alanda tarıma dayalı ekonominin güç kaybetmesiyle başlamıştır ve bu da sosyal yapıda değişikliğe neden olan faktörler arasında ön sıralarda yer almaktadır. Bu faktörler itici faktörleri oluştururken, kentsel bölgelerdeki ekonomik canlılıklar da çekici faktörleri oluşturmaktadır.(Çelik 2006; Şimşek ve Gürler, 1994)

Nüfusun yaklaşık %24.46'sını oluşturan kırsal nüfus kent doğru göç etmesinin başlangıcını 1950'lere kadar geri götürmek mümkündür. Bu yıllar, aynı zamanda Türkiye'nin sanayileşmeye başladığı ve özellikle kentlerde bunun yoğunlaşmaya başladığı yıllardır (Aslan ve Boz, 2004; Gökçe, 1994; Güreşçi, 2010; Keleş, 1990) ve bundan kaynaklı olarak Türkiye siyasi, ekonomik ve sosyal bir değişim sürecine girmiş ve bu süreçte köylü nüfusu çözülmeye başlamıştır.(Güreşçi, 2010;47) Türkiye'de yaşanan hızlı nüfus artışı ve bu artışa paralel olarak tarım kesiminde hızlı bir mekanizasyona gidilmesi, kırsal kesimde daha önceden var olan dengenin bozulmasına ve yapısal dönüşümün başlamasına sebep olmuştur.(Öztürk ve Altuntepe, 2008;1593)

Özellikle 1960'larda kentlere göç eden kuşak, 1980'lerde yaşanan göçten farklı olarak, kente gelip gecekondusunu yapmış, kentsel işgücü pazarında düzenli bir iş bulabilmiş, bir anlamda görel olarak, "işçi aristokrasisi" ni (Llyod, 1984, Gillie ve diğerleri, 1987'den aktaran Açıkalın, 2008;132) oluşturmuştur.

1980'lerde yaşanan göç nihayetinde ise kente yerleşen göçmen kentsel işgücü pazarında düzenli bir iş bulamamıştır. Sosyal güvenceden ve pazarlık gücünden yoksun, gününbirlik işlerde çalışmak zorunda kalan işgücünün artmasının getirdiği en önemli sonuç, bu kuşağın çocuklarının eğitimlerini çok erken yaşlarda bırakmak zorunda kalarak eve gelir getirme zorunluluğu taşımaları, eğitimden beklentilerinin gittikçe düşmesi (Açıkalın, 2008;132) sonucunu yaratmıştır.

Aşağıdaki tablo(1.6)'da Türkiye'de yerleşim yerlerine göre göç eden nüfusun 1975-2000 arası değişimi verilmiştir. Buna göre; 1975-80 arası kentten kente göç oranı %48.9'dur. burada dikkat edilmesi gereken husus 1960 sonrası Ankara, İstanbul ve İzmir gibi kentlerin aşırı büyümesi sonucu az gelişmiş küçük illerden, anamerkez illere doğru göç söz konusu olmuştur. Bununla birlikte kentten kente göç sürekli artış göstermekle birlikte (1985-90 dönemi hariç), köyden köye göç de sürekli azalma göstermektedir. Kentten kente göçün en yoğun şekilde yaşandığı dönem ise 1995-2000 arasıdır. Bu

dönemde cazibe merkezi haline gelen kentler (İstanbul v.b.) artan oranlarda göç almış olup bu durum günümüzde de devam etmektedir.

Tablo 1.5: Türkiye’de Yerleşim Yerlerine Göre Göç Eden Nüfus

Yerleşim Yeri	Yıllar			
	1975-80	1980-85	1985-90	1995-2000
Kentten Kente %	1.752.817 (%48.90)	2.146.110 (%56.18)	3.359.357 (%62.18)	3.867.979 (%57.80)
Köyden Kente %	610.067 (%17.02)	860.438 (%22.53)	969.871 (%17.95)	1.168.285 (%17.46)
Kentten Köye %	692.828 (%19.33)	490.653 (%12.84)	680.527 (%12.60)	1.342.518 (%20.06)
Köyden Köye %	528.709 (%14.75)	322.709 (%8.45)	392.935 (%7.27)	313.481 (%4.68)
Toplam %	3.584.421 (%100)	3.819.910 (%100)	5.402.690 (%100)	6.692.263 (%100)

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Türkiye’de köyden kente göçler, yıllar itibari ile köylerin ve kentlerin sosyal ve ekonomik değişimine neden olmuştur.(Güreşçi, 2010;48) 1950’li yıllarda sanayileşmenin ihtiyacı olan işgücünün köyden kente yönelen göçlerden sağlanması bu göç hareketinin sorun olarak algılanmasından ziyade desteklenmesi sonucunu yaratmıştır. Ülkemizde tarıma sanayinin girmesi ve 1945’lerden sonra nüfus artışının çok hızlanması, Anadolu topraklarının artan nüfusu barındırıp besleyecek yeterlikte olmaması, feodalite kalıntısı

olan ağalık dzeninin yıkılamaması gibi temel nedenlerden dolayı iç göç hareketi 1950'lerden sonra çok hızlanmıştır.(Çakır, 2011;135)

Aşğıdaki tablo(1.7)'da 1960-2012 arası Ankara ili nüfus projeksiyonu verilmiştir. Buna göre; hem Türkiye nüfusu , hem de ülkenin başkenti Ankara'nın nüfusu sürekli artış göstermektedir.1960 yılında 1.3 milyon kişi olan Ankara ilii nüfusu 2012 yılına gelindiğinde 4.9 milyon kişiye ulaşmıştır.

Tablo 1.6: Ankara ili nüfus projeksiyonu (1960-2012)

Yıllar	Ankara İl Nüfusu (milyon kişi)	Türkiye Nüfusu (milyon kişi)	Ankara İli Oranı (%)
1960	1.3	27.8	4.76
1970	2.0	35.6	5.73
1980	2.9	44.7	6.38
1990	3.2	56.5	5.73
2000	4.0	67.8	5.91
2009	4.7	72.6	6.41
2012	4.9	75.6	6.48

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Göç olgusu iç göç ve dış göç olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. İçgöçler ülke içerisinde yerleşim birimleri arasında sürekli yerleşmek amacıyla yapılan yer değiştirmelerdir.(Erkan ve Bağlı, 2005;108) Başka bir ifadeyle iç göç belli bir zaman dilimi içinde belli bir yerleşme alanında yaşayanların kendi iradeleriyle yaşam yerlerini söz konusu yerleşme alanının dışına taşıyanların miktarı olarak tanımlanmakla birlikte iç göç, bir ülke veya bölge içinde yaşayan kişi veya kişilerin belirli bir zaman dilimi içinde, çalışmak ve/veya yerleşmek amacıyla yaptıkları kalıcı yer değişiklikleri (Öztürk ve Altunkaya, 2011;1589) olarak literatürde yer almaktadır. Ülke sınırları içerisinde bölge, kent, kasaba ve köy gibi bir yerden diğerine yerleşmek amacıyla gerçekleştirilen nüfus

hareketi (Üner, 1972;77) veya başka bir ifadeyle iktisadi, siyasi, sosyal nedenlerle ülke sınırları içerisinde bir bölge ya da kesimden başka bir bölge ya da kesime doğru akan nüfus hareketleri (TDK, 2011) olarak nitelendirilen iç göçün yanı sıra dış göçler, uzun süre kalmak, çalışmak ve yerleşmek için bir ülkeden diğerine yapılan nüfus hareketleridir.(Özer, 2004;11)

Türkiye’de iç göç hareketlerinin 1950’lerden bu yana ülkenin ekonomik, sosyal ve mekânsal yapısı üzerinde etkili olarak giderek hız kazandığı görülmektedir. Türkiye’de göçün yönü, daha az gelişmiş Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinden, sanayileşmiş ve kişi başına gelir düzeyi yüksek batı bölgelerindeki illere doğrudur.(Bülbül ve Köse, 2010;75)

Göç oluş şekli açısından ise beş grup içinde ele alınmaktadır. Buna göre;

- Basamaklı Göç: Nüfus; köyden küçük şehre; orta büyüklükte şehirden büyük şehir doğru harekete geçmektedir.
- Sıçramalı Göç: Yukarıda belirtilen basamaklardan biri ya da birkaçı atlanarak gerçekleşen göç şeklidir. Örneğin, köyden büyük şehre olan göç gibi,
- Şehirlerarası Basamaklı Göç: Küçük şehir-orta büyüklükteki şehir-büyük şehir sırası izlenir,
- Şehirlerarası Sıçramalı Göç: Şehirlerin biri ya da birkaçı atlanarak oluşan göçtür.
- Şehir İçi Göç: mahalleler arasında gerçekleşen göçtür.(Sezal, 1996;325-327)

2.1.1.GÖÇ TÜRLERİ

Göçler göç etme nedenlerine göre zorunlu ve gönüllü göç, göç edenlerin özelliklerine göre emek ve beyin göçü, son olarak da göç hareketinin yurt içi ve yurt dışına yönelik olmasına yönelik olarak dış göç ve iç göç olarak tasnif edilebilir.(Öztürk ve Altuntepe, 2011;1588) Fichter’ in tasnifine göre ise bireyin tercihi dikkate alınarak

Göçleri; gönüllü göçler ve zorunlu göçler olarak iki ayrı gruba ayırmak mümkündür.(Fichter, 1990;142'den aktaran Tüfekçi, 2002;132)

Gönüllü göç, insanların kendi istekleri ve beklentileri doğrultusunda, bir kentten diğerine ya da bölgeye olan yer değiştirmedir.(Özkalp, 1990;211) Türkiye'de göçlerin büyük oranını gönüllü göç grubu oluşturmaktadır. Gönüllü göçler, aileden bir birey ya da bireylerin öncü olarak önden gidip iş bulması, daha sonra ise tüm ailenin tedrici olarak göç etmesi şeklinde gerçekleşirken, zorunlu olarak yapılan göçlerde köyden, topraktan bir kopuş yaşanmaktadır.(Öztürk ve Altuntepe, 2008;1593) Bu göçler, genellikle kırsal alandan kentlere ve küçük kentlerden büyük kentlere doğrudur.(Erkan ve Bağlı, 2005;109) Gönüllü göçün özelliği bireyin isteğine bağlı olmasıdır; fakat bu isteği yaratan, genellikle göç edilen yerdeki ekonomik ve sosyal koşulların zorlamasıdır.

Zorunlu göç ise, bireylerin özgün yaşam alanından (habitatından) zorunlu ve elinde olmayan nedenlerle kopmak durumunda bırakılmasıdır.(Gürel, 2001;141) Başka bir deyişle zorunlu göç, bireylerin iradesi dışında çeşitli kuvvetlerin etkisi ve zorlaması sonucunda gerçekleşmektedir. Örneğin devletin çeşitli sosyal, ekonomik, güvenlik ve benzeri konularda aldığı kararların yerine getirilmesi aşamasında nüfusta oluşturulan hareketlilik zorunlu göçü oluşturmaktadır.(Akkaya, 1979;23) Zorunlu göç, bireyin iradesi dışında gerçekleştiği için, bireyin üzerindeki sosyo-psikolojik etkisi gönüllü göçten temelde ayrılmaktadır. Zorunlu göçte insanlar genellikle devletlerin ekonomik sosyal ve siyasal bazı yaptırımları nedeniyle çevrelerini terk etmek zorunda kalırlar. Zorunlu göçün istemli göçten farklı özellik ve nedenleri vardır. Zorunlu göçmenlik ve mültecilik günümüzde önemli bir insan hakları sorunu olarak ta öne çıkmaktadır. Dünyada yaşanan hızlı değişiklikler mültecilik ve göçmenlik tanımlarını da etkilemektedir. Gerek zorunlu iç göçmenler gerekse mülteciler benzer nedenlerle göçe zorlanmalarına karşın mülteciler daha fazla uluslararası destek görmektedir. Oysa iki grubu ayıran tek önemli vurgu uluslararası sınırın geçilmesidir.(Aker, Ayata, Özeren, Buran, Bay, 2002; 98)

Beyin göçü; Beyin göçü 1960'lı yıllarda başlamış olup, önce doktorlar, mühendisler ve sonra bilim adamları arasında yaygınlaşmıştır. Türkiye beyin göçü en fazla olan 34 ülke içinde 24. sırada yer almakta olup, maalesef iyi eğitim gören yüz kişiden 59'unu elinden kaybetmektedir.(<http://www.makaleler.com/bilim-makaleleri/beyin-gocu-erozyonu.htm>) Kaya'ya göre beyin göçü; : “ İyi eğitim görmüş, kalifiye, nitelikli, seçkin, profesyonel, uzman ve üstün yetenekli iş-gücünün yetiştiği az gelişmiş/gelişmekte olan bir ülkeden gelişmiş bir ülkeye en verimli olduğu dönemde istekli olarak çalışmak/araştırma yapmak için yer değiştirmesi/akışı olarak tanımlanabilir. Kıt ve sınırlı kaynakları ile yetiştirdiği değerli beyinleri (IQ'ları 130'un üzerinde ve toplam nüfusun sadece %2 oranında) kaybeden az gelişmiş/gelişmekte olan kök ülkelerin beyin göçü nedeni ile gelişmeleri daha da yavaşlarken, gelişmiş ülkelerin yetişmiş beyinlere daha yüksek ücret ve daha iyi olanaklar sağlaması ile gelişmeleri daha da hızlanmaktadır. Beyin göçü ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının daha da artmasına neden olmaktadır. Ülkeler için en büyük servet üstün yetenekli ve zekalı beyinlerdir. Bunlar keşfedilip işlenmedikçe heba olup gidebilirler”.(Kaya,06.07.2013)

Emek göçü; Emegın, sosyal ve ekonomik nedenlerden dolayı dış göç veya iç göç yoluyla yer değiştirmesi olarak nitelendirilmektedir.(<http://www.kamu-is.org.tr/pdf/817.pdf>) Türkiye'de emek göçü yoğun olarak 1960'lı yıllarda Almanya başta olmak üzere Avrupa ülkelerine işçi gönderilmesiyle başlamıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı kayıtlarına göre bugün Türkiye'nin 3.520.040 vatandaşı yurtdışında 37 ülkeye yerleşmiş bulunmaktadır. Bunlardan 1.180.550 adedi ise bilfiil çalışmaktadır.(Yıldırımoglu, 2005;3)

2.1.2.GÖÇ NEDENLERİ

Özellikle Sanayi devrimi sonrası ivme kazanan kırdan kente göç hareketinin pek çok nedeni bulunmaktadır. Kırsal olanakların artan ihtiyaçları karşılama noktasında yetersiz kalması, toprak mülkiyetinin bölünmesi, daha iyi sıhhi şartlarda yaşamını sürdürmek,

çocukları için daha iyi eğitim olanakları sunabilmek gibi gerekçeler ilk akla gelen nedenler arasında yer almaktadır.

Göçü başlatan kentlerin ekonomik bakımdan gelişmiş olması değil, kırların yetersiz kalmasıdır.(Öztürk ve Altuntepe, 2008;1593) Yüksek işsizlik ve daha fazla kazanç elde etme ümidi göç olayını teşvik etmektedir.(Tiiu Paas, Raul Eamest, Marit Room, Rena Selliov, Anne Jurgenson and Jaan Masso, 2002;49; Öztürk ve Altuntepe, 2008;1593) Kırsal kesimdeki istikrarsız istihdam ve gittikçe kötüleşen sosyo-ekonomik şartlar, kırsal kesimden kentlere yönelik hızlı göç artışının ana sebebidir.(Öztürk ve Altuntepe, 2008;1593)

Göçün temel nedeni, bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıklarıdır.(Öztürk ve Altuntepe, 2008;1592) Bölgelerarasındaki bu dengesizlikler kalkınma planlarıyla giderilmeye çalışılmıştır. Bu dengesizliklere kaynaklık eden faktörler Türkiye için sıralandığında; ortalama yükseklik, iklim gibi fiziki; tarım dışı faal nüfus, işyerlerinin coğrafi dağılışı, banka mevduat oranları, GSYİH içinde bölgenin oranı gibi ekonomik; nüfus yoğunluğu, okullaşma oranı, okur-yazarlık oranı, sağlık göstergeleri gibi sosyal faktörler olarak gözlemlenmektedir.(Eraydın, 1981;11-12)

Çakır'a göre (2011) göçün nedenleri şu şekilde sıralanmıştır:

- “Kırsal alanlarda nüfusun hızla artması, yüksek doğum oranı ve düşük ekonomik gelişme,
- Tarımın büyük ölçüde makineleşmesiyle işgücünün kırsal bölgelerden kentlere kaymak zorunda kalması (1950’lerden sonraki iç göçteki artışın temel nedeni),
- Sanayileşmenin plansızlığı, dengesizliği, yetersizliği,
- Topraksızlık, toprağın bölünmesi, verimin azalması ve yetersizliği,
- Ölçülü toprak reformunun yapılmaması(1945’lerden bu yana),

- Hazine arazilerinin iyi değerlendirilmemesi, kentlerdeki bu tür arazilerin yağmalanmasına merkezi ve yerel yönetimlerin politik nedenlerle göz yummaları,
- Deprem, sel felaketi vb. doğal olayların sıklığı, bunlara karşı önceden önlem alma olanağının bulunmayışı,
- Konut sorununa bütüncül bir yaklaşımla çözüm getirilememesi; konut kiralalarının yasal bir düzene sokulamaması,
- Kırsal alanlarda sağlık, beslenme, eğitim, ulaşım ve bu gibi olanakların yetersizliği, dengesizliği, denetimsizliği,
- İş olanaklarının sadece kent merkezlerinde kurulan fabrikalar ve devlet kurumlarınca sağlanması,
- Kent plan ve programlarının çağın koşullarına uygun olmaması,
- Halkın bilgi, görgü, kültür gibi değer yargılarını yükselten kurumların kırsal bölgelerde bulunmaması ve böylece kentsel yaşamın özendirici bir nitelik ve nicelik taşıması vb. nedenler,
- Gerek iş olanakları, gerek kalkınma düzeyleri bakımından Doğu ile Batı arasındaki eşitsizlik, bölgesel dengesizlik, çevresel ve toplumsal koşulların iticiliği,
- Doğu ve Güneydoğu'da yıllardan beri çözümlenemeyen ve günümüzde etkisini tüm yönleriyle hissettiren ekonomik, toplumsal ve siyasal içerikli şiddet ve terör olayları, psikolojik baskı, kadın hakları ve kan davaları, töre ve namus cinayetleri, yoksulluk, mesleksizlik, eğitimsizlik vb. göç olayının doğmasına, gelişmesine yol açan temel nedenlerdir".(Çakır,2011;137-138)
- "Genel nüfus içinde genç yaş grubunun kalabalık oluşu,
- Eğitim durumunda ve hayat tarzında görülen iyileşme ve ilerlemenin (kişilerin eğitim seviyesi ve göç etme olasılığı arasında olumlu bir korelasyon vardır) (Alexandros Tassinopoulos and Heinz Werner, 1999;5'den aktaran Öztürk ve Altuntepe, 2011;1591) var olması,
- Kan davaları, can ve mal güvenliğinin zedelenmesi,
- Geniş aile otoritesinden kurtulma eğilimi,

- Ulaştırma ve haberleşme ağının genişlemesi ile kitle haberleşme araçlarının etkinliğinin artmasıdır”.(Öztürk ve Altuntepe, 2011;1591)

Bu göç nedenlerinin çoğu, bundan 35-40 yıl önce saptanmış olmasına rağmen günümüzde de geçerliliğini korumaya devam etmektedir.

Göç sonrası süreçte yeni hayat şartlarına adapte olmaya çalışan birey bu süreçte birtakım zorluklarla başa çıkmak durumunda kalmaktadır. Öncelikle yeni yaşam alanına uyum, yeni sosyal ve fiziki çevreye uyum, iş bulma arayışı gibi nedenler kentsel yaşamdan ve kentsel hayat şartlarından duyulan memnuniyet noktasında farklılıklar ortaya çıkarmaktadır.

2.1.3. GÖÇÜN SONUÇLARI

Toplumsal değişim ve dönüşümün tetikleyicisi olarak gündelik hayatta önemli bir yer tutan göç olgusu, kapsamı gereği önemli sonuçları da beraberinde getirmektedir. Göçün sosyo-ekonomik hayata olumlu/ olumsuz etkilerinin varlığı kuşkusuz artarak etkisini devam ettirmektedir.

2.1.3.1. Göçün Olumlu Etkileri

- Kırsaldan kente gelen, genel olarak gecekondu bölgelerine, birey ya da ailelerin sosyal statü ve rollerinin değişmesi,
- Üretim biçiminin değişmesiyle aile yapısının geniş aileden çekirdek aileye dönüşmesi, çocuk sayısının azalması ve aile içinde kadının daha saygın bir statüye kavuşması,
- “Sosyo-kültürel değerler yargılarının, alışkanlıkların, kuralların, ilişkilerin geleneksellikten modernliğe doğru giden bir eğilim göstermesi”(Çakır, 2011;139)

- İşportacılık, pazarcılık gibi olumsuz olarak nitelenen marjinal sektörün giderek enformel bir sektöre dönüşmesi, kent ekonomisi ve iş yaşamına önemli katkılar sağlaması,
- Kırsalda yeterli eğitim olanağı bulamayan ailelerin çocuklarının eğitimi ve öğrenimi konusuna çok özen gösterdikleri, meslek sahibi olmaları için sonuna kadar okumaları gerektiğine inanmaları ve bunun için çaba göstermeleri,

2.1.3.2. Göçün Olumsuz Etkileri

- “Öncelikle göç veren yerleşmelerde (özellikle köyler, kasabalar, kırsal alanlarda) nüfus ve işgücünün transferi; hem kırsal nüfus artış hızını hem de toplam nüfus içindeki payını azaltmıştır.
- Bu olumsuzluk; kırsal alanların ıssızlaşıp insan kaynağı açısından boşalmasını, üretimin düşmesini; kırsal kalkınma (köy kalkınması) ve modernleşme hamleleri sonucunda yapılan alt yapı, yol-su, elektrik, okul, cami vb. yatırımların boşa gitmesini, anlam ve önemini yitirmelerini sağlamıştır.
- İnsan, emek, üretim ve yatırım kaybı kırsal bölgelerde göçe güdülenmeyi ve özenmeyi, toplumsal dayanışma ve güvensizliği artırmıştır.
- İç göçler sonucunda sanayileşmiş, turizm potansiyeli yüksek, insan yaşamını kolaylaştıran koşullara ve olanaklara sahip büyük ölçekli kent merkezleri ve bunlara bağlı orta ölçekli kent merkezlerinde ortaya çıkan konut, gecekondu ve varoşlar en olumsuz oluşum olarak değerlendirilmektedir.
- Gecekondu ve varoş bölgelerinde altyapı yetersizliği, işsizlik oranının yüksek oluşu, barınma ve yoksulluk, “geçiş ve yoksulluk kültürünün” yarattığı anemik davranışlar, çocuk suçluğundaki yükseliş, sokakta çalışan ve yaşayan çocukların yaşam kavgaları göçün bir başka olumsuz yönünü oluşturmaktadır.
- Farklı kültürlerden, etnik yapılardan kentlere özellikle de gecekondu ve varoş yerleşim alanlarına göç edenlerin, kendi özüne uygun kimlik arayışları, cemaatçi

örgütlenmeleri, kent kültürü ile sosyal bütünleşme yerine çatışma ve kimliğini kabul ettirme savaşımı olumsuz bir süreç olarak yorumlanmaktadır".(Çakır, 2011;140)

- Göçün sonucu olan çarpık ve düzensiz kentleşme ile kentleşme sürecinde meydana gelen göç, kentsel yoksul olarak nitelendirilen yeni bir toplum katmanını yaratmıştır.
- Çarpık ve hızlı kentleşme nedeniyle ekonomik ve sosyal sorunlar meydana gelmekte ve bunun nihayetinde de göç oranlarında hızlı artışlar meydana gelmektedir.
- Göç sonrası süreçte kent merkezi, kentlileşen kesim (gecekondu) ve kırsal kesimde mevcut olan hayat standartları arasında önemli niteliksel farklılıklar meydana gelmiştir.
- Ülkemizde kent içerisinde nüfus, sosyo-ekonomik yapı, iktisadi faaliyet, gelir seviyesi, sosyal hizmet ve alt yapı çalışmaları açısından büyük farklılıklar ve dengesizlikler mevcuttur. Bunun yanı sıra ise kentsel nüfus hızla artış göstermekle birlikte, kent giderek metropolleşmektedir.

2.1.4. GÖÇÜN TOPLUMSAL YAŞAMA ETKİLERİ

Göçün belirli bir zaman dilimi içinde belli bir yerleşme alanından dışarıya çıkan yer değiştirmeler olarak tanımlanması, kişileri yeni bir toplumsal çevreye götüren dolayısıyla yeniden uyum sağlama sorunlarıyla karşı karşıya bırakan bir süreç olarak ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.(Özer, 2003;12) Kırdan kente göç eden insanlar, uzun süre kent ile kır arasında bocalamaktadırlar. Kente yerleştikleri halde köyden birdenbire kopmamakta, bir yandan kente yerleşmek için çabalarken diğer yandan köyle ekonomik ilişkilerini sürdürmek istemektedirler. Kentte belli bir düzen kurulduktan sonra, kent kaynaklarının bir kısmı köye aktarılmakta ve orada yatırım yapılmakta, bazı kırsal varlıklar da satılarak kente harcanmaktadır. Bu süreç göçten sonra onbeş yıl kadar devam etmekte ve ancak bu süre sonunda köyden tamamen kopma söz konusu

olabilmektedir.(Kartal, 1982;272) Toplumsal değişmeye paralel olarak, geleneksel işbölümünün değişmesi ile birlikte, işgücüne olan gereksinimin azalması, kırsal nüfusun bir bölümünün yeni iş alanları bulmak amacıyla kentlere yönelmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda göç ve kentleşme, işgücünün yeniden dağılımını sağlayan ve yeni bir iş bölümü örgütlenmesinin kurulmasına katkıda bulunan bir toplumsal olgudur.(Tekeli ve Erder, 1978;17)

Türkiye'de yaşanan göçler nedeniyle 1927'den günümüze köy ve şehir nüfuslarının değişimine bakıldığında 1927 yılında Türkiye'nin nüfusu 13.648.270 kişi olan nüfusun 3.305.879 kişisi şehirlerde yaşarken, köy nüfusu 10.342.391 'dir ve köy nüfusu toplam nüfusun % 75.78'ini oluştururken şehirlerin oranı % 24.22'ye tekabül etmektedir. Bu durum dönem itibariyle Türk toplumunun büyük bir kısmının köylerde yaşamakta olduğunu göstermektedir. 1935 yılında nüfusumuzun % 23. 53'ü şehirlerde,% 76.47'si kırsal kesimde yaşamaktadır. 1950'de şehirler % 25.04, kırlar % 74. 96, 1960'da şehir nüfusunun genel nüfusa oranı % 31.92, kır nüfusunun oranı % 68.08'dir. 1970 yılında ise şehir nüfus oranı % 38.45, kırların oranı % 61.55'tir. 1980 de ise şehirlerin nüfus oranı % 43.91 'e yükselirken, kır oranı % 56.19'a inmiştir. 1990'da şehir nüfus oranı % 59.01, kır oranı ise % 40.99'dur. 2000 yılında şehir nüfusu oranı % 64.90, Kırsal nüfus oranı ise % 35.10'dur. 2012'ye gelindiğinde ise şehir nüfusu %77.2, kırsal nüfus oranı %22.7'dir. (http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/serdar_saglam_turkiyede_ic_goc_olgusu_kentlesme.pdf, 05.06.2013)

1940'lı yıllardan sonra Marshall Yardımı gibi Batı'dan gelen maddi katkıların da etkisiyle kapitalistleşme ve modernleşme, kırlarda toprağa dayalı işlerden kopuşu, kentlerde ise sanayi ve hizmet sektörü için ciddi bir işgücü gereksinimini yaratmıştır.(İçduygu ve Sirkeci, 1998;269) 1950 de nüfusun dörtte biri kentte yaşarken, 1960 da bu oran %30.54'e yükselmiştir. 1950-1960 döneminin temel özelliği, göç alan yerlerin günümüzde metropol alan olarak tanımlanan iller olmasıdır.(Eraydın,1981;11-

12) Bu dönemde uygulanan ekonomik politikalar sonucu, yabancı sermaye gelişi hızlanmış, tarımsal üretim artmış, ticaret kesimi kredileri bollaşmış, kentlerde küçük ve orta boy işletme sayısı artmıştır.(Peker, 1998;296)

1960-1970'lerde kır-kent göçü başat göç türü iken; 1970'lerin sonundan itibaren kent göçü başlıca göç türü olmaya başlamıştır.(İçduygu ve Sirkeci, 1998;252) 1980'den günümüze olan dönemde, güdülen ekonomik politikalar ve rant gelirlerinden ötürü, sistemde sosyal sınıflar açısından hızı farklı olmak üzere dikey hareketlilik (statü değişimi) ihtimali oluşmuştur.(Öztürk ve Altuntepe, 2008;1598)1980'li ve 1990'lı yıllarda Türkiye, serbest piyasa ekonomisi, özelleştirme gibi kavramlarla tanışmıştır.(Öztürk ve Altuntepe, 2008;1599) Böylelikle göç ve nihai sonucu kentleşme sürecine yön veren başat aktör sermaye ve emek arzı halini almıştır.

Kentleşme ve kentleşme sürecinde kentin nüfus yapısının oluşumunda göç çok önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Ankara'nın Cumhuriyetin Başkenti olması, altyapı ve sosyal donatı alanlarının elverişli ve gelişmiş olması, ülke ve ulaşım ağlarının kesişme noktasında bulunması, tüm bölgelerle direkt ulaşımının sağlanması vb. göç alma sebeplerinin en temel nedenlerindedir.

Aşağıdaki tablo(2.3)'da Ankara il ve ilçe merkezleri ile köy ve beldelerdeki erkek ve kadın nüfus oranı verilmiştir. Buna göre; 1965-2012 döneminde Ankara il ve ilçe merkezindeki nüfus sürekli artış gösterirken, köy ve beldelerdeki hem kadın nüfusunun hem de erkek nüfusunun kent merkezlerine taşınması sonucu sürekli azaldığı gözlemlenmektedir. İl ve ilçe merkezinde 1965 yılında 771.622 olan kadın nüfusu, 2012 yılına gelindiğinde ise bu sayı 2.428.973'e ulaşmıştır. Bu artışa paralel olarak da 1965 yılında 290.565 olan köy ve beldelerin kadın nüfusu 2012 yılına gelindiğinde 62.113 sularına kadar çekilmiştir.

Tablo 1.7: Ankara il ve ilçe merkezleri ile köy ve beldelerdeki erkek ve kadın nüfus oranı

Yıllar	Ankara il ve ilçe merkezi nüfusu	Ankara ili köy ve belde nüfusu	il ve ilçe merkezinin Erkek nüfusu	il ve ilçe merkezinin Kadın nüfusu	köy ve beldelerin erkek nüfusu	köy ve beldelerin kadın nüfusu
2012	4.842.136	123.406	2.413.163	2.428.973	61.293	62.113
2011	4.762.116	128.777	2.375.040	2.387.076	64.018	64.759
2010	4.641.256	130.460	2.314.795	2.326.461	64.431	66.029
2009	4.513.921	136.881	2.251.065	2.262.836	67.548	69.333
2008	4.395.888	153.051	2.192.094	2.203.794	75.685	77.366
2007	4.140.890	325.866	2.060.975	2.079.915	164.058	161.808
2000	4.007.860	467.338	1.785.489	1.755.033	241.616	225.722
1990	3.236.626	399.907	1.658.276	1.578.350	198.261	201.646
1980	2.854.689	615.722	1.466.584	1.388.105	299.833	315.889
1970	2.041.658	574.354	1.067.437	974.221	274.651	299.703
1965	1.644.302	574.541	872.680	771.622	283.976	290.565

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Süreç içerisinde doğurganlık ve ölüm oranlarında azalmalar görülmüşse de, göç hareketi hızı artış eğiliminden şaşmamıştır. Türkiye'de göçün yönü genellikle kırdan kente, doğudan batıya doğrudur. 1927 yılında nüfusun yüzde 75,8'i kırsal (10 binden az nüfuslu), yüzde 24,2'si kentsel alanlarda yaşarken, bu oranlar 83 yıl içinde tam tersine dönmüştür. 2011 yılı itibariyle Türkiye nüfusunun yüzde 23,2'si (17.338.563) kırsal alanda (belde ve köyler) yaşarken, yüzde 76,8'i (57.385.706) kentsel (il ve ilçe merkezleri) alanlarda yaşamaktadır.

1950 sonrası kentsel nüfus oranındaki artış dikkat çekicidir, 1927-50 arasında yalnızca 0,8 puan artan kentsel nüfus oranı 1950-2010 arasında 51 puan yükselmiştir. 1935-40 arasında kentsel alanlarda artış görülürken, ikinci dünya savaşının da etkisiyle 1940-45 arasında hem kırsal, hem kentsel alanlarda düşme görülmüştür. 1950'den sonra

yıllık ortalama kentsel nüfus artışının çok hızlanması kırdan kente göçün artmasıyla açıklanabilir. 1927-2010 arasında kentsel nüfusun büyük artış göstermiş olmasına karşın, kentsel nüfusun büyük bölümü kırsal kökenlidir. Günümüz Türkiye'sinde köylerden şehirlere ve kasabalara değil, kasaba ve küçük şehirlere doğru bir göç hareketi sürmektedir. 1990'lara kadar çoğunlukla ekonomik sebeplerle gerçekleşen göçler o tarihlerden itibaren "terör odaklı" hale gelmeye başlamıştır.

Tablo 1.8 : 2009-12 Yılları İl, İlçe ve Belde-Köy Nüfus Artış Oranları

1927-2010 Yılları arasında Kırsal ve Kentsel Nüfusun Sayısal ve Yüzde Dağılımı				
Yıl	Kır	Kent	Kır (%)	Kent (%)
1927	10.342.391	3.305.879	75,8	24,2
1935	12.355.376	3.802.642	76,5	23,5
1940	13.474.701	4.346.249	75,6	24,4
1945	14.103.072	4.687.102	75,1	24,9
1950	15.702.851	5.244.337	75	25
1955	17.137.420	6.927.343	71,2	28,8
1960	18.895.089	8.859.731	68,1	31,9
1965	20.585.604	10.805.817	65,6	34,4
1970	21.914.075	13.691.101	61,5	38,5
1975	23.478.651	16.869.068	58,2	41,8
1980	25.091.950	19.645.007	56,1	43,7
1985	23.798.701	26.865.757	47	53
1990	23.146.684	33.326.351	41	59
2000	23.797.653	44.006.274	35,1	64,9
2010	17.500.632	56.222.356	23,7	76,2
2012	17.178.953	58.448.431	22,7	77,2

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Yukarıda yer alan tablo(2.4)'da 2009-13 yılları il, ilçe ve belde-köy nüfus artış oranları verilmiştir. Buna göre; 1927 yılında %75.8 olan kırsal nüfus 2012 yılına gelindiğinde %22.7 'ye gerilemiştir. Aynı şekilde 1927 yılında %24.2 olan kentsel nüfus oranı 2012 yılına gelindiğinde %77.2 oranına ulaşmıştır. Buradan hareketle gelişen kentleşme olgusu neticesinde kırdan kente göçün yoğunlaştığını, nüfusun yarısından fazlasının kentlerde yaşam sürdüğünü belirtmek mümkündür.

Tablo 1.8.1. : Bölgeler itibariyle Göç Oranları

	1985	1990				NET GÖÇ
BÖLGELER	NÜFUSU	NÜFUSU	İÇ GÖÇ	DIŞ GÖÇ	NET GÖÇ	ORANI (BİNDE)
AKDENİZ B.	6124316	7026489	487276	-356159	131117	19.94
D.ANADOLU B.	5170031	5347659	238865	-671255	-432390	-82.22
EGE B.	6746769	7595221	564679	-381698	182981	25.52
G.ANADOLU B.	4346947	5158013	211653	-355819	-144166	-30.33
İÇ ANADOLU B.	9216834	9942793	671609	-821715	-150106	-15.67
KARADENİZ B.	7962047	8107253	365896	-793984	-428088	-53.28
MARMARA B.	11097514	13295607	1525195	-684543	840652	68.93
TÜRKİYE	50664458	56473035	4065173	-4065173		

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Yukarıda yer alan tabloya göre; (2.4.1)Bölgelerin net göç oranları dikkate alındığında, Marmara Bölgesi'nin (özellikle İstanbul) ülke içi nüfus hareketleri için çok büyük bir çekim noktası oluşturduğu görülmektedir. Bunu Ege ve Akdeniz Bölgeleri izlemektedir. Bu, kıyısallaşma biçiminde açıklanabilecek kıyı bölgelerine doğru yoğunlaşan bir hareketlenmeyi işaret etmektedir. Nüfus alan bu 3 bölge dışındaki bölgeler içinde net göç oranı eksi olmakla birlikte Ankara, görece kıyı bölgelerine yakındır.

2.2.GECEKONDULAŞMA VE GÖÇ İLİŞKİSİ

Bu çalışmada incelenen Ankara'daki gecekondular yerleşimleri bir yandan kırsal göçün yan ürünü, diğer yandan ise göç sonrası kentte meydana gelen konut kıtlığına göçmenler tarafından bulunmuş bir çözüm olarak görünmektedir. Bu yerleşimleri aynı zamanda kırdan kente gelen göçmenin kentsel yaşamda ilk durağı ve bundan kaynaklı olarak da kentleşme sürecinin bir parçası olarak belirtmek mümkündür. Toplumsal ve ekonomik değişmelerin etkileri ile kırdan başlayarak kentlere yönelen göçlerin 'kentleşme' olgusunu ortaya çıkardığı(Özer, 2004;1) belirtilmektedir .

İkinci dünya savaşından bu yana özellikle üçüncü dünya ülkeleri olarak adlandırılan az gelişmiş ülkelerde görülen hızlı nüfus artışı ile ortaya çıkan kentleşme sürecinde "gecekondular" olgusu gündeme gelmiştir.(Kaya, 31) Gecekondular yerleşimlerinin en başta gelen özellikleri, ilk olarak onların hemen neredeyse bütün üçüncü dünya uluslarının kentlerinde bulunmaları ve ikinci olarak evrimleri, kentle olan ilişkileri bakımından çoğu kez birbirine benzemeleridir.(Karpuz, 2003;30) Gecekondular halkı, gerek geleceğe ilişkin beklentiler, gerek çocukları hakkındaki beklentiler, gerek dünya görüşleri, gerekse yaşam biçimleri bakımından kentlerin en değişken en dinamik kesimlerini oluştururlar.(Kongar, 1982;40)

Karpat(2003;27)'a göre gecekondular; içinde çoğunlukla kır kökenli insanların oturduğu birçok üçüncü dünya ülkesindeki kırsal göç ve kentleşme temel sürecinin bir parçasıdır ve kırsal insanların kendi küçük köy ve kasabalarından çıkmaları, büyük kasaba ve kentlere yerleşmeleri, sonunda mesleki, sosyokültürel ve siyasal değişmelerin eşlik ettiği kentleşmelerinden kaynaklanan sorunlar bu gecekondular yerleşimlerinde kendilerini belli etmektedir.

Tekeli(1977;93) gecekondular; dıştan alınan teknoloji ile kalkınan bir ülkenin modern teknoloji kullanan kesimi tarafından emilemeyen işgücünün kentsel alanda oluşturduğu bir yerleşme ve yaşama biçimi olarak tanımlarken; Birleşmiş Milletler ise gecekondular; “ toprağın yasal olmayan ya da illegal işgali veya düşük gelirli insanlar tarafından bina inşa edilmesi” olarak tanımlamaktadır. Ülkemizde ise 20 Temmuz 1966 tarih ve 775 sayılı yasa gecekonduları “ sahibinin rızası olmaksızın ve imar ve bina kanun ve yönetmelikleri gözetilmeksizin, başkalarına ait arazi ve arsalar üzerine yapılmış mesken” olarak tanımlamaktadır. Buna göre gecekondular, birtakım kişilerin genellikle kendilerinin olmayan topraklar üzerinde, kısa zamanda izinsiz, imar mevzuatına aykırı ve sağlık şartlarından yoksun olarak yapılmış veya yaptırılmış yapıdır.(Yasa, 1970;9)

İsbir(1991;80)'e göre aşağıdaki şartları taşıyan yapılar gecekondular statüsüne sahiptir. Buna göre;

- “Bina, imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın yapılmış olacaktır,
- Bina, mülkiyeti kendisine ait olmayan arazi ve arsalar üzerinde yapılmış olacaktır,
- Bina, mülkiyeti başkasına ait olan arazi ve arsalar üzerinde sahibinin rızası alınmadan ve izinsiz yapılmış olacaktır”. (İsbir, 1991;80)

Gecekondular, köylerden şehirlere göçün ve ülkelerin sosyo-ekonomik gelişme düzeyinin dolaysız bir sonucudur.(İsbir, 1991;81) Ülkemizde 1950’li yıllarda kırdan

kente doğru yönelen kitlesel göç olgusu, bu sürecin beraberinde getirdiği sarsıntılarla baş edebilmeyi sağlayacak bir dizi mekanizmayı da beraberinde getirmiştir. Bu mekanizma sayesinde Çoğu toplumun kendiliğinden geliştirdiği bu mekanizmalar sayesinde Türkiye, içerisinde bulunduğu köklü ve hızlı dönüşüm sürecini çok önemli sorunlarla karşılaşmadan absorbe etmeyi başarmıştır. Kitlesel göç olgusunun sarsıcı etkilerini hafifleten belki de en temel kurum gecekondu olmuştur.(Kaya;32) Belirtmek gerekir ki gecekondu, kır ile kent arasında var olan farklılık ve çelişkilerin bir araya gelmesine ve etkileşmesine neden olmuştur.(Gökçe, 2007;122-123)

1980'li yıllarda çıkarılan kaçak yapıların affına ilişkin yasalar gecekondu alanında dönüşüm başlamıştır. Mart 1983 tarihli 2805, Mart 1984 tarihli 2981, Haziran 1986 tarihli 3290 ve Mayıs 1987 tarihli 3366 sayılı yasalar konuya ilişkin bir dizi düzenleme içermektedir. Bu yasa, öncekilerin tersine kaçak yapıların yasalar karşısında bağışlanması ile kısıtlı kalmamış ve mevcut gecekonduların hazırlanan ıslah imar planlarında öngörülen modele göre dönüşümüne zemin hazırlamıştır. Bu sayede tek katlı kaçak yapılardan, çok katlılara dönüşüm sağlanmış, daha önceleri istisna durumunda bulunan çok katlı kaçak yapılaşma kural haline gelmiştir.(Işık, 1999;280-281)

Türkiye gibi sanayileşmeyle desteklenmeyen ülkelerde kentleşme, kentleri ciddi ekonomik ve toplumsal sorunlarla karşı karşıya bırakmakta ve kentleşmeye yüklenen pek çok olumlu faktörü geçersiz hale getirmektedir. (Görmez, 2004;9) Bunun sonucunda kentleşme bağlamında kalkınmanın temel sorunlarından biri haline gelen "gecekondu" olgusu literatürde yer almaya başlamıştır. Kırsal alanda geçim sağlayamayarak kente hayli yüksek olduğu için ve kent hizmetlerinin ve etkinliklerinin bulunduğu gerçek kentsel alanlarda barınma olanağı bulamayan aileler, ucuz, altyapısı olmayan/yetersiz, imarsız kenar mahalleleri tercih etmek durumunda kalırlar.(Özer, 2000;77) Nihayetinde ise hızlı kentleşme olgusu, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yoksullukla da bağlantılı olarak; kanalizasyon, temiz su şebekesi, kaldırım, cadde ve sokakların inşası gibi hizmetlere olan ihtiyacı artırmıştır. Gelişmekte olan ülke kentlerinin bu tür hizmetleri

karşılama, yoğun uğraş içinde olmalarına karşın, yetersiz kaldıkları görülmektedir.(Yüksel, 2004;8)

Ülkemizde Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlerde nüfusun yarısından fazlası gecekondu, yoksulluk mekânlarında barınmaktadır. Sağlıklı bir kentsel yapılaşmanın bulunmadığı bu yerleşim merkezlerinde başta alt yapı hizmetleri olmak üzere çok sayıda sorunun varlığı gündemdeki yerini korumaktadır. Oldukça sorunsuz görünen, sağlıklı kentleşmenin biçimlendiği düşünülen kentlerde bile bu durumla karşılaşabilmektedir. Bu kentlerde dahi birçok kimsenin mesleksiz, sağlıksız, mutsuz ve gergin ve tüm kentsel sosyal yapıdan kopuk olduğu gözlenebilmektedir.(Çukurçayır, 20.01.2006)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANKARA'DA KENTSEL YOKSULLUK

Ankara'da yaşanan yoksulluğun incelenmesi, Türkiye'de yaşanan yoksulluğun bir aynası olması açısından önemlidir. Nitekim Ankara, hem coğrafi konum, hem de ekonomik potansiyel olarak en önemli kentlerden biridir ve Başkent olması bu önemini alenen ortaya koyar. Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olan Ankara ilinin merkezi, Türkiye'nin en kalabalık ikinci ve dünyanın en kalabalık otuz sekizinci kentidir. Ortalama 938 metre rakıma sahip olan kentin nüfusu, 2012 yılı nüfus sayımına göre 4.965.542'dir.(www.tuik.gov.tr) Ankara ülkenin en çok göç alan kentlerindedir. İl nüfusu 4.965.542, merkez nüfusu 4.630.735 kişidir. 1990 yılında 2.583.963 olan nüfus 2000 yılında %21.48 artarak bu orana ulaşmıştır. Bu oran %15.78 olan İç Anadolu'nun ve %18.28 olan Türkiye ortalamasından yüksektir. Kent nüfusunun %97'si kentlerde, geriye kalan %3'ü köylerde yaşar. Ayrıca 11.608.868 kişilik İç. Anadolu nüfusunun yaklaşık üçte biri Ankara'da yaşar. İl nüfusunun %93'i merkezde yaşar. Ankara'da 2011 yılında altı yaşın üstündeki 120.076 kişi okuma yazma bilmemektedir. Bunun 16.629'u erkek, 103.447'si kadındır. 146.854 kişinin okuma yazma bilip bilmediğine dair bilgi olmamakla birlikte 4.178.387 kişi okuma yazma bilmektedir.(www.tuik.gov.tr)

Ankara'da yaşayan nüfusun 1.576.158'si nüfusa Ankara adına kayıtlı iken geri kalan nüfus diğer illerden göçenler ve yabancılardan oluşmaktadır. Diğer illerden gelen nüfus içinde en büyük oran 368.594 kişiyle Çorum'a aittir. Çorum'u 323.611 kişiyle Yozgat, 236.288 kişiyle Çankırı, 192.559 kişiyle Kırşehir, 180.595 kişiyle Kırıkkale 149.766 kişiyle Sivas izler. İç Anadolu Bölgesi'nden olmayanlar içinde en yoğun nüfus ise 100.884 kişiyle Erzurum 'a aittir. Bu ili 81.889 kişiyle Bolu, 81.830 kişiyle Kars izler. Ankara'da en az nüfusa sahip iller ise, 4.303 kişiyle Kırklareli, 2.418 kişiyle Hakkâri, 1.300 kişiyle Yalova'dır.(www.tuik.gov.tr)

Ankara'da 2011 yılında altı yaşın üstündeki 120.076 kişi okuma yazma bilmemektedir. Bunun 16.629'ü erkek, 103.447'si kadındır. 146.854 kişinin okuma yazma bilip bilmediğine dair bilgi olmamakla birlikte 4.178.387 kişi okuma yazma bilmektedir. (www.tuik.gov.tr)

3.1.Yıllara Göre Ankara Şehir Merkez Nüfusu

	Ankara Şehir Merkezi Nüfusu
2012	4.630.735
2011	4.550.662
2010	4.431.719
2009	4.306.105
2008	4.194.939
2007	3.763.591
2000	3.203.362
1997	2.917.602
1990	2.559.511
1985	2.228.398
1980	1.800.587
1975	1.606.040
1970	1.236.152
1965	905.660
1960	650.067
1955	451.241
1950	288.536
1945	226.712
1940	157.242
1935	122.720
1927	74.553

Kaynak: (www.tuik.gov.tr)

3.1.1. Ankara'da Kentleşme ve Kentsel Yoksulluk Göstergeleri

- Çalışma kapsamında görüşülen Ankara'daki kent yoksullarının % 48.0'i ilkokul mezundur. % 7.5 oranında kişi ise okur-yazar değildir. Üniversite mezunu

olanların oranı da sadece %2.75'dir. Bu bakımdan eğitim durumu ve yoksulluk ilişkisi değerlendirildiğinde, yoksulluğun eğitim seviyesi düşük gruplarda daha yaygın olduğu sonucuna varmak mümkündür..

- Görüşülen kadınların çoğunluğu ev hanımı (%13.75) ve geçici süreksiz işlerde çalışmakla (%48.75) birlikte, gerek ev içinde eliş yapma gibi gelir getirici işlerle uğraşarak, gerekse de temizlik, yaşlı ve çocuk bakımı gibi işlerle aile bütçesine katkıda bulunmaktadır. çalışan kadınların oranı ise % 15 civarındadır...

3.1.2.Ankara il Nüfusu

YIL	TOPLAM	DEĞİŞİM	SIR A	YÜZDE	KIR	ŞEHİR	ERKEK	KADIN
1965	1.644.302	-	2	%5.24	574.541 %35	%65 1.069.761	872.680 %53.1	% 46.9 771.622
1970	2.041.658	%24	2	%5.73	574.354 %28	%72 1.467.304	1.067.437 %52.3	%47.7 974.221
1975	2.585.293	%27	2	%6.41	587.313 %23	%77 1.997.980	1.359.373 %52.6	%47.4 1.2225.920
1980	2.854.689	%10	2	%6.38	615.722 %22	%78 2.238.967	1.466.584 %51.4	%48.6 1.388.105
1985	3.306.327	%16	2	%6.53	569.118 %17	%83 2.737.209	1.702.805 %51.5	%48.5 1.603.522
1990	3.236.626	-%2	2	%5.73	399.907 %12	%88 2.836.719	1.658.276 %51.2	%48.8 1.578.350
2000	4.007.860	%24	2	%5.91	467.338 %12	%88 3.540.522	2.027.105 %50.6	%49.4 1.980.755
2007	4.466.756	%11	2	%6.33	325.866 %7	%93 4.410.890	2.225.033 %49.8	%50.2 2.241.723
2008	4.548.939	%2	2	%6.36	153.051 %3	%97 4.395.888	2.267.779 %49.9	%50.2 2.281.160
2009	4.650.802	%2	2	%6.41	136.881 %3	%97 4.513.921	2.318.633 %49.9	%50.2 2.332.169
2010	4.771.716	%3	2	%6.47	130.460 %3	%97 4.641.256	2.379.226 %49.9	%50.1 2.392.490
2011	4.890.893	%2	2	%6.55	128.777 %3	%97 4.762.116	2.439.058 %49.9	%50.1 2.451.835
2012	4.965.542	%2	2	%6.57	123.406 %2	%97 4.842.136	2.474.456 %49.8	%50.2 2.491.086

Değişim, bir önceki nüfus sayımına göre değişimin yüzde olarak oranıdır. Sıra, Ankara il nüfusunun Türkiye illeri arasındaki sıralamasıdır. Yüzde, Ankara il nüfusunun, Türkiye nüfusuna oranıdır.

Kaynak: www.tuik.gov.tr

3.2.Araştırma Yöntemi:

Bu araştırma kapsamında, 2013 yılında, Altındağ, Çankaya ve Keçiören ilçelerinde 400 kişiyi içeren anket, derinlemesine görüşmeler yapılarak hanede yaşayanların meslekleri, yaptıkları işler, çalışma koşulları, göç örüntüleri, tüketim kalıpları, aile içi ilişkiler, kadının ve çocuğun konumu, toplumsal ilişki özellikleri hakkında veriler toplanmıştır. Göç sürecinin beraberinde getirdiği kentleşme olgusunu ve kentleşme sürece adapte olmayı güçleştiren yoksulluk kavramına ve bunların sonucunda toplumsal yaşamda meydana gelen değişiklikleri ve dönüşümü göz önüne koyulabilmesi amacıyla, bu dönüşümden en çok etkilenen çalışan gelir seviyesi düşük işgücü (asgari ücret ve altında gelire sahip kişiler düşük iş gücü olarak belirlenmiştir.2013 yılı için brüt asgari ücret 978.60 TL (<http://www.gazetea24.com/haber/asgari-ucret-2013>) üzerinden örneklem seçilmiştir. Araştırma grubu özellikle 1980 sonrası hayatımıza giren “Yapısal Uyum Programı”nın çalışma yaşamında yarattığı düzensizleşme, taşeronlaşma, iş güvenliğinin azalması, az paraya çok sayıda iş yapmanın sağlanması gibi durumların ve esnek çalışma biçimlerinin etkilerini görebilmek amacıyla, taşeron şirketlerde, günübirlik düzensiz işlerde, çoğu zaman sigortasız çalışan gruptan seçilmiştir. Ayrıca, bu çalışma kapsamında, 18-65+ yaş arası, bireyler ile anket ve derinlemesine görüşmeler yapılarak, bu bireylerin ekonomik ve sosyal olanaklarından yararlanma fırsatları incelenmiş ve toplumsal hareketlilik olanakları üzerine veri elde edilmiştir.

3.3.Örneklemin Demografik ve Toplumsal Profili:

Kent yoksulluğu kavramını tanımlamaya yönelik olarak yapılan alan araştırması çerçevesinde, kişi bazında uygulanan anket çalışmasında, görüşmecilere toplam elliden

fazla soru yöneltilmiştir. Kent yoksullarının demografik ve sosyal profillerini belirlemeye yönelik verilerin en önemlilerinden biri olan yaş faktörünü ele aldığımızda, araştırma bulgularına göre, %47.75 18-36 yaş arası, %52.25 ise 37-65+ yaş aralığındadır. Kent yoksulluğu açısından önem taşıyan diğer bir gösterge olarak eğitim olanaklarına ulaşılabilirlik kriterine baktığımızda ise, örneklem grubunda yer alanların %7.5' i okuma-yazma bilmezken, %48.0'i ilkokul mezunudur. %18.75'i ortaokul, %17.25'i lise, %5.75'i yükseköğretim ve çok küçük bir azınlık olarak da %2.75'i (4 yıllık) üniversite ve üzeri eğitim seviyesine sahiptir. Erkek çocuklar ile kız çocukların eğitim olanaklarına ulaşım noktasında aynı şartlara sahip olmadığı sonucunun elde edildiği çalışmamızda görüşmeye katılanlardan %36.9'u erkek çocuk ile kız çocuğun eğitiminin aynı değere sahip olmadığı cevabını aktarmıştır. Çalışmaya katılan kadınlardan eğitimine evlilik nedeniyle son vermek zorunda kalanların oranı ise azımsanamayacak ölçüdedir(%33.5). Kentsel istihdam olanaklarına ulaşabilecek niteliklere sahip olamamış, eğitim düzeyleri son derece düşük, görece kente yeni göç etmiş bireylerde yoksulluğun etkilerinin daha yaygın olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra eğitim olanaklarına ulaşılabilirlik konusundaki kentsel yoksulun –özellikle kadınlar- dezavantajlı durumu, yoksulluğun bir miras olarak kuşaklararası taşındığının göstergesi olması açısından önemlidir.

Çalışmada kullanılan iç göç ifadesi, ülke sınırları içindeki belirli alanlar (bölge, il v.b.) arasındaki nüfus hareketliliği olarak tanımlanmakta iken, alınan göç ifadesi, ülke sınırları içerisindeki belirli bir alana diğer alanlardan gelen göçü, verilen göç ifadesi ise ülke sınırları içindeki belirli bir alandan, diğer alanlara giden göçü ifade etmektedir.(Tanrıöver ve Topbaş, 2008;96) Çalışmada sık sık bahsi geçen bir diğer kavram olan net göç kavramı ise; belirli bir alanın aldığı göç ile verdiği göç arasındaki fark olarak kullanılmıştır. Belirli bir alanın aldığı göç verdiği göçten fazla olması durumunda net göç pozitif, tersi durumda ise negatif olmaktadır. Çalışmada kullanılan net göç hızı ifadesi ise, göç edebilecek her bin kişi için net göç sayısı olup, hesaplanmasında aşağıdaki formül kullanılmaktadır:

$$m_i = \frac{M_i^a - M_i^v}{P_{i,t+n} - 0.5(M_i^a - M_i^v)} k \quad (1)$$

- _1) Nolu eşitlikte yer alan i . ilin net göç hızını, ve ise sırasıyla i . İlin aldığı ve verdiği göçü, i . ilin $t+1$ zamanındaki nüfusunu ve k ise sabit bir sayıyı (1000) göstermektedir.

Çalışmada alınan ve verilen göç oranı ile net göç hızı arasındaki ilişkilerin yönünü ve derecesini belirlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Pearson korelasyon analizi sonucunda elde edilen korelasyon katsayısı, kovaryans değerlerinin ilgili değişkenlerin standart sapmalarının çarpımına bölünmesi ile elde edilen standart bir ölçüdür. İlgili katsayı, değişkenler arasındaki ilişkinin hem yönü hem de derecesi hakkında bilgi vermektedir.

3.3.1.Örneklem Grubunun Genel Nitelikleri

Cinsiyet	n	%
Erkek	208	52.0
Kadın	192	48.0
Toplam	400	100.0

Söz konusu alan çalışmasına katılan 400 kişilik grubun %52.0'si erkek, %48.0'i ise kadınlardan oluşmaktadır.

3.3.2. Gelir Düzeyi

Gelir Düzeyi	n	%
600tl-700tl Arası	41	10.25
701tl-800tl Arası	68	17.0
801tl-900tl Arası	101	25.25
901tl-1000tl Arası	158	39.5
1001tl +	32	8.0
Toplam	400	100.0

*Hane reisi geliri baz alınmıştır.

3.3.3. Yaş Grupları

Yaş Grupları	n	%
18-25	95	23.75
26-36	96	24.0
37-45	128	32.0
46+	81	20.25
Toplam	400	100.0

Çalışmaya katılanların yaş skalası 18/65+ olarak belirlenmiştir. %32.0'lik oran ile en yüksek oran 37-45 yaş arasına ait olmakla birlikte, %20.25'lik oran ile 46+ yaş grubuna ait en düşük katılım oranı dikkat çekmektedir. Bir diğer dikkat çeken husus da genç nüfus oranının en yüksek katılıma sahip olmasıdır.

Aşğıdaki tabloya göre (3.3.4.) çalışma kapsamında görüşülen kişilerden % 12.75'i işsiz, % 16.50'si ise geçici işçidir. Buradan hareketle söz konusu duruma dair, sürekli olmayan, güvencesiz işlerin yağın olduğunu belirtmek mümkündür. Yine ankete katılanların % 19.75'i (esnaflar) kendi işinde çalışmaktadır. Bu işlerin büyük

çoğunluğunu da işportacılık, pazarcılık, dolmuşçuluk, kağıt toplayıcılığı, araba tamirciliği, eğlence merkezi güvenliği gibi enformel işler oluşturmaktadır. Bu rakamlar Ankara’da kent yoksullarının büyük oranda süresiz, düzenli geliri ve güvencesi olmayan işlerde çalıştıklarını göstermektedir.

3.3.4.Meslek Dağılımı

Meslekler	n	%
Günelik işçi, Seyyar satıcı	66	16.50
Kapıcı	20	5.0
Çöpçü	32	8.0
Esnaf	79	19.75
Memur	15	3.75
Ev Hanımı	55	13.75
İşsiz	51	12.75
Öğrenci	11	2.75
Ücretli işçi	71	17.75
Toplam	400	100.0

Çalışmaya katılanların %19.75’lik oranla en büyük payına sahip meslek grubu esnaflar olarak dikkat çekmektedir. Bunu %17.75’lik oranla ücretli işçiler ve %16.50’lik oranla gündelik işçi-seyyar satıcılar izlerken en düşük oran ise sırasıyla %5.0’lik oranla kapıcı ile %2.75’lik oranla öğrencilere aittir. Çalışmaya katılan kadınlar arasında yapılan araştırmada ise çalışan kadınların (%45) yaklaşık %65’i gündelik gibi devamlılık arz etmeyen işlerde çalışırken araştırma grubunda yer alan kadınların %55’i ise ev hanımı olarak yaşamaktadır. Çalışmaya katılanların sosyal güvenceye tabii durumun kontrolü yapıldığında ise(3.3.5) örneklem grubunun yarısından fazlasının %55.75’inin sosyal güvencesi bulunmadığı bilgisi edinilmiştir. %24.5’lik dilim SSK, Emekli Sandığı gibi

sosyal güvence çatısı altında yer alırken meslek grupları araştırmasında (bkz. 3.3.4) ilk sırada yer alan esnafların büyük bir çoğunluğunun yer aldığı %19.75'lik dilim ise BAĞ-KUR sosyal güvencesine tabi bilgisi edinilmiştir.

Ankara'da kent yoksullarının önemli bir bölümünün (% 55.75) herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı bulunmadığı tespit edilmiştir. Hane halkının büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda bu rakamın büyüklüğü daha da artmaktadır.

3.3.5. Sosyal Güvence Türleri

Sosyal Güvence Türleri	n	%
Sosyal Güvence Yok	223	55.75
SSK, Emekli Sandığı	98	24.5
Bağ-Kur	79	19.75
Toplam	400	100.0

Yoksulların yaklaşık % 19'unun kronik ya da sürekli bakım gerektiren rahatsızlıkları mevcuttur. Bu hastalıkların önemli bir kısmını akciğer ve gırtlak kanseri oluşturmakta, bu noktada hatırı sayılacak miktarlardaki tütün ve tütün mamulleri kullanımının yaygınlığı dikkat çekmektedir. Çoğunluğun sosyal güvenlikten yoksun olduğu düşünüldüğünde rahatsızlığı olan yoksulların tedavi olma ve iyileşme imkânlarının da son derece kısıtlı olduğu sonucuna varmak mümkündür.

3.3.6. Harcama Kalemleri

Tüketim Harcaması	n	%
Konut ve Kira	115	28.75
Tüketim Faturaları (Su, Elekt. V.b.)	105	26.25
Gıda	78	19.5
Eğitim	27	6.75
Sağlık	26	6.5
Giyim ve Ayakkabı	21	5.25
Kültürek faaliyetler ve Haberleşme	19	3.8
Lokanta ve Oteller	9	2.25
Toplam	400	100.0

Örnekleme grubunda yer alanların %39.5'i 901-1000tl arası gelir grubuna tabiidir. en düşük oran ise %8.0 ile 1000tl üzeri gelir grubuna aittir. Düşük gelir gruplarının gelirinin harcama yönünün tesbiti amacıyla Söz konusu örnekleme grubumuza yöneltilen harcamaların niteliği? (3.3.6) sorusunun cevabı neticesinde harcamada en büyük kalem %28.75 ile kira ve konut giderleri olarak yer alırken, bunu %26.25 ile tüketim faturaları ve %19.5 ile gıda harcamaları izlemektedir. Harcama listesinde en küçük kalem ise %2.25 ile lokanta ve otel ücretleri olarak yer almaktadır.

Yoksulların ihtiyaçları farklı kalemlerde ortaya çıkmakla birlikte, en önemli sorunu yakacak ve beslenme oluşturmakta, bunları sırasıyla kira, giyim, eşya taksitleri gibi ihtiyaçlar izlerken eğitim harcamaları gereken öneme haiz tutulmamıştır ve arka sıralarda yer almaktadır.

3.3.7. Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	n	%
Okur-yazar değil	30	7.5
İlkokul	192	48.0
Ortaokul	75	18.75
Lise	69	17.25
Yüksekokul	23	5.75
Üniversite	11	2.75
Toplam	400	100.0

Çalışmaya katılanların neredeyse yarısına yakını ilkokul mezunlarından (%48.0) oluşurken en az yoğunluk üniversite mezunlarına (%2.75) aittir. Toplam içerisinde ise okur-yazar oranının giderek azaldığı göze çarpmaktadır. Ortalama eğitim seviyesi ise ortaokul olarak belirmektedir.

Ankete katılanlar arasında okuma bilenlerin oranı %89.0'dur. Ayda 1 kitap okuyanların oranı %15.3 iken 2 ve üzeri kitap okuyan sayısı %4.4'dür. Gazete okuma alışkanlığının ise nispeten daha iyi seviyede olduğunu belirtmek mümkündür. Günde ortalama 1 gazete okuyan birey oranı %63.2'dir. bunun yanı sıra ankete katılanların %61.1'inin birinci derece akrabaları arasında en az 1 üniversite mezunu mevcut iken , 2 ve daha fazla üniversite mezunu yakını olanlar arasında bu oran %27.8'lere kadar gerilemektedir.

3.3.8.Göç Nedenleri

Göç Nedeni	n	%
Güvenlik nedeni(zorunlu göç)	11	4.84
İş bulmak için	163	71.80
Tayin- Atama	16	7.04
Eğitim	56	24.66
Evlilik	81	35.68
Toplam	227	100.0

*Örnekleme grubundaki 173 kişi (bölge yerlisi) kapsam dışında tutulmuştur.

Çalışmaya katılanlar arasında yapılan araştırmada göçün en önemli nedeni “iş bulma amacı” olarak belirlenmiştir. Örnekleme grubunun yarısından fazlası (%71.80) kırdan kente daha iyi bir işe sahip olmak ve akabinde daha iyi yaşam standartlarına kavuşmak amacıyla göç etmiştir. Bunu sırasıyla %35.68’lik oranla evlilik, %24.66’lık oranla eğitim gibi nedenler izlerken en az oran %4.84 ile güvenlik nedeniyle yapılan göçler ile %7.04’lük oranla tayin-atama sebebiyle yapılan göçler izlenmektedir.

Ankara’ya göç etme nedenlerinin başında iş bulabilmek gelmektedir. Tayin, evlilik, Sağlık gibi nedenlerle Ankara’ya gelenlerin sayısı da azımsanmayacak ölçüdedir. Bunların dışında terör, kan davası gibi çok farklı nedenlerden dolayı da Ankara’ya geldiklerini ifade edenlerin varlığına rastlamak da mümkündür.

Ankete katılanların büyük bir kısmı Ankara’ya göç etmiş kişilerden oluşmaktadır (% 56.75). Göç edenlerin ağırlığı köyler ve küçük iller olarak değişmektedir. Bunlar içerisinde Ankara’nın köyleri ilk sıradadır. İlçelerden göç edenlerin büyük çoğunluğu Ankara’nın farklı ilçelerinden gelmiştir. İl merkezinden göç edenler ise genellikle İç Anadolu Bölgesi’nin çevre illerinden gelmiştir. Göçün yönünün belirlenmesinde hemşerilik anlayışının belirleyiciliğinin önemli bir rol oynadığı saptanmıştır.

3.3.9.Göç Yerinin Seçilme Nedenleri

Göç yerinin seçilme nedeni	n	%
Memleket yakın olması	101	25,25
Akraba-tanıdık olması	152	38,0
Güvenlik	46	11,5
İş olanaklarının iyi olması	65	16,25
Devletin yer göstermemesi	21	5,25
Diğer	15	3,75
Toplam	400	100

Çalışmaya katılanların dörtte birinin göç sonrası yerleşmede tercihini belirleyen etken “akraba, tanıdık olması” (%38.0) olarak belirmektedir. Bunu sırasıyla %25.25’lik oranla memlekete yakınlık, %16.25’lik oranla iş olanaklarının daha iyi olması izlerken göç sonrası yerleşmede en az etkili olan durum ise %3.75’lik oranla diğer sebepler gösterilirken bunu %5.25’li oranda devletin yer göstermemesi durumu izler.

3.3.10.Kentsel yaşamdan memnuniyet durumu

	Ankara'ya göç yılı								Toplam
			Kentte yaşamaktan memnun musunuz?						
			Çok memnun		Memnun		Memnun değil		
1970-80 arası	n	%	n	%	n	%	n	%	n
1981-90 arası	75	18.75	26	19.5	31	41.3	18	24.0	75
1991-2000 arası	223	55.75	105	47.08	70	31.3	48	21.5	223
2000 sonrası	62	15.5	27	43.54	23	37.0	12	19.3	62
Toplam	40	10.0	29	72.5	6	15	5	12.5	40

Kentte yaşamaktan memnun musunuz? Sorusuna istinaden yapılan araştırma neticesinde edinilen sonuçlar 2000’li yıllara kadar göç sonrası yaşamından memnun

olduğu sonucuna işaret etmektedir. Genel ortalamada ise kentsel yaşamdan memnuniyet derecesi %72,5'lik oranda seyretmektedir.

3.3.11. Göç Sonrası Yaşamdan Duyulan Memnuniyet

	Çok Memnun	Memnun	Memnun Değil	Toplam
Erkek	45	41	53	139
Kadın	60	21	7	88
Toplam	105	62	60	227

Göç sonrası yaşamdan memnuniyet sorusunun yöneltildiği örneklem grubunda kadınların %68.18'i çok memnun olduğunu belirtirken, erkeklerin %32.37'si çok memnun olduğunu belirtmektedir. Kadınların sadece %7.9'u göç sonrası yaşamdan memnuniyetsizliğini dile getirirken bu oran erkekler arasında %38.12'yi bulmaktadır.

Ankara'ya başka bir yerden göç ederek gelmiş kişilerin önemli bir bölümü (%82) on yılı aşkın bir süredir Ankara'da yaşamakta olduğunu ifade etmiştir.

3.3.12. Göç Sonrası Geldiği Yere Geri Dönme İsteği

Cinsiyet	Evet	Hayır
Erkek	%41.3	%59.7
Kadın	%17.8	%83.2
Toplam	%27.3	%76.7

Yukarıdaki tabloda (3.3.11) da yer aldığı şekilde göç sonrası yaşamdan duyulan memnuniyet derecesi kadınlarda daha ileri seviyede iken göç edilen yere tekrar dönmek ister misiniz? (3.3.12) sorusuna verilen cevaplarda hayır cevabını veren kadınların

sayısının erkeklerin sayısından daha fazla olması dikkat çekmektedir. Buradan hareketle göç sonrası yeniden şekillenen yaşam tarzında birey olarak daha fazla değere kavuşan ve toplumsal statüsü yeniden şekillenmeye başlayan kadınların durumdan memnun olduğu ve bunu kaybetmeden artırarak devam ettirmek isteği göze çarpan bir diğer husustur.

Ankara'ya göç edenlerin, tekrar geldikleri yere geri dönmeyi isteyip istemedikleri sorulduğunda % 76.7'si kesinlikle geri dönmek istemediklerini belirtmişlerdir. Bu da Ankara'ya başka bir yerden göç eden kent yoksullarının kentte yaşamakta oldukları hayattan görece olarak memnun olduklarını göstermektedir.

3.3.13.Yaşanılan Yerin Mülkiyet Durumu

	n	%
Kira	120	30.0
Ev Sahibi	263	65.75
Yakın evinde oturanlar	17	4.24
Toplam	400	100.0

Çalışmaya katılanlar arasında yapılan çalışmada örneklem grubunun %65.75'i ev sahibi iken %30.0'u kiracı , %4.24'ü ise yakınının evinde kira vermeden oturanlardan oluşmaktadır. Özellikle 1990 sonrası uygulanan ekonomi politikalarının da etkisiyle gecekondu semtlerinde “ev sahibi-kiracı” durumu söz konusu olmaya başlamıştır. 1990 öncesi yaptığı gecekonduda ikamet eden birey, kısmen refah seviyesinin iyileşmesiyle birlikte –daha iyi yaşam standartlarına sahip olmak amacıyla- gecekondusunu kiraya verip daha sağlıklı şartlarda yaşamını idame edebileceği konutlarda ikamet etmeye başlamıştır. Çalışmada gözlemlenen bir diğer durum ise Tuvalet konut içerisinde mi yoksa dışında mı yer alır? Sorusuna verilen cevaplar çerçevesinde gecekonduların fiziki yapılarının giderek iyileştirildiği sonucuna ulaşmamızı sağlamaktadır. Süreç içerisinde

verilen cevaplar karşılaştırıldığında (3.3.14) ise söz konusu yapılan çok büyük bir kısmında (%97.0) tuvaletin konut içerisinde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Görüşülen kişilerin önemli bir bölümünün (% 65.75) evi kendisine aittir. Küçük kesim ise evlerinin babalarına/dedelerine ait olduğunu belirtmişlerdir. Oturdukları konutta kiracı olarak oturanların sayısı ise azımsanamayacak ölçüdedir. Kiracıların genellikle oturdukları konuta 150 liranın üzerinde kira bedeli ödedikleri belirlenmiştir

3.3.14. Tuvalet içeride/ dışarıda durumu

Tuvalet içeride mi?	n	%
Evet	388	97.0
Hayr	12	3
Toplam	400	100.0

Çalışmaya katılanların eşya sahipliğinin incelenmesine dair yapılan çalışma neticesinde ise (3.3.15) örneklem grubunda yer alanların tamamının televizyona sahip olduğu bilgisine ulaşılırken sırasıyla en yüksek sahiplik oranına sahip olan eşyalar buzdolabı (%98.25), cep telefonu (%95.0), çamaşır makinası (94.50), araba (%75.0) ve bilgisayar (%50.0) olarak sıralanmıştır. Araba sahibi olanlar arasında yapılan incelemede ise araba sahiplerinin (%75.0) yaklaşık %75'i (225) yerli araca sahipken, %25'i (75) yabancı araca sahiptir. %75'lik yerli araca sahiplik oranının ise %60'ı (135) Tofaş marka araçlara aittir. Araç satın alınırken karar verme mekanizmasına etki eden en büyük etkenin ise araç fiyatlarından ve kullanım özelliklerinden ziyade arkadaş-akraba tercihleri çerçevesinde şekillenmesi dikkat çeken diğer bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3.15.Eşya Sahipliği

	n	%
Araba	300	75.0
Televizyon	400	100.0
Buzdolabı	393	98.25
Çamaşır makinası	378	94.50
Bulaşık makinası	135	33.75
Cep telefonu	380	95.0
Bilgisayar	201	50.25

Çalışma kapsamında yapılan görüşmeler neticesinde örneklem grubunda yer alan bireylerin sahip oldukları yaşam standartlarının devamlılığını sağlayabilmek için aynı ve maddi yardıma ihtiyaç duyduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Yardım almadan yaşamsal devamlılığı sağlayan %22.25'lik grubun varlığına karşılık %77.75'lik dilim ise yaşamsal devamlılığını sağlamak için yardıma ihtiyaç duyar. Genel toplam içerisinde ise en fazla yardım alınan kurum ise “belediyeler” olarak tezahür etmektedir.

3.3.16. Yardım ve Destek Alınması Durumu

	n	%
Dernek-vakıf	89	22,25
Belediye	100	25
Kaymakamlık, valilik, muhtarlık	91	22,75
Dini kuruluşlardan	21	5,25
Diğer	10	2,5
Yardım almıyor	89	22,25
Toplam	400	100

Çalışma kapsamında görüşülen örneklem grubuna borçlanma eylemine ne sıklıkla başvuruyorsunuz? Sorusuna verilen cevaplar neticesinde (3.3.17) geçim sıkıntısının kendini iyiden iyiye hissettirdiği %43.0' lük dilimde yer alan grup sık sık borçlandığını belirtirken %25.25'lik dilim bazen borçlandığını dile getirmiştir. Genel toplam içerisinde küçük bir yer kaplayan %9.5'lik dilim ise yaşam standartlarının devamlılığını sağlamak için borçlanma eylemine hiç başvurmadıklarını belirtmiştir.

Ankara'da kent yoksullarının önemli bir bölümünün sosyal yardım kuruluşlarından destek aldığını belirtmek mümkündür. Son 1 yıl içerisinde herhangi bir sosyal yardım kuruluşundan destek alanların oranı %78.75'dir ve bunun çok büyük bir bölümünün büyükşehir ve ilçe belediyeleri, kaymakamlıklar tarafından sağlandığı ve yiyecek, yakacak ve giyim ürünlerini ihtiva ettiğini belirtmek mümkündür.

3.3.17.Borçlanma Durumu

Borçlanma	n	%
Bazen borçlanıyoruz	101	25,25
Sık sık borçlanıyoruz	172	43
Hep borçla yaşıyoruz	89	22,25
Hiç borçlanmıyoruz	38	9,5
Toplam	400	100

Çalışma grubumuzda yapılan incelemede örneklem grubuna yöneltilen Ankara merkeze gitme sıklığınız nedir? Sorusuna verilen cevaplar (3.3.18) neticesinde sırasıyla %41.25'lik dilim her gün, %30.5'lik dilim haftada birkaç kez, %19.5'lik dilim haftada bir kez cevabını verirken genel toplamın %8.75'ine denk gelen dilim ise ayda birkaç kez ve daha azı cevabını vermiştir. %1.25'lik dilim ise Ankara merkezine gitme sıklığı sorusunun cevabını yılda birkaç kez olarak vermiştir. Ankara merkeze gitme nedenleri

sorulduğunda ise (3.2.19) hayat standartlarının bireysel, kültürel aktivasyonlara müsait olmadığını belirten örneklem grubumuz birden fazla etken olmadıkça (%41.25) merkeze gitmediği cevabını aktarmışken, sadece %3'lük bir dilim eğitim-kültür-sanat faaliyeti için merkeze gittiği bilgisini aktarmıştır.

3.3.18. Ankara merkeze gitme sıklığı

Ankara merkeze gitme sıklığı	n	%
her gün	165	41,25
haftada birkaç kez	122	30,5
haftada bir kez	78	19,5
ayda birkaç kez	17	4,25
ayda bir	13	3,25
yılda birkaç kez	5	1,25
total	400	100

3.3.19. Ankara Merkezi Gitme Nedenleri

Ankara merkeze gitme nedenleri	n	%
İş	78	19,5
Alışveriş	45	11,25
Eğitim	64	16
Sağlık	36	9
Eğlence	12	3
Birden çok etken	165	41,25
Toplam	400	100

Çalışma grubumuzda yer alanlara çocuklarının/kardeşlerinin geleceğine dair lise planlarının ne olduğu?(3.3.20) Sorulduğunda ise %48.0'lık dilim tercihini düz liseden yana kullanırken sırasıyla meslek garantisi sunan meslek lisesi %17.0 ve yatılı lise

%13.75'lik dilim tarafından tercih edilirken %7.0'lik dilim ise karasızlar arasında yer almaktadır ve geleceğe dair planlarının henüz olgunlaşmamış olması dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra %11.75'lik bir dilimin ise – yarısından daha fazlası evlilik gerekçesiyle lise okumayacak bilgisi aktarması düşündürücüdür.

3.3.20.Kültürel- Sosyal Aktivasyon Yapma Sıklığı

	n	%
daha önce hiç sinemaya gitmeyenler	396	99
daha önce hiç tiyatroya gitmeyenler	399	100
daha önce hiç AVM'ne gitmeyenler	316	79

Ankara'da ankete katılan kent yoksullarının genel anlamda kentin kültürel, sosyal ve ticari birçok mekânından haberdar olmadıklarını ifade etmek olasıdır. Yapılan araştırma kapsamında daha önce hiç sinemaya gitmemiş olanların sayısı %99 iken bu oran daha önce hiç tiyatroya gitmeyenler arasında %100'e ulaşmıştır. Daha önce hiç AVM' ne gitmeyenlerin oranı %79'dür.

Yoksulların genel olarak boş zamanlarını evde oturarak, televizyon izleyerek ve komşularına giderek değerlendirdiklerini belirtmek mümkündür. Ev dışı seyahatin en fazla yapıldığı dönem dini bayramlar olarak belirtilmektedir. Ekonomik imkânsızlıkları göz önünde bulundurulduğunda, yoksulların çok fazla seçenekleri olmadığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

3.3.20. Lise Planları

Sahip olunan çocuk sayısının artması, yoksulluğun artmasını tetikleyen faktörlerden biridir. Bu kapsamda Ankara'da kent yoksullarının çocuk sayıları araştırılmış ve sahip olunan çocuk sayısı oranları birbirine yakın oranlarda olmakla beraber, üç çocuklu aileler başı çekmiştir. Bu oranı beş ve daha üzeri çocuğu olan aileler izlerken (% 42,3), çocuksuz

ailelerin oranı son derece düşüktür (% 2,1). Özellikle de daha çok Ankara'ya başka yerlerden göç etmiş olan ailelerde çok çocukluluk durumunun yaygın olduğu gözlemlenmektedir.

Lise planları	n	%
Düz lisede okuturum	192	48.0
Yatılı lisede okuturum	55	13.75
Lise okumayacak	47	11.75
Meslek lisesinde okuturum	68	17.0
Diğer	10	2.5
Bilmiyorum	28	7.0
Toplam	400	100.0

3.3.21. Sağlık sigortası olmayanların sağlık sorununu çözme şekli

Sağlık sigortası olmayanların sağlık sorununu çözme şekli	n	%
Kendi imkânlarıyla giderek	120	53.3
Geleneksel yöntemler (Kırıkçı, Aktar v.b.)	21	9.3
Diğer	13	5.7
Tanıdık doktor hemşire yardımları	14	6.2
Belediye yardımları	23	10.22
Vakıflar	23	10.22
Dini kuruluşlardan	11	4.88
Toplam	225	100

*Sağlık güvencesi olan 175 kişi kapsam dışında tutulmuştur.

Sosyal güvencesinin var olduğu sürekli bir işte devamlı çalışanların bir hayli az olduğu örneklem grubumuza yöneltilen sağlık sorunlarının ne şekilde çözüldüğü?

(3.2.21) Sorusuna verilen cevaplar neticesinde %53.3 gibi ezici bir orana sahip dilimde yer alan bireyler kendi imkânlarıyla giderek çözüm aradıkları cevabını aktarırken %13'lük dilim ise doğrudan yardım almadan konuya dair çözümsüz kaldıklarını belirtmiştir. %9.3'lik dilim ise hala geleneksel yöntemleri kullanarak soruna dair çözüm arayışını sürdürürken süreç içerisinde devlet tarafından özellikle evde bakıma muhtaç olanlar için verilen evde bakım hizmetinden yararlananların sayısı da azımsanamayacak ölçüdedir.

3.2.22.Yoksulluğa sebep olan en önemli faktörler

Yoksulluğa sebep olan en önemli faktörler	n	%
İş imkanlarının yetersiz olması	176	44.0
Eğitimsizlik	78	19,5
Gelir dağılımının bozuk olması	86	21,5
Çalışmak istememek, tembellik	40	10
Etnik köken, mezhep gibi nedenlerden dolayı işte ve sosyal yaşamda karşılaşılan zorluklar	20	5
Toplam	400	100.0

Tablo (3.2.22)'dan anlaşılacağı şekilde, iş imkanlarındaki yetersizlik ve gelir dağılımındaki bozukluk yoksulluğun en önde gelen iki neden olarak sayılmıştır (%44.0 -

%21.5); bunu eğitimsizlik izlemektedir (%19.5); çalışmak istememek dört kişiden birinin işaret ettiği bir neden olarak ortaya çıkarken, ayrımcılığın %5 olması önemli bir bulgudur. Cevapların ilçe bazındaki analizine bakıldığında enteresan sonuçlar göze çarpmaktadır. eğitimsizlik Altındağ'da %32'lere düşerken, Keçiören'de %68'lere Çankaya'da ise %72'lere tırmanmaktadır. Gelir dağılımı Keçiören'de %35'lere düşerken Altındağ'da %75'lere ulaşmaktadır. Ayrımcılık Altındağ'da %7 iken, Keçiören'de %5 Çankaya'da ise %3 olarak dikkat çekmektedir. İş imkanlarındaki yetersizlik ise, Altındağ'da yüzde 84 iken, Keçiören'de %89'a yükselmektedir.

3.4.SOSYO-DEMOGRAFİK YAPI

3.4.1. Ülke ve Bölge İçinde Ankara Nüfusunun Gelişimi

Ankara uzun tarihi geçmişi olan bir kenttir. İç Anadolu platosunu çevreleyen dağların platoya kesim çizgisi, su sağlama, iyi savunma olanakları vermesi, iyi iklim koşulları nedeniyle tarih içinde önemli kervan yollarının geçtiği ve ticaret merkezlerinin toplandığı bir yer olmuştur.(Tekeli, 1982;50) Ankara ili, kuruluşundan bu yana, önemli ulaşım ağlarının merkezinde yer almıştır ve yatırım, ticaret için elverişli koşullara sahip olması nedeniyle yatırımcının ilgisini celbetmiş ve bunu da "Başkent" sıfatı ile taçlandırmıştır. Ankara, gerek coğrafi ve ekonomik, gerekse de sosyolojik anlamda Türkiye'nin önemli ve büyük kentlerinden biridir. Bununla birlikte ülkemizdeki tüm kentlerin, özellikle de büyük şehirlerin ortak sorunu olan kentsel yoksulluk sorunsalı Ankara için de önemli ve acilen çözülmesi gereken bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ankara nüfusunun gelişim evreleri incelendiğinde, Cumhuriyetin kuruluşundan beri ülke ortalamasının üzerinde bir nüfus artış hızının varlığı gözlemlenmektedir. Ankara ilinin, 1927 – 1935 döneminde yıllık nüfus artış hızı %34,7 iken 1990 – 2000 döneminde yıllık nüfus artış hızı %21,4 olarak tespit edilmiştir. 1927 –2000 döneminde kentleşme

oranlarının da artan etkisiyle birlikte Ankara il nüfusu sürekli artış eğilimi göstermektedir. 1927-1975 döneminde yaşanan hızlı bir nüfus artışı neticesinde il nüfusu yaklaşık altı kat artış göstermiştir. . Ankara Başkent seçildikten sonra yaklaşık elli yıl boyunca Türkiye’de nüfus çekim merkezi haline gelmiş ancak daha sonra bu çekim merkezi olma niteliği giderek zayıflamıştır. Ankara’nın 1927-1975 döneminde sürekli büyüme gösterirken, bu büyüme eğiliminin 1980’den sonra yavaşladığı görülmektedir. 1927-1975 döneminde, Ankara nüfusunun toplam Türkiye içindeki payı % 0.55’den % 4.22’ye, Türkiye kentsel nüfusu içindeki payı % 3.35’den % 10.18’ler düzeyine yükselmiştir. 1975 sonrasında ise Ankara’nın hem toplam nüfus içindeki, hem kentli nüfus içindeki payının artışının duraksadığı görülmektedir.

Ankara’da kentsel nüfusun 2000 yılı itibariyle %90’a yaklaştığı görülmekle birlikte, 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 Sayılı Kanun’un genişleyen belediye sınırları içinde orman köyleri hariç köy tüzel kişiliklerini kaldırarak, belediye sınırı içine mahalle olarak bağlaması kararı ile kentleşme oranları, İstanbul ve Kocaeli’nde %100’e, Ankara’da da %93 düzeyine yaklaştığı gözlemlenmektedir. Ancak, 5216 Sayılı Kanun’dan kaynaklı söz konusu bu artış gerçek bir kentleşmeyi göstermemekte birlikte, belediye sınırı içinde kırsal nitelikli yerleşmeler oluşumunu beraberinde getirmiştir. 2000 yılı genel nüfus sayımına göre Ankara Büyükşehir Belediye Sınırını oluşturan 8 ilçe, Ankara il nüfusunun yaklaşık %83’ünü oluşturmaktadır. İl alanının yaklaşık 1/6’ sını oluşturan alanda nüfusun %83’üne yakın bir bölümü yaşarken geri kalan 1/5’lik alana dağılmış nüfusun ise ilçe merkezleri dışında daha kırsal ve yarı kırsal nitelik taşıdığı ifade edilebilir.

Ankara kenti nüfusu, Cumhuriyetin ilanı ve Ankara’nın başkent olmasından sonra çok hızlı bir şekilde artmıştır. 1920’lerden 2000’e kadarki süreçte, hem ülkesel ölçekte merkezi karar ve kontrol işlevlerini yüklenmesi hem de kamu ve hizmet sektöründeki hızlı gelişmelerle birlikte kentin nüfusu yüz kattan fazla artmış, bunun neticesinde de toplumsal ve mekânsal yapı, bu işlevler ve nüfus artışına paralel hızlı bir değişim/

dönüşüm içine girmiştir. 1923 yılında Ankara yaklaşık 30.000 kişinin yaşadığı bir kent iken, 1927'de nüfusu 74.553'e, 1990'da 2.584.594'e, 2000 nüfus sayımı sonuçlarına göre ise 3.356.877'ye yükselmiştir. 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Kanun ile belediye sınırlarının genişlemesi ile 2000 yılı verilerine göre yeni belediye sınırı içinde 3.593.473 kişi yaşamaktadır. 2012 itibariye ise 4,965,542 kişi Ankara il sınırları içerisinde ikamet etmektedir.

Ülkemizde 1950'li yıllarda kırdan kente doğru yönelen kitlesel göç olgusu, bu sürecin beraberinde getirdiği sarsıntılarla baş edebilmeyi sağlayacak bir dizi mekanizmayı da beraberinde getirmiştir. Bu mekanizma sayesinde Çoğu toplumun kendiliğinden geliştirdiği bu mekanizmalar sayesinde Türkiye, içerisinde bulunduğu köklü ve hızlı dönüşüm sürecini çok önemli sorunlarla karşılaşmadan absorbe etmeyi başarmıştır. Kitlesel göç olgusunun sarsıcı etkilerini hafifleten belki de en temel kurum gecekondu olmuştur.(Kaya;32) Gecekondu, imar ve yapı yasalarına aykırı olarak, başkalarına ait arsa veya araziler üzerinde ve arsa sahibinin rızası olmaksızın yapılmış binalardır (775 Sayılı Gecekondu Kanunu) ve belirtmek gerekir ki gecekondu, kır ile kent arasında var olan farklılık ve çelişkilerin bir araya gelmesine ve etkileşmesine neden olmuştur.(Gökçe, 2007;122-123)

1980'li yıllarda çıkarılan kaçak yapıların affına ilişkin yasalar gecekondu alanında dönüşüm başlamıştır. Mart 1983 tarihli 2805, Mart 1984 tarihli 2981, Haziran 1986 tarihli 3290 ve Mayıs 1987 tarihli 3366 sayılı yasalar konuya ilişkin bir dizi düzenleme içermektedir. Bu yasa, öncekilerin tersine kaçak yapıların yasalar karşısında bağışlanması ile kısıtlı kalmamış ve mevcut gecekonduların hazırlanan ıslah imar planlarında öngörülen modele göre dönüşümüne zemin hazırlamıştır. Bu sayede tek katlı kaçak yapılardan, çok katlılara dönüşüm sağlanmış, daha önceleri istisna durumunda bulunan çok katlı kaçak yapılaşma kural haline gelmiştir.(Işık, 1999;280-281)

Gecekondulaşmaya karşı alınması gereken en önemli önlem, dar gelirliler için imarlı, alt yapısı tamamlanmış ve uygun ödeme koşullarında arsa üretilmesi ve bunlara satılmasıdır.(Kaya; 35) Bu şartla gerekli iyileştirmeler yapılmış olur ve kentsel yoksulluk oranı azaltılmış olur.

Kentleşme ve kentlileşme sürecinde kentin nüfus yapısının oluşumunda göç çok önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Ankara'nın Cumhuriyetin Başkenti olması, altyapı ve sosyal donatı alanlarının elverişli ve gelişmiş olması, ülke ve ulaşım ağlarının kesişme noktasında bulunması, tüm bölgelerle direkt ulaşımının sağlanması vb. göç alma sebeplerinin en temel nedenlerindedir. Bölgelerin net göç oranları dikkate alındığında, Marmara Bölgesi'nin (özellikle İstanbul) ülke içi nüfus hareketleri için çok büyük bir çekim noktası oluşturduğu görülmektedir. Bunu Ege ve Akdeniz Bölgeleri izlemektedir. Bu, kıyaslaşma biçiminde açıklanabilecek kıyı bölgelerine doğru yoğunlaşan bir hareketlenmeyi işaret etmektedir. Nüfus alan bu 3 bölge dışındaki bölgeler içinde net göç oranı eksi olmakla birlikte Ankara, görece kıyı bölgelerine yakındır.

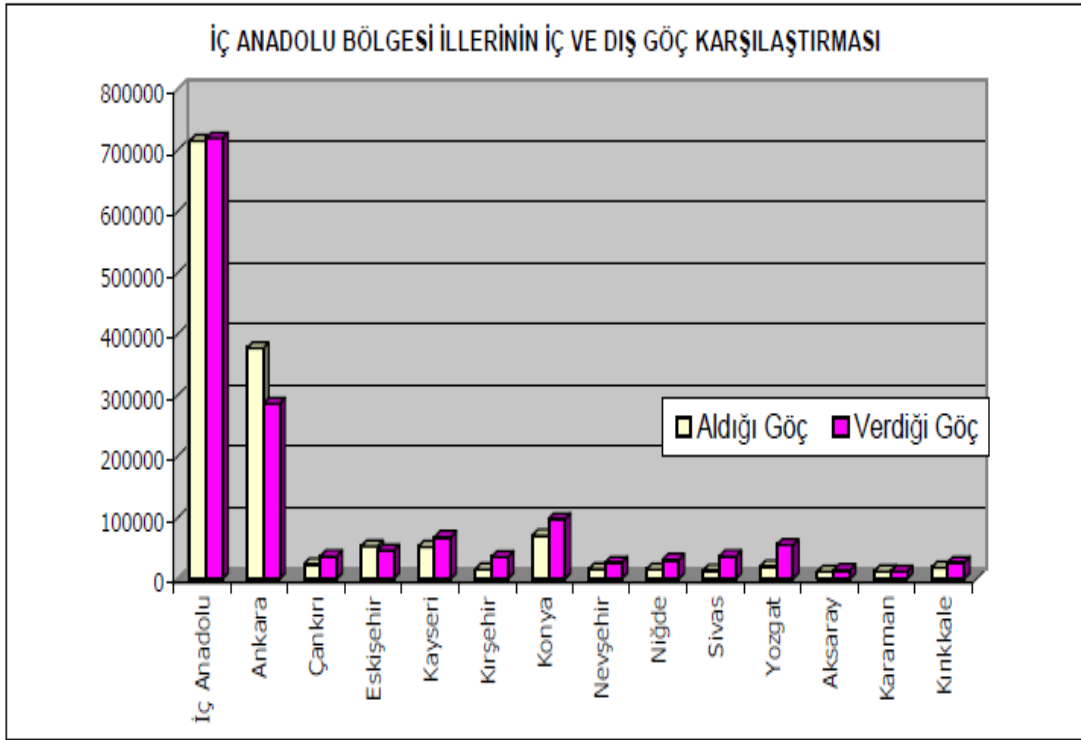
Tablo 3.4.1.Bölgeler itibariyle Göç Oranları

	1985	1990				NET GÖÇ ORANI (BİNDE)
BÖLGELER	NÜFUSU	NÜFUSU	İÇ GÖÇ	DIŞ GÖÇ	NET GÖÇ	
AKDENİZ B.	6124316	7026489	487276	-356159	131117	19.94
D.ANADOLU B.	5170031	5347659	238865	-671255	-432390	-82.22
EGE B.	6746769	7595221	564679	-381698	182981	25.52
G.ANADOLU B.	4346947	5158013	211653	-355819	-144166	-30.33
İÇ ANADOLUB.	9216834	9942793	671609	-821715	-150106	-15.67
KARADENİZ B.	7962047	8107253	365896	-793984	-428088	-53.28
MARMARA B.	11097514	13295607	1525195	-684543	840652	68.93
TÜRKİYE	50664458	56473035	4065173	-4065173		

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Ankara, İç Anadolu bölgesinin en önemli nüfus odağı olarak, bölgenin göç hareketliliğinin yaklaşık yarısına sahip görünmektedir. Aldığı göç, verdiği göçten daha fazla olan Ankara, bu yoğun hareketliliğini son 20 yılda önceki dönemlere göre daha durağan bir akışa bıraksa da, 2000 yılı itibariyle, halen bölgenin en önemli göç hareketliliği merkezi ve net göç oranı en fazla olan merkezidir. Bölgede, Ankara'dan başka, aldığı göç verdiğienden fazla olan tek il, Eskişehir'dir. Diğer illerden Konya ve Kayseri'de de önemli hareketlilikler görülmekle birlikte, verilen göçün, alınandan daha fazla olduğu görülmektedir.

Şekil 3.4.1. : İç Anadolu Bölgesi illerinde Göç (2000)

Kaynak: www.tuik.gov.tr ; www.ank.bel.tr

Ankara iç Anadolu bölgesinin temel nüfus çekim merkezidir ve 1990 yılı itibariyle 326,301 kişi göç almış, 256,790 kişi ise göç vermiştir. Kentin aldığı ve verdiği göç 1990-2000 yılları arasındaki dönemde hareketlenmiş görünmektedir. Net göç oranı açısından bakıldığında, bölgenin tamamen dışa göç veren yapısını dengeleyen merkezin Ankara olduğu görülmektedir. 1930'lu yıllarda kent nüfusunun artısının %85'i göç kaynaklı iken, %15'i ise doğal artış kaynaklıdır. 1975 yılına kadar göç önemini korumuştur. İl bazındaki nüfus artışının çok büyük bir kısmını göçler karşılar. Bu yıllarda yaklaşık olarak doğal artış Ankara kentinin nüfus artısının %30'unu, net göç %70'ini karşılıyordu. Net göç hareketinin büyük bir bölümünü 35 yaş oluşturmakta olup, bu yastan sonra net göçün önemi azalmaktadır. Bu azalma erkeklerde daha belirgindir. 35 yaş sonrasındaki göçler kadınlarda görece olarak yüksektir.

Tablo 3.4.2: 2010-2012 Dönemi Nüfus ve Göç İstatistikleri

İL	2010-2011 Dönemi Nüfus ve Göç İstatistikleri						
	ADNKS 2011 Nüfusu	Aldığı Göç	Aldığı Göçün Bir Önceki Yıla Göre Değişim Oranı	Verdiği Göç	Verdiği Göçün Bir Önceki Yıla Göre Değişim Oranı	Net Göç	Net Göç Hızı
Ankara	4.890.893	191.864	34.060	137.385	2.96	54.479	11.20
2011-2012 Dönemi Nüfus ve Göç İstatistikleri							
	ADNKS 2011 Nüfusu	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı		
Ankara	4.771.716	182.845	133.440	49.405	10,41		

Kaynak: www.tuik.gov.tr

15 yaşından küçük nüfusun toplam göçlerdeki payı yıllar itibariyle sürekli bir artış göstermektedir. Bu, Ankara'ya olan göçlerde aileler halinde göçün öneminin artmasıyla

açıklanabilir. Erkek nüfusun göçleri 15-24 yaş grubunda büyük bir yığılma göstermektedir. Bu yığılmanın önemi de zaman içinde azalmaktadır. Bu yaş grubunda yığılmanın değişik nedenleri vardır. Bunlar; üniversite eğitimi için gelenler, askerlik için gelenler, iş aramak için ve mevsimlik işler için gelenleri kapsamaktadır. Ankara'da işleri bitince geldikleri yerlere döndüklerinden 25-29 yaş grubunda erkeklerin göç miktarı büyük bir eksi değer almaktadır. Kadın nüfusunda da net göçte yığılma 15-24 yaş grubundadır. Ama bunu izleyen 25-29 yaş grubunda, erkeklerde olduğu gibi büyük bir negatif değer yoktur. Bu, 15-24 yaş grubu kadın net göçü içinde evlenme nedenli göçlerin okuma nedenli göçlere göre çok daha önemli olması yüzündendir.

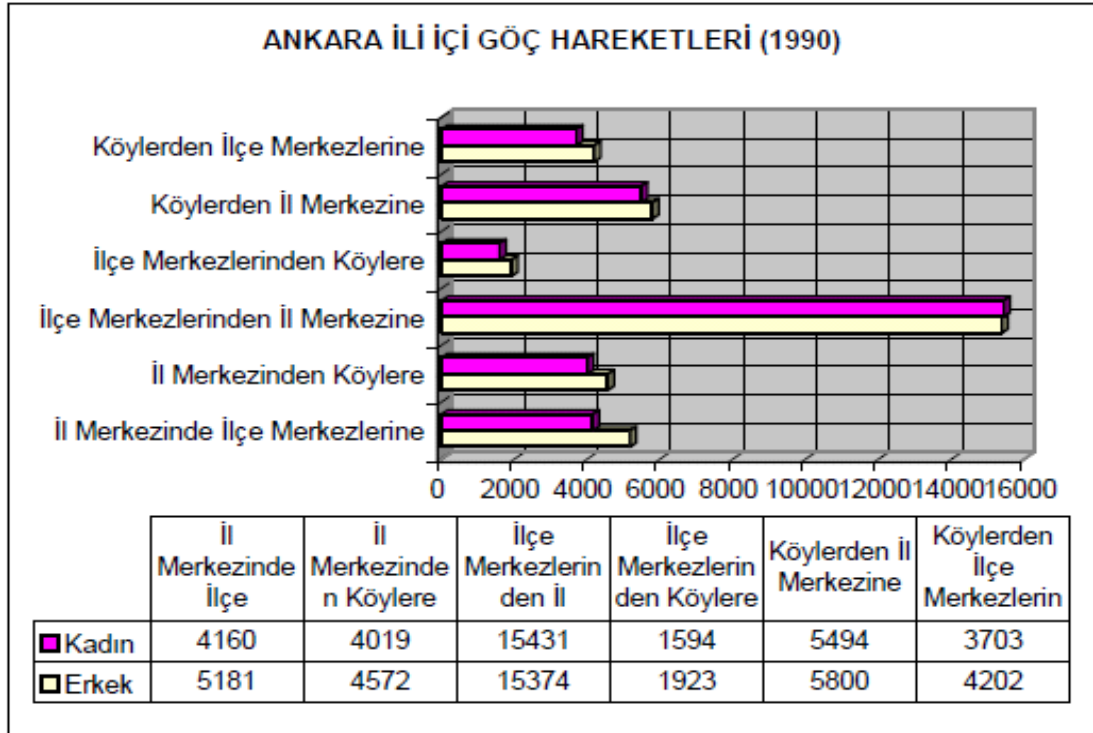
Ankara'nın diğer illerden aldığı göçün büyük bir kısmı kentten kente ve kırdan kente şeklinde gerçekleşmektedir. Göç eden kesim genelde daha küçük ve az gelişmiş illerden il merkezine doğru yönelmiştir. Ankara'da en yoğun biçimde ilçe merkezlerinden il merkezine göç yaşanmaktadır. Bunun sebebi, metropoliten kentteki çalışma alanlarının fazlalığı ve daha yüksek yaşam kalitesi-standardı yakalayabilme umudu olarak açıklanabilir.

Ankara'nın aldığı göçlere bakıldığında, kentten kente göçün temel unsur olduğu görülmektedir. Bu durum, bölge içinde önemli bir çekim merkezi olan Ankara'nın İç Anadolu bölgesi illerinden aldığı göçlerle açıklanabilir. Ankara'nın verdiği göçler ilendiğinde ise, özellikle erkek nüfusun kentten kente göç etmekte olduğu görülebilir. Bu, eğitim amaçlı göç hareketlerinin varlığının yanı sıra çalışma amaçlı göç hareketleri de ağırlıklı bir biçimde yorumlanabilir. Bunun yanında, kentten kıra da, önemli bir göç eğiliminin başladığı da görülmektedir. Ülkede nüfus çeken kıyı bölgelerinin Ankara'dan önemli bir nüfus aldığı da ifade edilebilir.

Ankara ilinin yıllık nüfus artış hızı yaklaşık % 26.25, metropoliten alan olarak adlandırılan Büyükşehir belediye sınırı için yıllık nüfus artış hızı % 29.03, metropoliten kent olarak adlandırılan 2000 yılı itibariyle belediye sınırını oluşturan 8 ilçenin yıllık

nüfus artış hızı ortalaması ise %0 38.31'dir. İlin yıllık nüfus artış hızı en yüksek olan ilçesi % 108 ile Sincan iken, en az olan ilçesi % - 4,3 ile Altındağ'dır. Ankara'nın il merkezinin şehir nüfus artış hızı ise %15,3'tur. İlde nüfusu azalan tek ilçe olan Altındağ ise, tarihi kent merkezi ve önemli gecekondü alanları ile özel bir ilgiye muhtaç görünmektedir.

Şekil 3.4.2. : Ankara İli İçinde Yaşanan Göçler (1990)

Kaynak: www.tuik.gov.tr ; www.ank.bel.tr

Hâlihazırda yürütülmekte olan kentsel dönüşüm projeleri ile ilçe halkı ikametini farklı illere kaydırmaktadır ve bu da il içi göçü beraberinde getirmektedir. Altındağ'da ikamet eden kesim öncelikle gelir durumuna uygun olan, bunun dışında iş olanaklarına yakın, ulaşım olanakları gelişmiş, daha iyi sosyo-ekonomik şartlara sahip yerlere doğru göç etmektedir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus şudur ki göçün yönünün belirlenmesinde memlekete yakınlık ve hemşerilerin çoğunlukla ikamet ettiği yerlere

doğru çevrilmiştir. Ankara kenti nüfusunun ilçelere göre dağılımlını gösteren Tablo 3.4.3, ilçelerin, Ankara Büyükşehir Belediyesine (Ankara kent bütününe) dâhil edildikleri yıldan sonraki nüfusları kapsamaktadır. 2000 yılı itibariyle, Ankara Büyükşehir Belediye Sınırları içinde, Çankaya ilçesi 769.331 nüfus ile toplam nüfusun % 27,6'lık payını oluşturarak en büyük ilçesi olurken, Gölbaşı ilçesi 62.602 nüfus ve % 1'lik payla en küçük ilçedir.

Tablo 3.4.3. : Ankara Kenti Nüfusu Gelişiminin İlçelere Gore Dağılımı

YILLA R	ANK ARA TOPLAM	MER KEZ	ÇAN KAYA	ALTIN DAĞ	YENİM AHALLE	KEÇİÖ REN	MAM AK	SİNC AN	ETİME SGUT	GÖLB AŞI
1923	30.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1927	74.533	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1935	122.720	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1940	157.242	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1945	226.712	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1950	288.536	185.408	185.408	-	-	-	-	-	-	-
1955	451.241	171.281	171.281	180.189	-	-	-	-	-	-
1960	650.067	129.934	129.934	148.420	67.636	-	-	-	-	-
1965	905.660	130.520	130.520	218.464	86.222	-	-	-	-	-
1970	1.236.152	114.419	114.419	335.096	33.347	-	-	-	-	-
1975	1.701.004	94.964	94.964	512.392	198.643	-	-	-	-	-
1980	1.877.755	77.168	77.168	608.689	270.016	-	-	-	-	-
1985	2.235.035	-	-	403.871	360.573	433.559	371904	-	-	-
1990	2.584.035	-	-	417.616	343.951	523.891	400.733	91.016	69.960	25123
2000	3.203.362			400.023	534.109	625.167	412.771	267.879	169.615	35308

(Kaynak: www.tuik.gov.tr ; www.ankara.bel.tr)

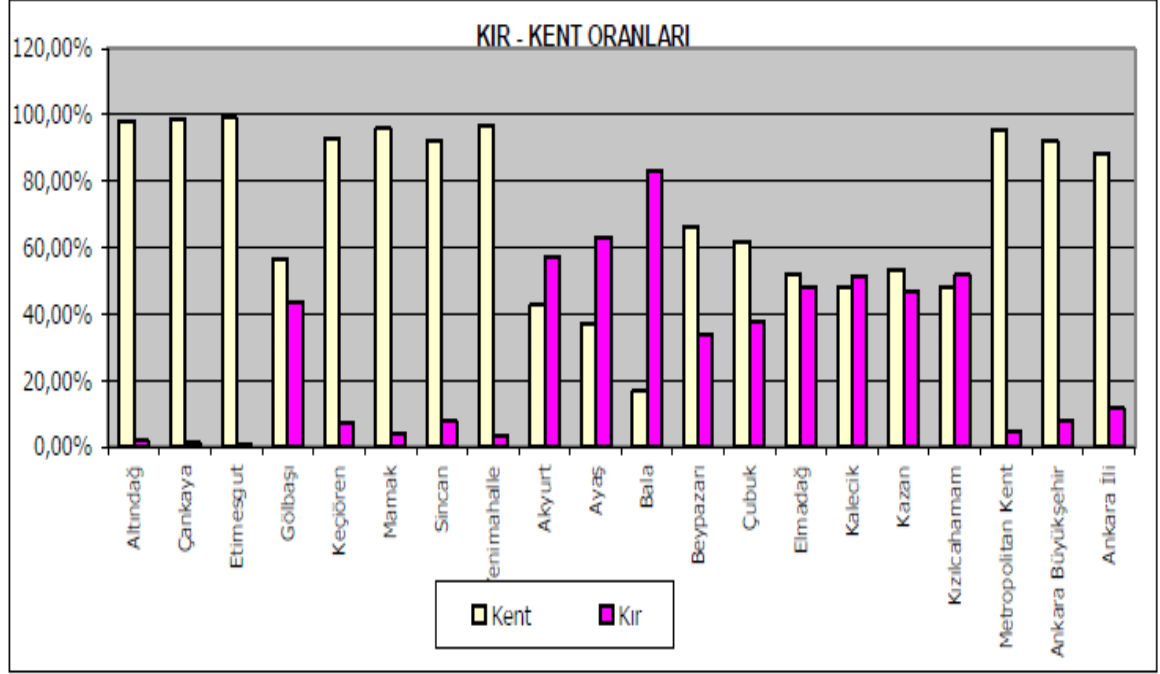
Ankara kent nüfusunun ilçelere göre nüfus artış hızları Tablo 3.4.3'de verilmektedir. Bu tablodaki gelişim, kentin gelişim süreci ve batı koridorunda büyüyen ilçeleri belgelemektedir. 1980-1990 döneminde Etimesgut'un ilçe olmasıyla başlayan kan kaybını Batıkent ve Çayyolu mahallelerinin sürpriz atağı ile önleyen Yenimahalle ilçesi Ankara kent nüfusun önemli bir kısmını bünyesinde barındırmaktadır. Yine aynı dönemde Altındağ ilçesinin de nüfus artış hızının düştüğü gözlemlenir. Bu dönemde, Çankaya ilçesi nüfus artış hızı aynı kalırken, Gölbaşı, Etimesgut ve Sincan'da ise çok hızlı bir artış görülmektedir. Yıllık nüfus artış hızı en yüksek olan ilçe merkezi binde 108 ile Sincan iken, en az olan ilçe merkezi binde -4,3 ile Altındağ'dır. Kentin batı koridorunda büyümesi devam etmekle birlikte, Yerleşik alanı oluşturan bu ilçelerden Keçiören'in yaşadığı hızlı dönüşümün henüz Mamak ve Altındağ'da kendini yeni göstermeye başladığı söylenebilir.

Tablo 3.4.4 : İlçelere Gore Yıllık Nüfus Artış Hızları (Binde)

	1950-55	1955-60	1960-65	1965-70	1970-75	1975-80	1980-85	1985-90	1990-00
ÇANKAYA	112.5	103.77	87.28	65.66	62.96	5.92	13.66	13.71	7.42
ALTINDAĞ	-	-38.79	77.32	85.56	84.93	34.44	13.54	6.69	-3.75
YENİMAHALLE	-	-	48.56	87.21	79.71	61.39	52.23	11.37	45.38
KEÇİÖREN	-	-	-	-	-	-	64.72	37.7	22.72
MAMAK	-	-	-	-	-	-	35.62	14.93	4.81
ETİMESGUT	-	-	-	-	-	-	-	138.06	88.33
SİNCAN	-	-	-	-	-	-	-	116.36	105.26
GÖLBAŞI	-	-	-	-	-	-	-	63.79	36.34

Kaynak: www.tuik.gov.tr ; www.ank.bel.tr

Sekil 3.5. : Ankara İli ve İlçeleri Bazında Kır-Kent Oranları (2000)

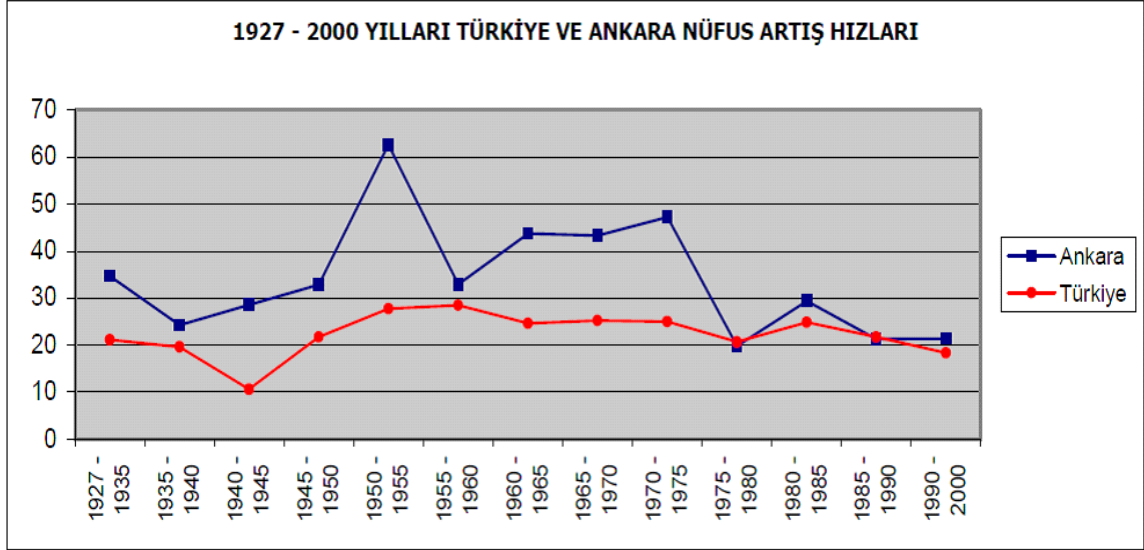

Kaynak: www.tuik.gov.tr; www.ank.bel.tr

3.5. NÜFUSUN SOSYO-DEMOGRAFİK NİTELİKLERİ

Ankara'nın nüfus gelişim evreleri incelendiğinde, Cumhuriyetin kuruluşundan beri ülke ortalamasının üzerinde bir nüfus artış hızı yakalandığı görülmektedir. Ankara ilinin, 1927 – 1935 döneminde yıllık nüfus artış hızı %34,7 iken 1990 – 2000 döneminde yıllık nüfus artış hızı %21,4 olarak tespit edilmiştir. 1927 –2000 döneminde artan kentleşme oranlarının da etkisiyle Ankara ilinin nüfusu sürekli artış göstermektedir. Hızlı bir nüfus artışının gözlendiği 1927 – 1975 döneminde Ankara ilinin nüfusu yaklaşık 6 kat artış göstermiştir.

Şekil 3.5.1. : 1927-2000 Türkiye ve Ankara Nüfus Artış Hızları

Kaynak: www.tuik.gov.tr; www.ank.bel.tr

Ankara il nüfusunun sürekli artış gösterdiği yaklaşık yetmiş beş yıllık periyotta, nüfus artış hızı değişken bir yapı göstermiştir. 1955-60 ve 1970-75 dönemlerinde bir önceki döneme göre düşüş gösteren nüfus artış hızı, ekonomik durağanlığında etkisiyle, 1980'li yıllardan itibaren, özellikle de Askeri cunta hareketi sonrası daha durağan bir hal almıştır. 1989 yılında Ankara'dan ayrılarak il statüsü kazanan Kırıkkale, 1985-90 dönemindeki azalan nüfus artış hızının açıklaması olarak ön plana çıkmaktadır.

20.yy ile birlikte başlayan ekonomik ve toplumsal gelişmeler, nüfusun dağılışında ve demografik yapıda da bir takım değişiklikleri beraberinde getirmiştir. 1945 yılından sonra ilk kez nüfus artış hızı %2'nin altına düşmüş, 1960'lı yıllarla birlikte nüfus artış hızında yavaşlama gözlemlenmiştir. 1990-2000 döneminde ülke nüfusu ortalama %1,83 artış göstererek 67.8 milyona yükselmiştir. Adrese Dayalı Nüfus Sistemine göre toplam nüfus 2007'de 70.586.256, 2008'de ise 71.517.100, 2012'de ise 75 627 384 olarak tespit edilmiştir.

Veriler incelendiğinde nüfus artış hızındaki azalış ile kentleşme hızındaki artışın birbirine paralel olarak azaldığı görünmektedir. 1975-80 döneminde %5.22 olan kentleşme hızı 2000 yılında %2.89'a düşerek toplam nüfusun %57'sini oluşturan 38.7 milyon kişi kentlerde yaşamaya başlamıştır. 2007'de toplam nüfusun %67.4'ünü oluşturan 47.6 milyon kişi 2012'de ise nüfusun %22.7'sini oluşturan 58.4 milyon kişi kentlerde yaşamaya devam etmektedir.

1927-2012 arası periyod incelendiğinde zaman içinde doğum ve ölüm oranlarının azalmasına karşılık, göç hareketi hızını korumuştur. Türkiye'de göçün yönü genellikle kırdan kente, doğudan batıya doğrudur. 1927 yılında nüfusun yüzde 75,8'i kırsal (10 binden az nüfuslu), yüzde 24,2'si kentsel alanlarda yaşarken, bu oranlar 83 yıl içinde tam tersine dönmüştür. 2010 yılı itibariyle Türkiye nüfusunun yüzde 23,2'si (17.338.563) kırsal alanda (belde ve köyler) yaşarken, yüzde 76,8'i (57.385.706) kentsel (il ve ilçe merkezleri) alanlarda yaşamaktadır.

Aşağıdaki tabloya göre; (tablo 3.5.1) kentsel nüfustaki artış özellikle 1950'den sonra hızlanmıştır, 1927-50 arasında yalnızca 0,8'lik artışa koşut olarak, kentsel nüfus oranı 1950-2010 arasında 51 puan yükselmiştir. 1927-2010 arasında kentsel nüfusun büyük artış göstermiş olmasına karşın, kentsel nüfusun büyük bölümü kırsal kökenlidir. 1927-35 arasında kırsal ve kentsel alanlarda yıllık ortalama nüfus artış hızları birbirine yakın olmuştur. 1935-40 arasında kentsel alanlarda artış, 1940-45 arasında ise ikinci dünya savaşının etkisiyle hem kırsal, hem kentsel nüfus oranında düşme görülmüştür. 1950'den sonra yıllık ortalama kentsel nüfus artışının çok hızlanması kırdan kente göçün artmasıyla açıklanabilir.

Tablo 3.5.1: 1927-2010 Yılları arasında Kırsal ve Kentsel Nüfusun Sayısal ve Yüzde Dağılımı

Yıl	Kır	Kent	Kır (%)	Kent (%)
1927	10.342.391	3.305.879	75,8	24,2
1935	12.355.376	3.802.642	76,5	23,5
1940	13.474.701	4.346.249	75,6	24,4
1945	14.103.072	4.687.102	75,1	24,9
1950	15.702.851	5.244.337	75	25
1955	17.137.420	6.927.343	71,2	28,8
1960	18.895.089	8.859.731	68,1	31,9
1965	20.585.604	10.805.817	65,6	34,4
1970	21.914.075	13.691.101	61,5	38,5
1975	23.478.651	16.869.068	58,2	41,8
1980	25.091.950	19.645.007	56,1	43,7
1985	23.798.701	26.865.757	47	53
1990	23.146.684	33.326.351	41	59
2000	23.797.653	44.006.274	35,1	64,9
2010	17.500.632	56.222.356	23,7	76,2
2012	17.178.953	58.448.431	22,7	77,2

Kaynak: www.tuik.gov.tr

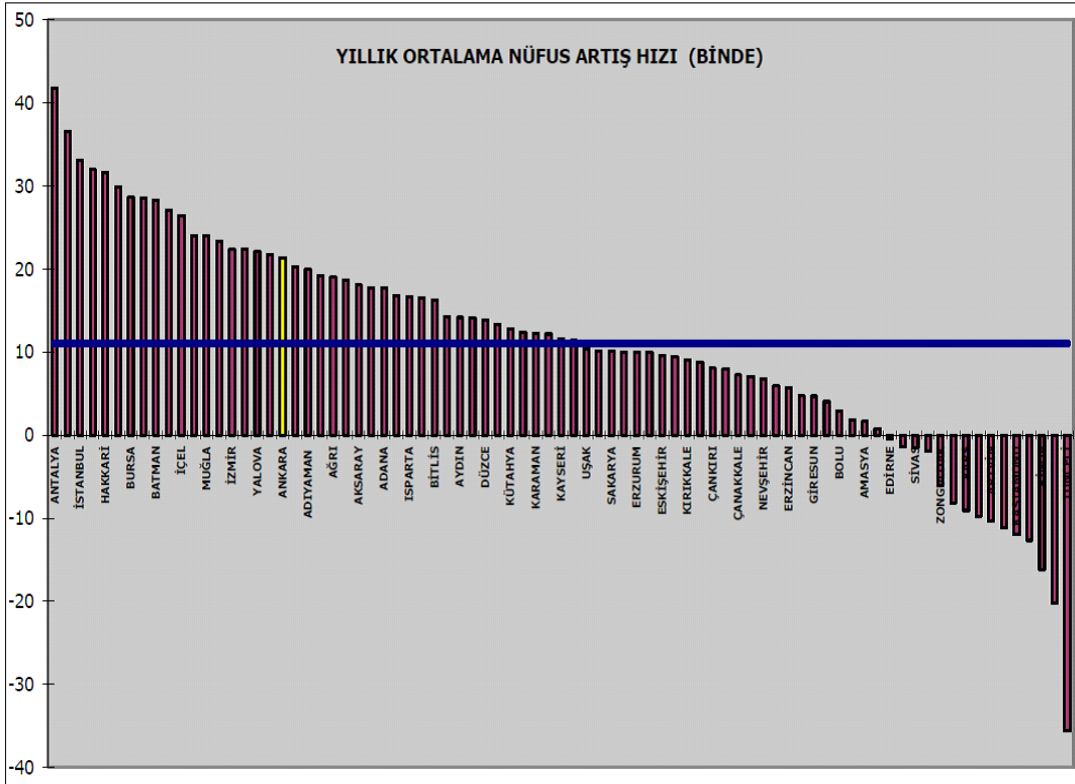
Günümüz de ülkemizdeki göç hareketinin yönü köylerden şehirlere ve kasabalara değil, kasaba ve küçük şehirlere metropollere doğru şekillenmektedir. 1990'lara kadar çoğunlukla ekonomik sebeplerle gerçekleşen göçler o tarihlerden itibaren "terör odaklı" hale gelmeye başlamıştır. Buna bağlı olarak göç hareketleri metropollerde önceleri çoğunlukla konut ve altyapı gibi fiziksel sorunlara yol açarken, göç, göçlerin son yıllarda yoğunlaşması etnik bir karakterde algılanmasına veya adlandırılmasına neden olmuştur.

Ankara'da kentsel nüfusun 2000 yılı itibariyle %90'a yaklaştığı görülmekle birlikte, 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 Sayılı Kanun'un genişleyen belediye sınırları

içinde orman köyleri hariç köy tüzel kişiliklerini kaldırarak, belediye sınırı içine mahalle olarak bağlaması kararı ile kentleşme oranları, İstanbul ve Kocaeli’nde %100’e, Ankara’da da %93 düzeyine yaklaştığı gözlemlenmektedir. Ancak, 5216 Sayılı Kanun'dan kaynaklı söz konusu bu artış gerçek bir kentleşmeyi göstermemekte birlikte, belediye sınırı içinde kırsal nitelikli yerleşmeler oluşumunu beraberinde getirmiştir.

Şekil 3.5.2. : iller ve Türkiye Ortalaması itibariyle Nüfus Artış Hızları

Kaynak: www.tuik.gov.tr; www.ank.bel.tr

Türkiye genelinde ve (İç Anadolu Bölgesi kapsamında) Ankara özelinde nüfus artışı incelendiğinde; İç Anadolu bölgesinin ülke nüfusundan aldığı payın 1975 yılına kadar arttığı ancak bu tarihten sonra sistematik bir düşüş içinde olduğu görülmektedir. Ülkede özellikle İstanbul içerisinde kümelenen nüfusun, ülkede hız kazanan kıyısallaşma

hareketleri neticesinde, İç Anadolu Bölgesinin nüfus payını azaltıcı etki yaptığı görülmektedir. Ankara'nın ülke nüfusundan aldığı pay 1975-1985 döneminde en yüksek noktaya ulaşmış olmakla birlikte bu dönemde Ankara-İstanbul arasındaki denge de, sırayla büyüklük kuralının tanımladığı orana yaklaşmıştır. Ancak 1985 sonrasında bu dengenin İstanbul lehine bozulduğu ve Ankara'nın ülke nüfusundan aldığı pay sürekli azalırken, İstanbul kent bölgesindeki yoğunlaşmanın arttığı görülmektedir.

Tablo 3.5.2. Nüfus Büyüklüğü Değişimleri (1960-2000)

Yıllar	Türkiye Nüfusu	İç Anadolu Bölgesi Nüfusu	İç Anadolu/Türkiye(%)	Ankara İl Nüfusu	Ankara/Türkiye (%)	Ankara/ İç Anadolu (%)
1960	27.754.820	5.152.854	18.57	1.321.380	4.76	25.64
1965	31.391.421	5.874.602	18.71	1.644.302	5.24	27.99
1970	35.605.176	6.690.858	18.79	2.041.658	5.73	30.51
1975	40.347.719	7.632.494	18.92	2.585.293	6.41	33.87
1980	44.736.957	8.261.527	18.47	2.854.689	6.38	34.55
1985	50.664.458	9.216.979	18.19	3.306.327	6.53	35.87
1990	56.473.035	9.942.793	17.61	3.236.626	5.73	32.55
2000	67.845.216	11.625.109	17.13	4.007.860	5.91	34.48

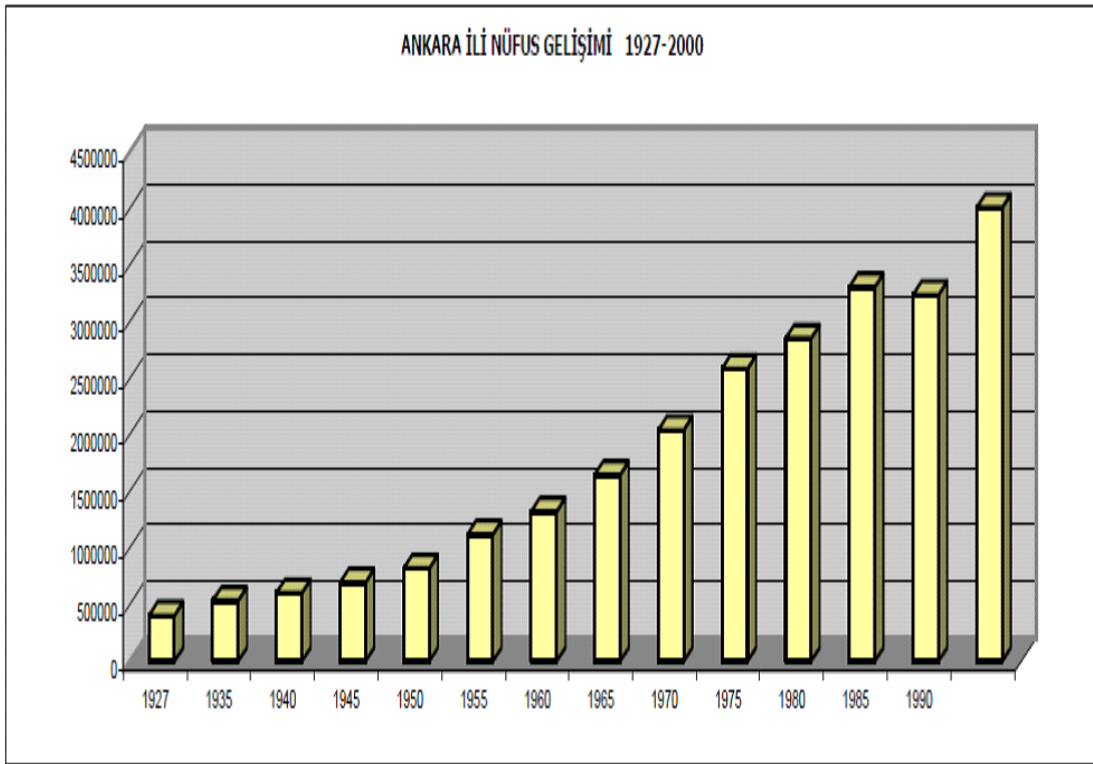
Kaynak: www.tuik.gov.tr

Ankara nüfusunun kırsal-kent oranları Türkiye ortalaması ve İç Anadolu bölgesi ile kıyaslandığında; 2000 yılı itibariyle ülkenin %65 dolaylarında bir kent nüfusuna ulaştığını, bu oranın bölgede %70 düzeyine yaklaştığını, bölgenin en kentleşmiş merkezi olan Ankara'da ise, %90'a yaklaştığı gözlemlenmektedir.

Ülkemizde İstanbul'dan sonra en kentleşmiş ilin Ankara olduğunu gösteren bu oran, aynı zamanda Eskişehir, Kırıkkale ve Kayseri'nin de bu ortalamasının üzerinde

olduğunu, diğer bölge kentlerinin ise, ülke kentlerine oranının altında kaldığını göstermektedir. Bu durumda Ankara, bölgenin temel çekim unsuru olarak da ön plana çıkmaktadır ve bunun nihai sonucu olarak Ankara ilinin aldığı göç oranı giderek artış eğilimi göstermiştir.

Şekil 3.5.3. : Ankara İli Nüfus Gelişimi 1927-2000

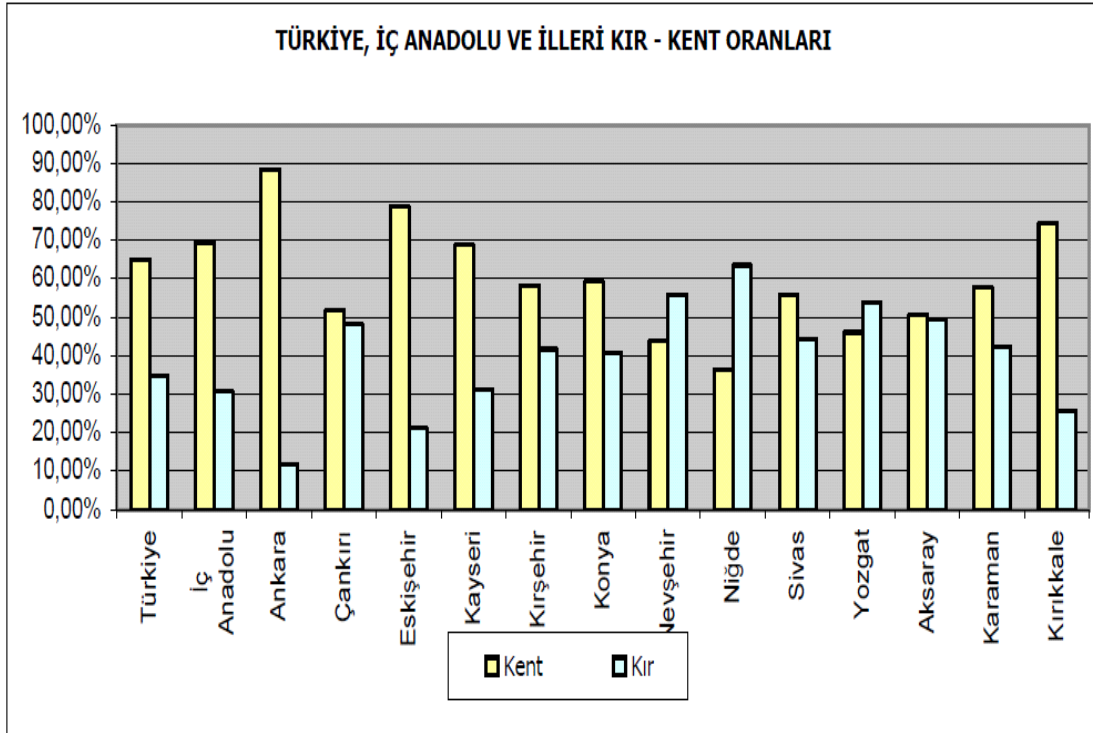

Kaynak: www.tuik.gov.tr; www.ank.bel.tr

2000 yılı nüfus sayımına göre Ankara Büyükşehir Belediye Sınırını oluşturan 8 ilçe, Ankara il nüfusunun yaklaşık %83'ünü oluşturmaktadır. İl alanının yaklaşık 1/6' sını oluşturan alanda nüfusun %83'üne yakın bir bölümü yaşarken geri kalan 1/5'lik alana dağılmış nüfusun ise ilçe merkezleri dışında daha kırsal ve yarı kırsal nitelik taşıdığı ifade

edilebilir. Metropolitan kent olarak tanımlanan bu çekirdekte yoğunlaşan kentsel hizmetler ve nüfus, kentsel nüfusun gelişiminin de özellikle irdelenmesini gerekli hale getirmektedir.

Şekil 3.5.4 : Türkiye, İç Anadolu Bölgesi ve İlleri Kır-Kent Oranları,2000

Kaynak: www.tuik.gov.tr; www.ank.bel.tr

Ankara kenti nüfusu, Cumhuriyetin ilanı ve Ankara'nın başkent olmasından sonra çok hızlı bir şekilde artmıştır. 1920'lerden 2000'e kadarki süreçte, ülkesel ölçekte merkezi karar ve kontrol işlevlerini yüklenmesinin yanı sıra kamu ve hizmet sektöründeki hızlı gelişmelerle birlikte kentin nüfusu yüz kattan fazla artmış, bunun neticesinde de toplumsal ve mekânsal yapı, bu işlevler ve nüfus artışına koşut hızla değişmiştir. 1923 yılında Ankara yaklaşık 30.000 kişinin yaşadığı bir kent iken, 1927'de nüfusu 74.553'e,

1990’da 2.584.594’e, 2000 nüfus sayımı sonuçlarına göre ise 3.356.877’ye yükselmiştir. 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Kanun ile belediye sınırlarının genişlemesi ile 2000 yılı verilerine göre yeni belediye sınırı içinde 3.593.473 kişi yaşamaktadır.(Tablo 3.5.3)

Tablo 3.5.3. : Türkiye ve Ankara Kenti Nüfusunun Gelişimi

YILLAR	TÜRKİYE NÜFUSU (bin)	TÜRKİYE KENTSEL NÜFUSU 10,000 ÜSTÜ YERLEŞMELER (bin)	ANKARA KENTİ NÜFUSU	TÜRKİYE KENTLİ NÜFUS ORANI (%)	ANKARA'NIN KENTLİ NÜFUS İÇİNDEKİ ORANLARI (%)	ANKARA KENTİNİN TOPLAM İÇİNDEKİ ORANI (%)
1927	13.648	2.223	74.553	16.280	3.35	0.55
1935	16.158	2.721	122.720	16.840	4.51	0.76
1940	17.821	3.216	157.242	16.850	4.89	0.88
1945	18.790	3.446	226.712	18.440	6.54	1.21
1950	20.947	3.924	288.536	18.730	7.35	1.38
1955	24.065	5.425	451.241	22.540	8.32	1.88
1960	27.755	7.200	650.067	25.940	9.03	2.34
1965	31.391	9.343	905.660	29.760	9.69	2.89
1970	35.605	12.724	1.236.152	35.740	9.72	3.47
1975	40.347	16.707	1.701.004	41.410	10.18	4.22
1980	44.736	20.330	1.877.755	45.440	9.24	4.20
1985	50.664	26.418	2.304.166	52.140	8.72	4.55
1990	56.473	31.804	2.584.594	56.320	8.13	4.58
2000	67.803	41.804	3.356.877	61.655	8.03	4.94

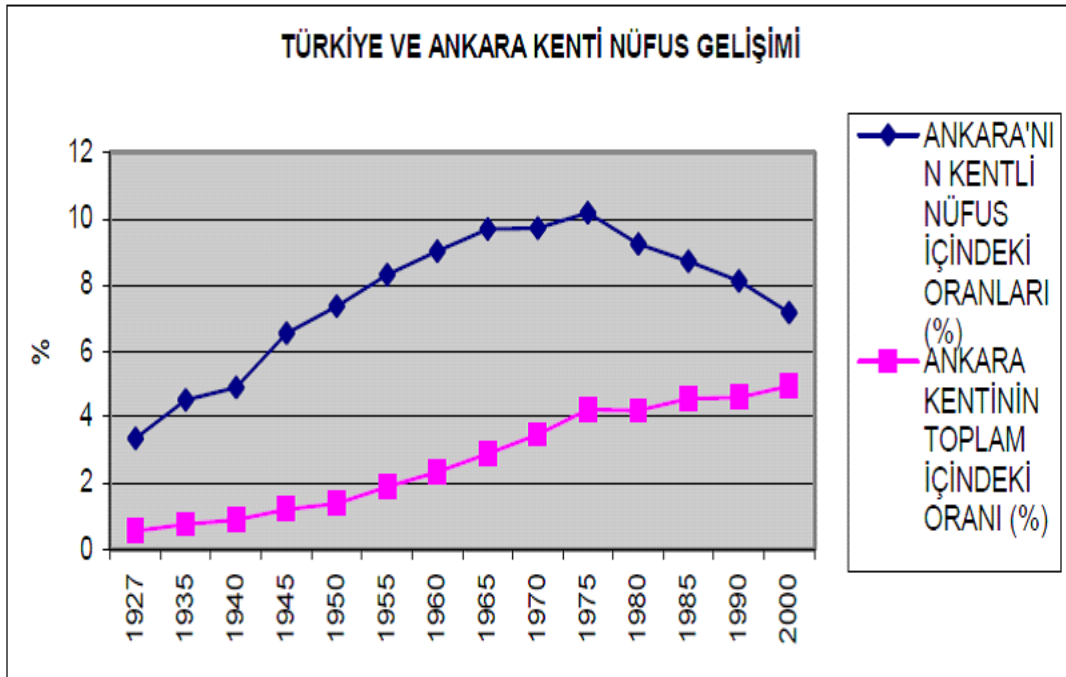
Kaynak:www.tüik.gov.tr

Ankara Başkent seçildikten sonra yaklaşık elli yıl boyunca Türkiye’de nüfus çekim merkezi haline gelmiş ancak daha sonra bu çekim merkezi olma niteliği

zayıflamıştır. Ankara'nın 1927-1975 döneminde sürekli ve kararlı bir büyüme gösterdiği, bu büyüme eğiliminin 1980'den sonra yavaşladığı görülmektedir. 1927-1975 döneminde, Ankara nüfusunun toplam Türkiye içindeki payı % 0.55'den % 4.22'ye, Türkiye kentsel nüfusu içindeki payı % 3.35'den % 10.18'ler düzeyine yükselmiştir. 1975 sonrasında ise Ankara'nın hem toplam nüfus içindeki, hem kentli nüfus içindeki payının artışının duraksadığı görülmektedir.

(Şekil 3.5.5) Ankara kenti 1975 yılına kadar ülkedeki kentleşme hızının çok daha üzerinde bir kentleşme hızına sahip iken bu tarihten sonra ülke ortalamasına yaklaşan bir duraksama olduğu görülmektedir. Bu durum, Başkente olan göçün görece azalması ve ülkede yeni çekim unsuru olabilecek yerleşimlerin (İstanbul vb.) ön plana çıkmasıyla açıklanabileceği gibi, Ankara ili içindeki ilçelerin bir bölümünün de bazı sosyo-ekonomik gelişmelere sahne olmasıyla açıklanabilir.

Şekil 3.5.5. : Türkiye ve Ankara Kenti Nüfusunun Gelişimi (Kaynak: www.tuik.gov.tr)

Aşağıdaki Tabloya göre (Tablo 3.5.4) Kentsel büyüme endeksleri (1927 yılı nüfusları 100 kabul edilerek, sonraki dönem nüfus değerlerinin bu bazda ifadesi) açısından Ankara, her dönemde Türkiye geneli ile Türkiye kentsel nüfus büyüme oranlarının devamlı üzerinde seyretmiştir. Ülke nüfusu 2000 yılında 1927 yılı nüfusunun yaklaşık beş katına, Türkiye kentsel nüfusunun yirmi katına ulaşırken, aynı dönemde Ankara nüfusu ise yaklaşık kırk beş katına ulaşmıştır. Ankara 2000 nüfus endeksi, Türkiye genel nüfus endeksinin sekiz katını aşmış, Türkiye kentsel nüfus endeksinin ise yaklaşık iki buçuk katı bir orana ulaşmıştır.

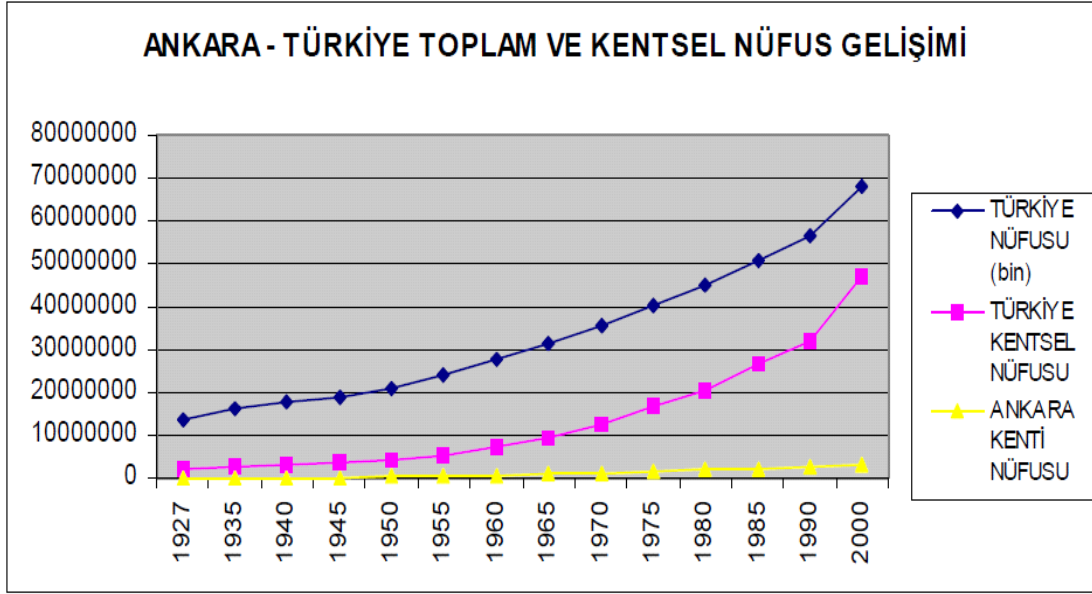
Tablo 3.5.4: Ankara-Türkiye Toplam ve Kentsel Gelişim Endeksi

YILLAR	TÜRKİYE TOPLAM NÜFUSU	TÜRKİYE KENTSEL NÜFUSU	ANKARA KENTİ NÜFUSU
1927	100	100	100
1935	118	122	165
1940	131	145	211
1945	138	156	304
1950	153	177	387
1955	176	244	605
1960	203	324	872
1965	230	420	1215
1970	261	572	1658
1975	296	752	2282
1980	328	915	2519
1985	371	1188	2998
1990	414	1431	3467
2000	497	1881	4502

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Ülkemizdeki her nüfus sayımı dönemindeki yıllık artış hızlarını gösteren Tablo 3.10. ile Ankara'nın geçirdiği büyümeyi Türkiye toplam nüfus artışı ve kentsel nüfus artışı ile daha ayrıntılı olarak karşılaştırabilmesi amaçlanmaktadır.

Şekil 3.5.6: Ankara-Türkiye Toplam ve Kentsel Gelişim Endeksi

Kaynak: www.tuik.gov.tr; www.ank.bel.tr

Buna göre, 1990-2000 yılları arasında, Ankara'nın Türkiye ortalamasının ve nüfusu 10.000 kişiyi aşan yerleşmelerin nüfus artış hızından daha yüksek bir nüfus artışı yaşadığını göstermektedir. 1975-80 dönemine kadar, nüfusu 10.000'i aşan yerleşmelerin nüfus artış hızından daha yüksek bir nüfus artışına sahip olan Ankara, bu dönemden sonra 1990'a kadar ülke kentlerinden daha yavaş bir nüfus artışı yaşamış, 1990-2000 döneminde ise Ankara, tekrar ülke kentleri ortalamasının üzerine çıkmıştır. Bunun sebebi ise, çok sayıda kentteki nüfus artışının daha önceki dönemlere göre azalarak, Ankara ve Türkiye değerlerine yaklaşması etkili olmuş görünmektedir.

Tablo 3.5.5. : Türkiye ve Ankara Kentinin Yıllık Nüfus Artış Hızları

YILLAR	1927 -35	1935 -40	1945 -50	1950 -55	1955 -60	1960 -65	1965 -70	1970 -75	1975 -80	1980 -85	1985 -90	1990 -00
TÜRKİYE NÜFUS ARTIŞ HIZI	21.1 0	19.5 9	10.5 9	27.7 5	28.5 3	24.6 2	35.1 9	25.0 0	20.6 5	24.8 8	21.7 1	18.3
10000+NÜF US ARTIŞ HIZI	25.2 7	33.4 3	14.9 7	64.7 8	56.6 1	52.1 1	61.7 7	54.4 7	39.2 5	52.3 9	37.1 1	20
ANKARA NÜFUS ARTIŞ HIZI	62.3 0	49.5 8	73.1 8	88.9 8	73.0 1	66.3 2	62.2 2	63.8 4	19.7 7	40.9 3	22.9 7	21.4

Kaynak: www.tuik.gov.tr

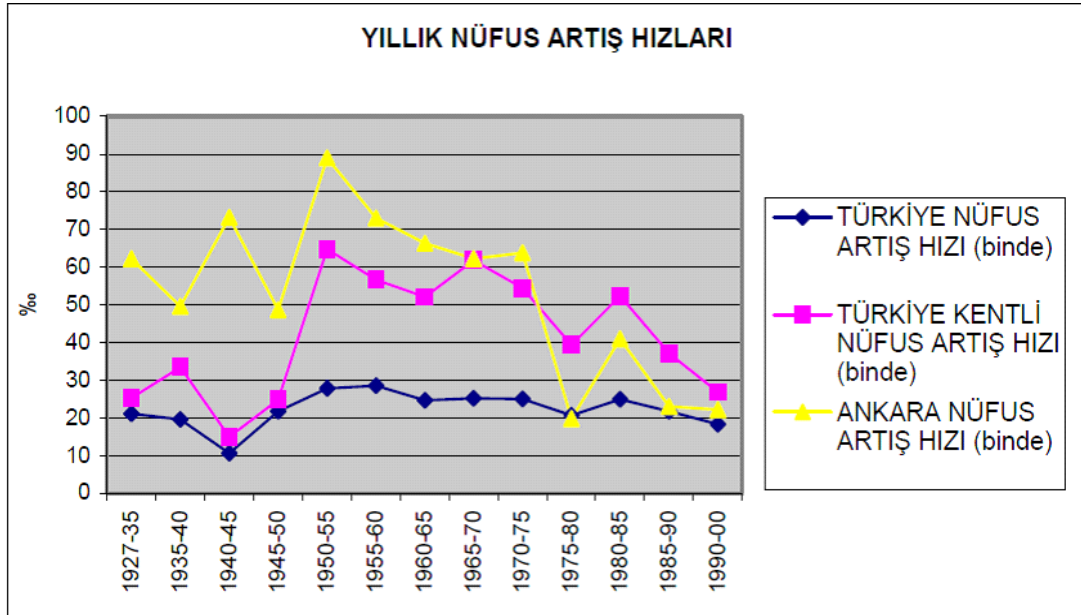
Nüfus gelişimi açısından Ankara'nın büyüme sürecini dört periyod halinde incelemek mümkündür:

1927-1950 döneminde; Türkiye'de kentleşme hızı genel nüfus artış hızının biraz üzerinde seyrediyor. Bunun yanı sıra Ankara yeni Başkent olmasının getirdiği ivme ile Türkiye'deki kentleşme hızının iki katından fazla bir hızla büyümektedir. Hızla göç almaya devam ederken aynı zamanda bu dönemde doğum oranlarının da arttığı gözlemlenmektedir. 1950-1975 dönemindeki en önemli nokta; Türkiye'nin hem nüfus artış hızının artması, hem de kentleşme hızının tüm Türkiye'de bir önceki dönemin Ankara'sının büyüme hızına yükselmiş olmasıdır. Bu dönemde Ankara, Türkiye'nin kentleşme hızı ortalamasının üstünde kalan bir büyümeyi sürdürebilmiştir. 1975-1990 döneminde; Türkiye kentsel nüfusu (10,000 üstü yerleşmeler) artış hızı ve Ankara nüfus artış hızlarında belirgin bir düşüş gözlenmektedir. 1975'den bugüne kente kırdan ve diğer illerden gelen göçte gözlenen düşüşün yanı sıra doğal nüfus artış oranlarında da bir azalma vardır. Yine bu dönemde Ankara nüfus artış hızının Türkiye kentsel büyüme hızının altına düştüğü görülmektedir. 1990-2000 döneminde; yıllık nüfus artış hızı yaklaşık binde 21 olup Büyükşehir sınırları içindeki alanda yıllık nüfus artış hızı ile

yakındır. Ülke nüfus artış hızı ve kentsel yerler nüfus artış hızının 1990 öncesindeki ivmesini yitirdiği bu dönemde Ankara, mevcut nüfus artışını korumakla birlikte, ülke içinde nüfusu en hızlı artan 1. ya da 2. odak olarak sürdürdüğü gelişiminden uzaklaşarak bir doyumluğa ulaşmıştır. 1990'lı yıllara kadar metropoliten kent odaklı yoğunlaşan nüfus, metropoliten kentin dış hattında yer alan ilçe ve beldelere sıçramış ve kentin yerinden yönetim (desantralizasyon) anlayışına paralel bir nüfus yayılması da başlamış görünmektedir.

Ankara ili nüfusu 1927-1950 döneminde Türkiye'deki kentleşme hızının yaklaşık 1,5 katı bir hızla büyümüştür. 1927-1975 döneminde sürekli bir büyüme gösteren Ankara'nın nüfusu, 1975'den sonra düşme eğilimine girmiştir. 1985-1990 döneminde ise, Kırıkkale'nin de ayrılmasıyla Ankara İli nüfus artış hızı düşerek -4.28 olmuştur (Tablo 3.12). Buna paralel olarak kentli nüfus artış hızı da 7.11 olmuştur (Şekil 1.12).

Şekil 3.12. : Yıllık Nüfus Artış Hızları

Kaynak: www.tuik.gov.tr; www.ank.bel.tr

Tablo 3.12. : Yıllık Nüfus Artış Hızları (Binde)

YILLAR	TÜRKİYE NÜFUS ARTIŞ HIZI	TÜRKİYE KENTLİ NÜFUS ARTIŞ HIZI	TÜRKİYE KIRSAL NÜFUS ARTIŞ HIZI	ANKARA İLİ NÜFUS ARTIŞ HIZI	ANKARA KENTLİ NÜFUS ARTIŞ HIZI	ANKARA KIRSAL NÜFUS ARTIŞ HIZI
1927-35	21.10	25.27	20.28	34.70	54.08	27.71
1935-40	19.59	33.43	16.67	24.28	42.04	16.71
1940-45	10.59	14.97	9.61	28.56	78.86	0.72
1945-50	21.73	24.82	21.03	32.85	44.16	24.88
1950-55	27.75	64.78	18.15	62.59	91.72	37.92
1955-60	28.53	56.61	19.56	32.92	70.36	-11.56
1960-65	24.62	52.11	14.02	43.73	62.19	13.32
1965-70	25.19	61.77	7.42	43.29	63.20	-0.07
1970-75	25.00	54.47	6.53	47.22	61.74	4.46
1975-80	20.65	39.25	6.38	19.82	22.78	9.45
1980-85	24.88	52.39	-1.32	29.38	40.18	-15.74
1985-90	21.71	37.11	3.46	-4.28	7.11	-70.48
1990-00	18.3	20.00		21.4		

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Türkiye'nin nüfus artışı içerisinde (sayısal artan nüfus) Ankara kentinin payı 1927-1975 döneminde genelde düzenli bir artış göstererek % 9,8'e ulaşmıştır. 1975-1980 döneminde, ülkede yaşanan siyasi ve ekonomik krizin etkisiyle de büyük kentlere olan göçün ve kentleşme oranının düşüşüyle birlikte, Ankara kenti nüfus artışının ülke nüfus artışına oranı yarı yarıya düşmüştür. Ancak, 1980-1990 döneminde tekrar artma eğilimine girmiş, % 6.02'ye ulaşmıştır. Bu eğilimin 1990-2000 döneminde de küçük bir artışla bir önceki dönem özelliklerine benzer bir seyir taşıdığı ifade edilebilir (Tablo 3.13).

Tablo 3.13. : Sayısal Nüfus Artışında Ankara'nın Payı

YILLAR	TÜRKİYE NÜFUS ARTIŞI	ANKARA KENTLİ NÜFUS ARTIŞI	ANKARA'NIN PAYI (%)
1927-35	2600000	48167	1,85%
1935-40	1663000	34522	2,08%
1940-45	969000	69470	7,17%
1945-50	2157000	61824	2,87%
1950-55	3100000	162705	5,25%
1955-60	3690000	198826	5,39%
1960-65	3636000	255593	7,03%
1965-70	4214000	330492	7,84%
1970-75	4742000	464852	9,80%
1975-80	4389000	176751	4,03%
1980-85	5928000	357280	6,03%
1985-90	5809000	349559	6,02%
1990-00	11330927	703720	6,20%
2011	57 385 706	4 762 116	13,5%
2012	58 448 431	4 842 136	15,1%

Kaynak: www.tuik.gov.tr

3.5.1. YAS GRUPLARI VE CİNSİYET

2006 yılında faaliyete geçen ve 2007'de ilk sonuçlarını veren Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nin (ADNKS) son verilerine göre Türkiye nüfusu 31 Aralık 2012 tarihi itibarıyla 75.627.384'e ulaşmıştır. Nüfusumuz bir önceki yıla göre 903.115 kişi artmış olmakla birlikte nüfus artış hızı %12'ye düşmüştür.

Tablo 3.14. Nüfus büyüklüğü ve nüfus artış hızı

	Toplam	Erkek	Kadın	Nüfus Artış Hızı (%)
2007	70.586.256	35.376.533	35.209.723	
2008	71.517.100	35.901.154	35.615.946	13.1
2009	72.517.100	36.462.470	36.098.842	14.5
2010	73.722.988	37.043.182	36.679.806	15.9
2011	74.724.269	37.532.954	37.191.315	13.5
2012	75.627.384	37.956.168	37.671.216	12.0

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Veriler Türkiye'nin yaşlı bir nüfusa sahip olma yolunda ilerlediğini doğrulamaktadır. 0-14 yaş grubundaki nüfusun toplam nüfus içindeki payı 2011 yılında %25,28 iken 2012 yılında %24,93'e düşmüştür. 65 yaş ve üstü nüfusun payı ise %7,35'ten %7,51'e yükselmiştir. Çalışma çağındaki, yani 15-64 yaş grubundaki nüfusun payında da bir önceki yıla göre artış gözlenmektedir. 1990 yılından günümüze nüfusun yaş yapısında meydana gelen değişikliği görmek mümkündür. Son 20 yıl içinde genç nüfusun payı gitgide azalırken, çalışma çağındaki bulunan nüfusun ve yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payı artmaktadır.

Tablo 3.15: Yaş Bağımlılık Oranı (Kaynak: www.tuik.gov.tr)

Yaş Bağımlılık Oranı					
Yıl	0-14	15-64	65+	Toplam	Bağımlılık Oranı
1935	41,3	54,7	4	100	0,82
1955	39,5	57,1	3,4	100	0,75
1965	41,9	54,1	4	100	0,84
1975	40,6	54,8	4,6	100	0,82
1985	37,6	58,2	4,2	100	0,71
1990	34,6	61,1	4,3	100	0,63
2000	29,8	64,4	5,7	100	0,55
2010	25,6	67,1	7,2	100	0,48
2012	24,9	67,5	7,5	100	0,48

1965'ten beri, 0-14 yaş grubunun, toplam nüfus içindeki payının azalıyor olmasına karşın, Türkiye nüfusunun en önemli özelliklerinden biri hala genç olmasıdır. 0-14 yaş grubu toplam nüfus içindeki payı yüzde 25,2'dir. Nüfusun yaklaşık dörtte birinin henüz eğitim çağında olması gereken, bu yüzden çalışma çağına gelmemiş sayılan kişiler oluşturur. Türkiye'de 1965 sonrasında yaş bağımlılık oranının azalması doğurganlıktaki düşüşü yansıtır. Çalışma çağındaki nüfusun (0-14 ve 65+ yaş) çalışma çağındaki nüfusa (15-64 yaş) oranını gösteren bağımlılık oranı, 1935'te 100 kişi için 83 kişiyken, 1990'da çalışma çağındaki her 100 kişi için 64 kişi, 2011 yılındaysa her 100 çalışma çağındaki kişinin, çalışma çağı dışındaki 48 kişinin yükümlülüğünü üstlendiği görülür.

Türkiye'de yaşlı nüfusun (65+ yaş) toplam nüfus içindeki payı 20. Yüzyılın son on yılına kadar yüzde 5'in altında seyretmiştir. Doğurganlıktaki düşüşle birlikte yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payı giderek artmaktadır. Hızlı iç göç nedeniyle özellikle kırsal kesimin yaşlılık oranları daha hızlı artmaktadır. 2011 yılında yüzde 7,3 olan Türkiye'de 65 yaş ve üzeri nüfusun oranının 2050 yılında yüzde 17,6'ya ulaşacağı tahmin edilmektedir(www.tuik.gov.tr)

Ankara kenti nüfusu büyürken bu nüfusun yas ve cinsiyet kompozisyonunun nasıl bir değişim gösterdiğini inceleyebilmek için Tablo 3.15 hazırlanmıştır. Bu tabloda 1927-2000 döneminde her nüfus sayımındaki toplam nüfus 100 alınarak 0-14, 15-64, 65+ yas gruplarındaki erkek ve kadın nüfus oranları hesap edilmiştir

Tablo 3.16 : Ankara Nüfusunun Yas ve Cinsiyet Dağılımı

	1927			1935			1940			1945		
	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T
0-14	12.0	10.4	22.4	12.9	12.2	25.1				12.1		
15-64	53.6	22.5	76.0	47.3	25.6	72.9				47.6		
65+	0.6	0.9	1.6	0.8	1.2	25.1				0.8		
TOPLAM	66.2	33.8	100.0	60.9	39.1	100.0				60.5		
	1950			1955			1960			1965		
	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T
0-14	13.4	12.8	26.2	13.4	12.8	26.2	16.4	15.0	31.4	17.6	16.4	34.0
15-64	43.8	27.6	71.4	43.8	27.6	71.4	40.3	25.9	66.2	36.8	26.6	63.4
65+	0.9	1.5	2.4	0.9	1.5	2.4	0.9	1.5	2.4	7.0	1.6	2.6
TOPLAM	58.1	41.9	100.0	58.1	41.9	100.0	57.6	42.4	100.0	55.4	44.6	100.0
	1970			1975			1980			1985		
0-14	18.3	16.4	34.7	18.8	16.6	35.4	18.1	16.8	34.9	17.2	16.2	33.4
15-64	34.6	27.7	62.3	33.7	28.0	61.7	32.6	29.6	62.2	32.8	30.4	63.2
65+	1.2	1.8	3.0	1.1	1.8	2.9	1.2	1.7	2.9	1.5	1.9	3.4
TOPLAM	54.1	45.9	100.0	53.6	46.4	100.0	51.9	48.1	100.0	51.5	48.5	100.0
	1990			2000								
0-14	14.6	15.5	30.1	13.0	12.0	25.0						
15-64	32.1	34.2	66.3	35.0	35.0	70.0						
65+	2.0	1.6	3.6	2.3	2.7	5.0						
TOPLAM	48.7	51.3	100.0	50.3	49.7	100.0						

Kaynak: www.tuik.gov.tr

1927 yılında Ankara'da dengesiz bir yas ve cinsiyet dağılımı vardır. Ankara'nın yeni başkent olması dolayısıyla, çalışma yasında olan erkek nüfusun aşırı bir yığılması vardır. En büyük dengesizlik 15-64 yaşları arasındaki kadın nüfusunun azlığında kendisini göstermektedir. Kadın nüfusun azlığı beraberinde çocuk nüfus oranlarındaki azlığı da getirmektedir. 2000 yılına kadar yapılan her nüfus sayımında bu dengesizliğin

biraz daha ortadan kalktığı görülmektedir. 15-64 yas grubundaki erkek ve kadın nüfus oranlarının 2000 yılında eşitlendiği görülmektedir. 2000 yılında Ankara nüfusunun 3 ana yas grubu içinde, 0-14 yas grubunun toplam nüfusun yaklaşık % 25'ini oluşturduğu olduğu görülmektedir. Bu oran Türkiye ortalamasının (% 30) altında yer almaktadır. Bu da, doğal nüfus artış hızının Türkiye standardının altında artış hızının olması ve göçle gelen nüfusun ağırlıkla çalışma çağı nüfus grubunda yer alması ve aileler halinde gocun öneminin artmasıyla açıklanabilir.

Çalışma yas grubu olan 15-64 yas grubu toplam içinde % 70 ile Türkiye ortalamasının (% 64) üzerinde yer almaktadır. Ankara'nın mevcut gelişme potansiyeli ve bir çekim merkezi olması nedeniyle yoğun bir şekilde göç alması bu yas grubunun payının yüksek olmasını sağlamaktadır. 65 ve daha yukarı yas grubu ise toplam içinde % 5 ile Türkiye ortalamasının (% 5,7) altında bir değere sahiptir. Ankara'da 1,4 olan potansiyel bağımlılık oranı (0-14 yas grubuyla 65+ (bilinmeyen dâhil) yas grubunun toplamının 15-64 yas grubuna oranı) Türkiye ortalamasının (1,6) altında bulunmaktadır. Bu durum nüfusun yas yapısı ile çok yakından ilgilidir. Ankara'da 15-64 yas grubu payının Türkiye genelinin üzerinde bir ağırlığa sahip olması, çalışma çağı dışındaki nüfusun çalışma çağındaki bu nüfusa oranını gösteren bağımlılık oranının Türkiye ortalamasından düşük çıkmasını sağlamaktadır.

3.5.2. EĞİTİM, İSTİHDAM İLİŞKİSİ

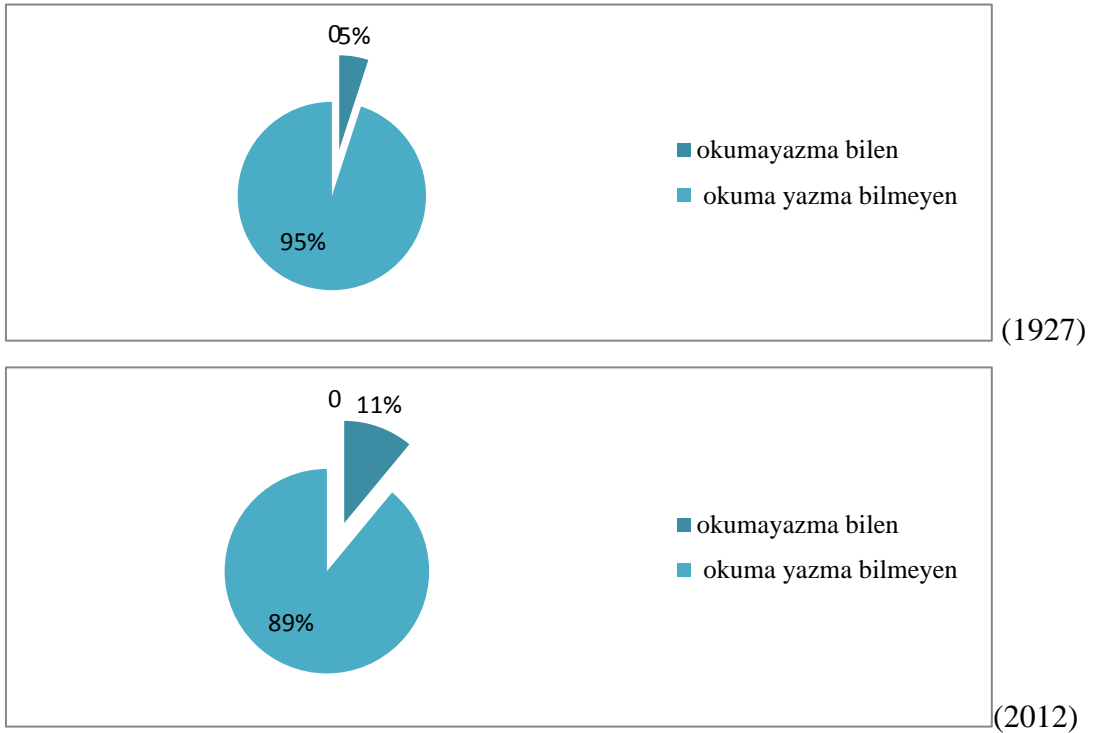
Ankara'da yıllar içinde okuma ve yazma bilenlerin oranı hızla artmaktadır. 1935 yılında erkeklerin %36,2'si, kadınların %13,6'sı okuma yazma bilirken, bu oran 2000 yılında erkeklerde %97,12'e, kadınlarda %89,3'e yükselmiştir. En az ilköğretim mezunu olanların oranı 1975 yılında erkeklerde %32,5, kadınlarda ise %19,6 iken, bu oran 2000 yılında erkeklerde %59,6'ya, kadınlarda ise %43,72'ye yükselmiştir. 1975- 2000 yılları arasında ortaöğrenim ve üniversite mezunları sürekli artış göstermektedir. 1975 yılında 25 ve daha yukarı yastaki erkeklerin %49'u, kadınların %31,1'i ilkokul mezunu iken,

2000 yılında erkeklerin %39.32u, kadınların ise %43,2'si ilkokul mezunudur.2000 yılında ortaokul veya lise mezunu olan erkeklerin oranı kadınların oranından daha fazladır.

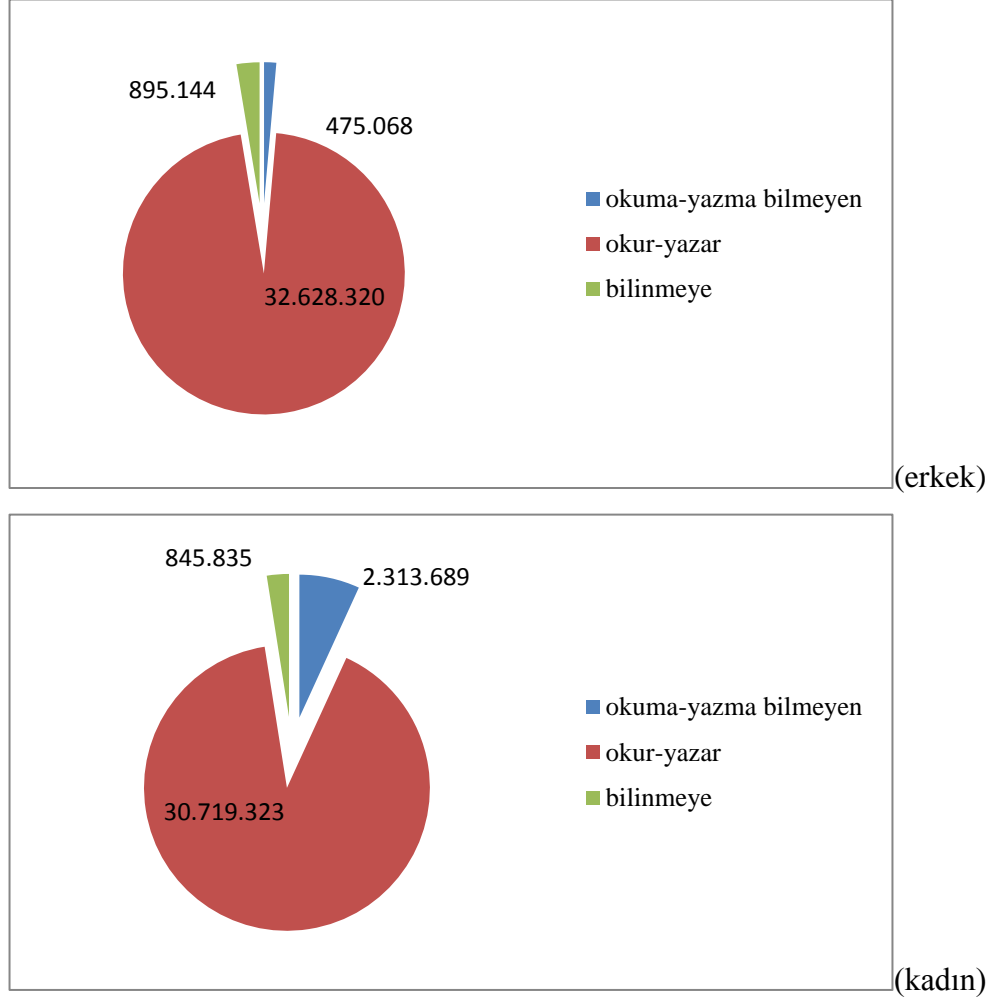
1927 yılında 6 yaş ve üstü nüfus dikkate alındığında genel nüfusumuzun sadece %11'i okuryazarken 2012'de bu oran % 95'e çıkmıştır. süreç içerisinde artan kentleşme ve modernleşmenin etkisiyle hem okur-yazar kadın sayısı ciddi artış göstermiş, hem de kadın işgücünün emek piyasasında kayda değer bir yeri oluşmuştur. Bununla birlikte ise okura-yazar olmayan dilimin %61'inin ise kadınlardan oluşması dikkat çekmektedir.

Şekil 3.13: Türkiye nüfusunun okuryazarlık durumu 1927/ 2012

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Şekil 3.14: Kadın/Erkek Nüfusun Okuryazar Durumu 2012(Kaynak: www.tuik.gov.tr)

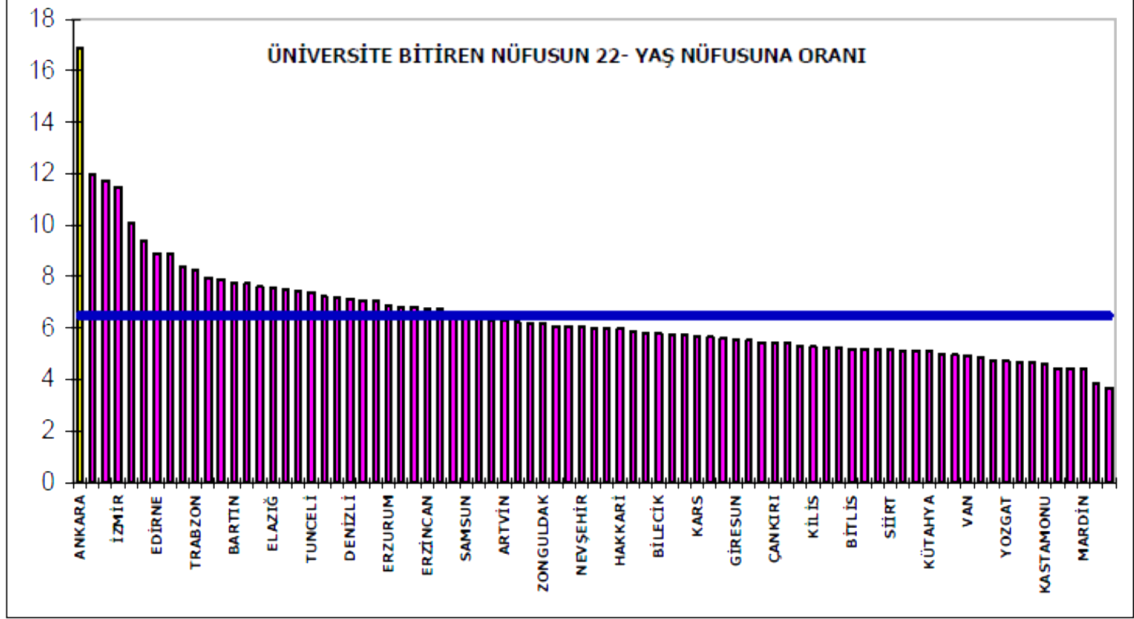

Tablo 3.17: Okuma yazma durumu, cinsiyet ve yaş grubuna göre nüfus, Türkiye, 2012

6+	okur-yazar değil		okur-yazar		bilinmeyen		Toplam
	Kadın	erkek	kadın	erkek	kadın	erkek	
2012	2.313.689	475.068	30.719.323	32.628.320	845.835	895.144	
toplam	2.788.757		63.347.643		1.740.979		67.877.379

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Sekil 3.15. : Üniversite Bitiren Nüfusun 22 Yas Üzeri Nüfusa Oranı (2000)

Kaynak: www.tuik.gov.tr; www.ank.bel.tr

1975-2000 döneminde, ilkokuldan sonraki eğitim düzeylerini bitiren nüfus oranında önemli gelişmeler olmuştur. 1975 yılında eğitim çağını tamamlayan erkeklerin yaklaşık %28'i ilkokuldan sonraki eğitim düzeylerinden birini tamamlarken, 2000 yılında erkeklerin yaklaşık %55,2'si ilkokuldan sonraki eğitim düzeylerinden birini tamamlamıştır. 1975 yılında kadınların yaklaşık %15,1'i, 2000 yılında ise %35,62'si ilkokuldan sonraki eğitim düzeylerinden birini tamamlamıştır. Eğitim düzeyinde özellikle lise ve yükseköğretim mezunlarında önemli gelişme olmuştur. 1975 yılında erkeklerin %10'u, kadınların %7,3'u lise mezunu iken, 2000 yılında nüfus oranı kadınlarda daha fazla artış göstermiştir. 1975 yılında erkeklerin %10,5'i, kadınların %3'u yükseköğretim mezunu iken, 2000 yılında bu eğitim düzeyinden mezun olan erkeklerin oranı %19,8'e, kadınların oranı %13,2'ye yükselmiştir.

Ülkenin en eğitimli kenti Başkent Ankara’da, üniversite mezunlarının tüm nüfusa oranı, %11,70, 22 yaş üzeri nüfusa oranı ise %17 dolaylarındadır. Bu haliyle ülke ortalamasının yaklaşık 3 kat üzerinde yükseköğrenim görmüş nüfusa sahip olan Ankara, İstanbul ve İzmir’den de yaklaşık 1,5 kat daha önde görünmektedir. Ankara kenti için çok önemli bir acilim noktası olan bu eğitimli nüfus yapısı, okuma-yazma oranları bağlamında ise, bazı kırılganlıkları beraberinde getirmektedir. Özellikle, kırsal alanında önemli bir eğitim sorunu olan Ankara ilinde okuma yazma bilmeyen nüfusun kadın nüfus bosta olmak üzere ihmal edilemeyecek bir oranı olduğu görülmektedir.

Tablo: 3.18.: Cinsiyet Bakımından İşgücüne Katılma ve İşsizlik Oranı(%) istatistiklerle Ankara (2009-2012)

	2009				2011			
	İşgücüne Katılma Oranı(%)		İşsizlik Oranı (%)		İşgücüne Katılma Oranı(%)		İşsizlik Oranı (%)	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Ankara	23.60	67.00	16.20	12.70	25.6	70.4	12.3	8.4
Türkiye	26.00	70.50	14.30	13.90	28.8	71.7	11.3	9.2
	2010				2012			
	İşgücüne Katılma Oranı(%)		İşsizlik Oranı (%)		İşgücüne Katılma Oranı(%)		İşsizlik Oranı (%)	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Ankara	25.3	68.7	16.1	10.5	27.3	70.7	13.9	7.7
Türkiye	27.6	70.8	13.0	11.4	29.5	71.0	10.8	8.5

Kaynak: www.tuik.gov.tr

8 yıllık eğitimin tamamlanabileceği en küçük yaş biriminin 14 olması nedeniyle, en az ilköğretim mezunu olanların oranındaki değişim incelenirken 14 ve daha yukarı yaş grubundaki nüfus dikkate alınmıştır. Ankara ilinde en az ilköğretim mezunu olanların oranı 1975 – 2000 döneminde her iki cinsiyet için de sürekli artış göstermiştir. En az ilköğretim mezunu olanların oranı 1975 yılında erkeklerde % 32,5’i kadınlarda % 19,6 iken, bu oran 2000 yılında erkeklerde %59,6’ya, kadınlarda ise %43,7’ye yükselmiştir.

Tablo 3.19: 2010,2011,2012 Yıllarında Eğitim Durumuna Göre Erkekler Arasında İşsizlik

Kent-Erkek		Okuma yazma bilmeyen	Okur-yazar	İlkokul	Lise	Üniversite
İşgücündeki payı(%)	2010	36.8	55.2	75.1	82.3	84.3
	2011	37.8	57.5	75.2	69.7	85.3
	2012	34.0	56.4	74.3	69.1	85.1
İşsizlik oranı(%)	2010	13.7	16.3	10.5	10.4	8.0
	2011	10.7	13.5	8.1	9.5	7.6
	2012	9.9	13.1	7.2	9.2	7.2
İstihdam oranı(%)	2010	31.8	46.2	67.2	73.7	77.5
	2011	33.7	49.7	69.2	63.1	78.8
	2012	30.6	49.0	68.9	62.8	78.9

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Tablo 3.20: 2010,2011,2012 Yıllarında Eğitim Durumuna Göre Kadınlar Arasında İşsizlik (Kaynak: www.tuik.gov.tr)

Kent-Kadın		Okuma yazma bilmeyen	Okur-yazar	İlkokul	Lise	Üniversite
İşgücündeki payı(%)	2010	16.3	20.4	25.7	30.4	71.0
	2011	17.1	21.4	27.5	30.3	70.8
	2012	16.7	20.7	28.3	30.6	70.9
İşsizlik oranı(%)	2010	2.4	6.8	8.6	24.9	15.9
	2011	2.0	6.5	6.9	21.3	15.2
	2012	1.4	5.2	6.4	19.0	14.7
İstihdam oranı(%)	2010	15.9	19.0	23.5	22.8	59.7
	2011	16.8	20.0	25.6	23.8	60.1
	2012	16.5	19.7	26.5	24.8	60.4

SONUÇ

Türkiye hızla kentsel toplum halini almaktadır. Kentlerin kırsal alandaki yerleşim yerleri ile kıyaslandığında yaşamak için çekici özelliklere sahip olması ve kırsal kesimdeki yerleşim yerlerinin ekonomik, sosyal ve fizikî alt yapı açısından bütüncül biçimde geliştirilememiş olması, kentlere yönelen göçü kaçınılmaz hale getirmekte ve bunun nihayetinde de kentlerde plansız ve sağlıksız bir şekilde gelişme yaşanmaktadır. 1950'lerin başında ülke nüfusunun ancak dörtte birine yakın bir kesimi kentlerde yaşarken, bu oran günümüzde %60'ın üzerine çıkmış durumdadır. 2007 yılı sonu itibarı ile yapılan hane halkı istatistik bilgilerine göre ülkemizdeki nüfusun %63'ü kentlerde, %37'si kırsal alanda yaşamaktadır. Bu çalışmada Türkiye genelinde gerçekleşen değişimin Ankara Altındağ ölçeğinde kesiti verilmeye çalışılmıştır. Ülkemizdeki kentleşme, kentlileşme ve kentsel yoksulluk sürecinde Altındağ İlçesi önemli bir parça oluşturmaktadır.

Kentleşme konusunda yaşanan en önemli sorunlardan biri, ülkemizde 1980'lerden bu yana izlenen sanayileşme stratejisinin de katkısıyla tarımsal üretimin giderek geri plana düşmesi, devletin tarım sektörüne olan desteğinin azalmasıdır. Bunun sonucunda, kırsal alanda yaşayanların yoksulluğunun da giderek artması, ancak daha da önemlisi, 1980'lere kadar kentlerde yaşamalarına rağmen hâlâ tarım kesiminde çalışan yakınları tarafından desteklenen düşük gelirli insanların artık bu desteği yitiriyor olmasıdır. Bu gelişmeler doğrultusunda, hem kırsal alanda yaşayanların, hem de kente göç eden ve bir ayağı kırdaki olan kesimler arasında yoksulluk yaygınlaşmıştır. Geleneksel (aile, cemaat vs.) destek yapıları da eskisi gibi işlemediğinden yoksul kesimlerin sıkıntıları katlanarak artmıştır. Devletin boşalttığı alanların "sivil toplum" kuruluşları tarafından doldurulmasıdır. Bu noktada hem ekonomik hayatın canlandırılmasında hem

de yoksullukla mücadelede kamu, özel sektör ve STK arasındaki koordinasyon sağlanmalıdır.

Kentsel yoksulluk, göç ve kentsel yığılma sorunu ile başa çıkabilmenin yegâne yolu “istihdam odaklı yerel kalkınma modelleri” nin geliştirilmesi ve uygulanabilmesidir. Son yıllarda Türkiye’de bu amaca hizmet etmek üzere önemli adımlar atılmaktadır. Yaygın örgütlenme, sektörel ve yerel kümelenme, kapasite geliştirme, kamu-üniversite-özel sektör işbirliği, sürdürülebilir yerel kalkınma, yerel halkın ve üreticinin refahını hedefleyen yatırım politikaları ve yerel kaynakların korunarak değerlendirilmesi önemli unsurlar olarak görülmektedir. Düzgün ve planlı bir kentleşmenin gerçekleştirilebilmesi için; nüfus yığılmasının çok yoğun olduğu şehir ve bölgelerde yerli ve yabancı yeni yatırımların özendirilmemesi; yoğun göç veren şehirler ve bölgelerde istihdam odaklı etkin yatırım teşvik politikaları uygulanması; kırsal alanda yerel kaynak ve hammaddelere dayalı imalat sanayii sektörlerinin kurulması için teşvik sağlanması; yerelde üretilen ürünlerin ülke içinde ve komşu ülkelere pazarlanması için lojistik ve tanıtım faaliyetleri için devlet desteği sağlanması; yerel işgücü arz ve talep yapısı tespit edilerek insanların yaşadıkları bölgelerde istihdam edilmelerinin sağlanması; kentlerdeki yapılaşmanın imar planlarına uygun, planlı, alt yapıları, üst yapıları, sosyal ve kültürel tesisleri ve çevresi ile yaşanılabilir şekilde olması; kentlerde yaşayanların kadınları, çocukları, yoksulu, yaşlısı ve özürsüsü ile dışlanmadan ve güvenlik içinde yaşayabilecekleri ortamın oluşturulması; muhtaç durumda olanların sosyal yardımlardan adil bir şekilde yararlanabilecekleri bir mekanizma kurulması hususlarının dikkate alınmasında yarar görülmektedir.

Ekonomik büyümeye koşturarak nüfusu her geçen gün artan Ankara’da göç hareketlerinin hızı, çeşitli yönetsel sorunları da beraberinde getirmiştir. Artan hizmet talebi, kent merkezinde yaşanan yığılma ve kent çeperine göç edenlerin yaşadığı kentsel yoksulluk, kentsel hizmetlerin etkili ve verimli sunumunu büyük oranda olumsuz etkilemiştir.

Ülkemizde sanayileşmeye koşut olarak gerçekleşen kentleşme olgusu üzerinde tam bir fikir birliği bulunmamaktadır. Kentleşmenin biçimini ise sanayileşmesinin seyri ve niteliğinin belirleyeceğini belirtmek mümkündür. Bugün ülkemizde de var olan şekilde doğal kaynakların bulunduğu yöreleri boşaltıp, nüfusu bir kaç büyük kentte toplayan, ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan kargaşa yaratan kentleşme biçimi kaçınılmaz olmadığını belirtebiliriz. Daha sağlıklı bir kentleşme, bunu gerçekleştirmeye kudreti yetecek ekonomik gelişmeye koşut gerçekleşebilir.

Yoksulluk sorununa çözüm getirebilmek için her hizmeti devletten beklemek yerine sivil toplum kuruluşları teşvik edilmeli ve sosyal destek sağlama sürecine mutlaka dâhil edilmelidir. Kardeş aile ve eğitimi destekleme modelleri geliştirilmeli, özendirilmelidir ve desteklenmelidir.

Yasal açıdan, yoksullukla mücadele, ağırlıklı olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü ve ülke çapında bulunan 973 SYD Vakfının çabaları ekseninde ilerlemektedir. Ancak bu vakıflar, Genel Müdürlüğün taşra teşkilatı biçiminde örgütlenmediğinden tam etkili ve verimli olamamaktadır. Bu sistemin dezavantajı, siyasi baskılara açık olması, ancak avantajı da, yerel düzeyde daha fazla hissedilen yoksulluğun tespiti ve daha esnek mücadele stratejilerinin benimsenebilmesidir. Bu bakımdan özellikle dışlanma türündeki yakınmaların azaltılması için denetimlerin söz konusu olduğu, ancak kararların yine yerel düzeyde verildiği bir yapılanma yararlı olabilir. Bunun yanında, SYDGM ile öteki kamu kurumları ve STK'lar arasındaki etkileşim, işbirliği ve bilgi alışverişinin sağlanması gerekir.

ÖNERİLER

I. Kentsel Yoksulluk Sorunlarının Çözümüne Yönelik Stratejiler

Çalışma kapsamında yapılan değerlendirmeler neticesinde Kentsel Yoksulluk Sorunları başlığı altında dile getirilen temel sorunların çözülebilmesi için izlenecek stratejiler aşağıda verilmektedir:

1. Gecekondu olgusunu iyileştirme amaçlı alternatiflerin oluşturulması. Gecekondu halkı için daha iyi sıhhi koşullar sağlanmalıdır,
2. Söz konusu alternatif uygulamalar gecekondu sakinini yerinden edecek değil, yerinde ikameti sağlayabilecek kapsama sahip olmalıdır,
3. Kentleşme sürecinin kaçınılmaz aracı Kentsel dönüşüm projelerinin uygulamaya konulmasından önce bölge halkının beklentilerinin saptanması ve sosyo-ekonomik profili çıkartılmalıdır,
4. Bölge halkının sosyo-fizikî mekân ihtiyaçlarının dikkate alınması ve söz konusu kentsel dönüşüm proje uygulamalarında bu ihtiyaçlar sağlanmalıdır,
5. Bölge halkının proje geliştirme sürecine katılımını hedefi maksimum düzeyde tutulmalıdır,
6. Kentsel dönüşüm kapsamında yerinden edilen bölge halkının yeniden yerleşim sürecinde gösterdiği direnç izlenmeli ve kontrol edilmelidir.
7. Yeniden yerleştirme projelerinde bölge halkının geçmişten gelen alışkanlıklarına cevap vermeyi mümkün kılacak şekilde kentsel tarım uygulamaları için de gerekli fiziki mekânların ve şartlar sağlanmalıdır,

8. Kentsel dönüşüm projeleri sonrası, proje çevresinde iş olanaklarının geliştirilmelidir,
9. Kentsel dönüşüm projelerinde kadın- çocuk- engelli ve yaşlı bölge halkının sürece katılımını ve yeni fiziki, sosyo-ekonomik koşullara uyumunu kolaylaştıracak uygulamalara yer verilmelidir,
10. Kentleşme sürecinde ortaya çıkması muhtemel Ekonomik/ toplumsal/ siyasi nedenlerden kaynaklanabilecek dışlanmanın önlenmesi,
11. Dil, din, mezhep, ırk, kültür ayrımı gözetmeksizin bir arada ve uyum içinde yaşamayı mümkün kılacak uygulamaların varlığı,
12. Barınma hakkının temel bir insan hakkı olarak kurumsallaştırılması,
13. Kentsel yapılaşma ve altyapılarının toplumun her kesimine hizmet edebilecek şekilde düzenlenmesi,
14. Özürlülerin, kadınların ve gençlerin istihdam, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişiminin artırılması,
15. Toplumun tüm kesimlerindeki bireyleri kapsayacak şekilde sağlık, eğitim vb. alanlarda gerekli tedbirlerin alınması,
16. Evsizleri ve evsizlik riskine karşı korumasız olan bireylere yönelik bütünsel/entegre iyileştirme(rehabilitasyon) programlarına öncelik verilmesi.
17. Sosyal konut sağlanması, gençlik merkezleri, kadın merkezleri ve halk eğitim merkezlerinin sayısını artırmak ve niteliğini iyileştirilmesi,

18. Yoksulların gelir elde etmesine yönelik tedbirler alınmalı ve yoksulluk riskine açık hanelerin gıda güvencesinin sağlanması,
19. Toplumun bütün kesimlerini içine alacak halk eğitim programları ve birlikte yaşamanın gereklerine ilişkin geniş ölçekli bilgilendirme programları kapsamında halkın kentsel yaşam ve kent kültürü konusunda bilinçlendirilmeli ve halkın kentsel hizmetlerden faydalanmasına yönelik bilgilendirme çalışmalarının yapılması.
20. Sosyal düzensizliklere ve suçlara ilişkin idari yaptırım konusundaki yasal düzenlemelerin toplumsal hayatta uygulamaya geçirilmesi ve bunları uygulayacak kamu görevlilerinin bilinçlendirilmesi-güçlendirilmesi gerekmektedir...

KAYNAKÇA

- AÇIKALIN, N.(2008),” *Yoksulluk ve Genç Kuşakların Toplumsal Hareketlilik Olanakları: İstanbul ve Gaziantep Örnekleri*” Çalışma Ve Toplum Dergisi, 2008/2, Mersin
- AKTAN, C.C(2002),” *Dünyada ve Türkiye’de İnsani Gelişme, Yoksullukla Mücadele Stratejileri*”, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını
- AKYALIN S. Ve TEMİZEL F. (2006),” *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlama ve Dayanma Vakflar İle Mikro Finansman Kurumlarının Birlikteliği*”, Ankara
- ALADA, A. B. VE DİĞ.(2002),” *Küreselleşme, Yoksulluk ve Şiddet Bağlamında Sokak Çocukları, Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*”, TODAİE Yayını No: 311, Ankara
- AYDOĞAN, A. (2000),”*Şehir ve Cemiyet*”, İz Yayıncılık, İstanbul
- AYTAÇ, Ömer ve Akdemir, İlhan O.(2003) “*Türkiye’de Yeni Kentli Yoksulluk Sorunu*”, Yoksulluk Sempozyumu,(Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayınları, 2.cilt, İstanbul,
- BAL, H., “*Kent Sosyolojisi*”; Fakülte Kitabevi, Isparta 2002,
- BIÇKI, D.(2005), “*Kentsel Yoksulluğun Yapısal Faktörlerle Analizi: Ekonomik ve Politik Yapının Yeniden Örgütlenmesi; Karşılaştırmalı Bir Analiz*”, (“İş,Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 2005, Cilt:7 Sayı:1)
- BİRSEL, S.Güven vd.(2002) “*Kentsel Yoksulluğun Değişik Tanımları Üzerine*” Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama (içinde), 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu, 6-8 Kasım 2002, Ankara,
- BİRSEL, Polat, Çalışır, Hovardaoğlu (2002) “*Kentsel Yoksulluk/Yoksulluğun Değişik Tanımları Ve Boyutları Üzerine*” Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama (içinde), 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyumu, 6-8 Kasım 2002, Ankara,

- CAFRI, R.(2009), "*Adana İlinde Yoksulluğun Anazlizi: Sınırlı Bağımlı Değişkenli Modellerle Bir İnceleme*", Çukurova Üniv., S.B.E., Adana
- CEBECİ, M. Numan, (1998)," *Yüksek Yapılarda Psikolojik ve Sosyal Problemler*", 2010 Yılı'nın İstanbul'una Doğru Kent Zirvesi, İ.B.B. Yayınları, 1998,
- CHİLDE, G. (1983) "*Tarihte Neler Oldu*", Alan Yayıncılık, İstanbul,
- ÇAKIR,S.(2011), "*Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme*" Süleyman Demirel Üniv. Fen Edebiyat Fakültesi,Sosyal Bilimler Dergisi,Aralık 2011, Sayı:24, ss.129-142
- ÇEZİK, A.(1982), "*Kentleşme Yerleşme Sektör Raporu*", DPT SPD Yayını Ankara, Kasım.
- DANSUK, E.(1997),"*Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi Ve Sosyo-Ekonomi Yapılarla Ölçülmesi*", DPT Uzmanlık tezi, Ankara.
- DİNÇER, Y. (1999)," *Kent, Kentleşme ve Kent Planlaması, Sivil Toplum İçin Kent*", Siyaset ve Demokrasi Seminerleri, Demokrasi kitaplığı-WALD Yayınları, İstanbul 1999
- DUMANLI, R.,(1996) "*Yoksulluk ve Türkiye'de ki Boyutu*" , DPT Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara:1996.
- DURU, Bülent, ALKAN, Ayten,(2002), "*20. Yüzyıl Kenti*", İmge Kitabevi, Ankara
- ES, Muharrem ve Ateş, Hamza. (2004) "*Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*". Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı: 48,
- ERKAN, R. (2010) "*Kentleşme ve Sosyal Değişme*", Bilimadamı Yayınları, Ankara,
- GERAT, C., ÖNDER, Ş. v.d.(1971)" *Türkiye'de Kentleşme, Komisyon Raporu*", Ankara Mimarlar Odası Yayınları, Ankara, 1971
- GIDDENS, A.(2000) "*Sosyoloji*", Çev. Hüseyin Özel-Cemal Güzel, Ankara, 2000.
- GÖKÇE, B., (1976) "*Gecekondu Gençliği Ankara:1971*", Ankara: H.Ü Yayınları, C15.

- GÖKÇE, B. Ve Diğerleri, (1993)" *Gecekondularda Ailelerarası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü*", Ankara: T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- GÖKÇE, B. (2007)" *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar, Ankara*": Savaş Yayınevi. Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı.
- GÖRÜN, M ve ELAGÖZ İ.(2007) "*Kentsel Yoksulluk: Sivil Toplum Ve Yerel Yönetim İşbirliği*", IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı: Küresel Yoksulluk, (18 Mart Üniv. Biga İ.İ.B.F. Yayınları, Çanakkale, 2007)
- HARVEY, D.,(1973),"*Social Justice and the City*", Edward Arnold, London.
- HATT, Paul K. Ve Reisse, Albert J. (2002) "*Kentsel Yerleşmelerin Tarihi, 20. Yüzyıl Kenti*", Der. Ve Çev. Bülent Duru - Ayten Alkan, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara,
- İŞİK, O. (1999),"*1980'lerden 2000'lere Türkiye'de Kentsel Gelişme: Yeni Dengeler, Yeni Sorunlar, Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi*", "Sivil Toplum İçin Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi Seminerleri, WALD-Demokrasi Kitaplığı, İstanbul
- İSBİR, E.(1991) "*Şehirleşme ve Meseleleri*," 2.Baskı, Ankara, 1991
- İSBİR, E.(1982),"*Kentleşme Metropolitan Alan ve Yönetimi*," AİTİA yayını, Ankara 1982; 8-9)
- KARPAT, K.(1976),"*The Gecekondu, Rural Migration and Urbanization*" , Cambridge University Press, London
- KARTAL, K.(1992),"*Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentleşme*", Ankara
- KAYA, E. , "*Kentleşme ve kentleşme*", 30.04.2013
- KAYA,E.(2003),"*Yerel Yönetimler Reformu ve Belediyelerde Yeniden Yapılanma*"; İlke Yayıncılık, İstanbul

- KAYGALAK, S., (2001)“*Yeni kentsel yoksulluk, göç ve yoksulluğun mekânsal yoğunlaşması: Mersin/Demirtaş Mahallesi Örneği*” Praksis Dergisi, S. 2, Ankara, 2001.
- KELEŞ R. (1980)”, *Kent Bilimleri Terimler Sözlüğü*”, TDK yayınları, Ankara, 1980/1998; 70.)
- KELEŞ, R., Hamamcı, C.,(1993)“ *Çevrebilim*”, İmge Yayınları, Ankara, 1993.
- KELEŞ, R., ÜNSAL, A.,(1982)“ *Kent ve Sosyal Şiddet*”, A.Ü.S.B.F. Yayınları, Ankara, 1982.
- KELEŞ, R.,(1996) “*Sosyal Konut Politikası Kavramı Üzerinde Bir Deneme Ve Türkiye’de Sosyal Konut Politikası*”, S.B.F. Dergisi, Cilt: 21, Sayı: 2, Ankara, 1996,
- KELEŞ, R.,(1983) “*100 Soruda Türkiye’de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu*”, 3.Baskı, Gerçek Yay., İstanbul, 1983.
- KELEŞ, R.,(1998)“ *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü*”, İmge Kitabevi, Ankara, 1998
- KELEŞ, R.,(1976), “*Kentbilim İlkeleri*”, Ankara, 1976.
- KELEŞ, R.,(2002) “*Kentleşme Politikası*”, İmge Kitabevi, 7. Baskı, Ankara, Nisan 2002
- KELEŞ, R.,(1984) “*Kentleşme ve Konut Politikası*”, A.Ü.S.B.F. Yayını, Ankara, 1984.
- KELEŞ, R.,(1974),“*Şehir ve Bölge Planlaması*”, İstanbul, 1974.
- KELEŞ, R.,(1974) “*Şehirleşmede Denge Sorunu*”, Mimarlık Dergisi, Yıl:4, Sayı:37, İstanbul, 1974.
- KELEŞ, R., (1973),“*Türkiye’de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu*”, İstanbul, 1973.
- KELEŞ, R.,(1992),“ *Yerinden Yönetim ve Siyaset*”, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992.
- KIRAY, M.,(1998),“ *Kentleşme Yazıları*”, Bağlam Yayınları, İstanbul
- KIRAY, M. (1982),“ *Toplumsal Değişme ve Kentleşme , Kentsel Bütünleşme*”, TGAV yay., Ankara.
- KONGAR, E. (2001),“ 21. *Yüzyılda Türkiye*”, Remzi Kitabevi, İstanbul

- LIPTON,M.(1997)," *Poverty: Are There Holes in the Consensus?*. World Development, Vol25
- NADAOĞLU, H., ve diğlerleri (1996)," *Mahalli İdarelerin Yeniden Yapılandırılması*", TOBB, İstanbul
- ONAT, Ü. (1993)" *Gecekondu Kadının Kente Özgü Düşünce ve Davranışlar Geliştirme Süreci*", T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Ankara, 1993
- ORTAYLI, İ. (1979)"*Türkiye İdare Tarihi*", T.O.D.A.İ.E. Yayınları No:180, Ankara, 1979
- ÖZEL, M. (2005),"*Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Sayı:2 Cilt:5 / Konya
- ÖZEN, S. (1996), "*Kentleşme Sürecinde Ailede Kuşaklararası İlişkiler*", Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İzmir
- ÖZER, A., "*Güneydoğu'da kentleşme(me) dramı-Diyarbakır*". tüsiad.org
- ÖZER İ. (2004)" *Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel değişme*", Ekin kitabevi, Ankara, 2004.
- ÖZKAN, E.,(2000)," *Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri: Ankara Örneği*", ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı Yayını, Ankara, 2000.
- SENCER, Y. (1979)" *Türkiye'de Kentleşme*," Ankara: Kültür Bak. Yay., No:345,1979
- SİPAHİ, E.B.(2006)," *Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Kentsel Yoksulluk:Ekonomik ve Sosyal Boyutlarıyla Konya Örneğinde Yoksulluk*" SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,Konya
- SUHER, H. (1991), "*Kentleşme ve Kentleşme Politikaları*", İstanbul: TÜSES Yayını.
- SEZAL, İ.,(1997) "*Göçler ve Şehirleşemeyen Şehirler*", Toplum ve Göç, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi (Mersin, Kasım 1996), Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara
- SEZAL, İ. (1992)" *Şehirleşme*", Ağaç Yayınları, İstanbul.

- ŞENSES, Fikret(1979) “*Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*”, İletişim Yayınları, İstanbul 2001
- TEKELİ, İ.(1976),"*Gecekondu, Dolmuşlu, İşportalı Şehir*" , Cem Yayınları, İstanbul
- TEKELİ, İ.(2001),"*Modernite Aşılırken Kent Planlaması*", İmge Kitabevi, Ankara
- TEKELİ, İ. (2004), "*Bir Bölge Plancısının Çözmeye Çalıştığı Sorunun Büyüklüğü Karsısında Yaşadığı İç Huzursuzlukları*", Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, Cilt II, Pamukkale Üniversitesi Yayınları, Denizli.
- TMMOB Şehir Plancıları Odası,(2000),"*Yer Seçimleri Kimin Meslek Alanı?*" "Haber Bülteni, Ocak 2000
- TMMOB, "*1994-1995 Yıllar 16. Dönem Çalışma Grup Raporları*", Makine Mühendisleri Odası, İzmir Şubesi Yayınları, İzmir
- TÜTENGİL, C. Orhan(1966)” *Az gelişmiş ülkelerin toplumsal yapısı*” , İstanbul, 1966
- UNITED NATIONS(2008),“*World Urbanization Prospects: The 2007 Revision*” *United Nations Department Of Economic And Social Affairs/Population Division 7*, New York
- WIRTH, L (1938)“*Urbanism as a way of life*” american journal of sociology, C.44,1938
- YILDIRIMOĞLU, H.(2005),"*Uluslararası Emek Göçü: “Almanya’ya Türk Emek Göçü*”,Kamu-İş; C:8, S: 1/2005
- YILMAZ, Nail. (2004) "*Farklılaştırıcı ve Ayrıştırıcı Bir Mekanizma Olarak Kentleşme*" Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı: 48

Tez, makale, raporlar ve gazete -internet kaynakları

Yasa Metinleri

- Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri, Avrupa Kentsel Şartı (1996)
- 4904 Sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu.
- 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu.
- 4857 Sayılı İş Kanunu.
- 775 Sayılı Gecekondu Kanunu
- Özel İstihdam Büroları Yönetmeliği, Ağustos 2008.

Raporlar

- T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (2009). *Kentsel yoksulluk, göç ve sosyal politikalar komisyonu raporu* Ankara-Nisan 2009
- T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (2009) .*Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu Raporu*. Ankara-Nisan
- T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (2007). *Kentleşme Alanında Sürdürülebilirlik Çözümü: Yaklaşımlar, Modeller, Temel Alanlar, Göstergeler, Uygulama Örnekleri*. Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörel Politikalara Entegrasyonu Projesi, Kentleşme Tematik Grubu 2. Raporu, Ankara
- DPT,(2001), " *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele ÖİK Raporu*, Ankara

Gazete ve İnternet Kaynakları

- http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=39&ust_id=11
- <http://kentli.org/sss/soru80.html>
- <http://www.fka.org.tr/SayfaDownload/Kentleşme Sempozyum Bildiri Metni - M. Fatih %C7AN>
- <http://www.vatanim.com.tr> , (14.03.2006) [Akat, Asaf S. , "Yoksulluk Araştırması"]
- <http://www.kentliorg> , (20.05.2003) [Cebeci, Ö. Faruk ve Mehmet Çakılcıoğlu, "Kent Planları Kent Yoksulluğunu Önlemede Bir Araç Olarak Kullanılabilir mi?",
- <http://www.geocities.com/yereldemokrasi> , (20.05.2003), [Çukurçayır, M. Akif, "Kentler ve Tutunamayanlar: Konya Örneğinde Kentsel Yoksulluk"]
- <http://www.toplumvesiyaset.com/yaziOku.php?id=585>
- <http://www.bilgiyonetimi.org> (20. 05.2013). [Es, Muharrem ve Tuncay Güloğlu, "Bilgi Toplumuna Geçişte Kentleşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği",]
- <http://www.tesev.org> , (10.05.2013), [Tekeli, İlhan, "Kent Yoksulluğu ve Modernitenin Bu Soruna Yaklaşım Seçenekleri Üzerine"]
- <http://planlama.org> (21.04.2013)
- www.ank.bel.tr (08.05.2013)
- www.ogu.edu.tr/images/birimduyuru/200933112156.do

Tezler

- AKKOYUN, N.(2004); *MSGSU Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Lisans Bitirme Tezi*, Tez adı: Kentsel Yoksulluk ve Süleymaniye Örneği, İstanbul, 2004

- TÜFEKÇİ, S.(2002)"*Kırsal Kesimlerden Büyükşehirlere Göç ve Göçün Aie Yapısında Meydana Getirdiği Değişiklikler (İSTANBUL ÖRNEĞİ)*"
T.C.Sleyman Demirel Üniv., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,
- YILDIRIM, A.(2004), ;*Ankara Üniv. SBF. Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı*, Tez Adı: Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri, Ankara,2004

EK 1: GÖRÜŞME FORMU

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BÖLÜMÜ

KENTLİLEŞME SÜRECİ VE KENTSEL YOKSULLUK

Bu anket ve görüşme formu Kırıkkale Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'ne sunulacak olan tez çalışmasının saha çalışması alanına yönelik olarak hazırlanmıştır. Çalışmada kimlik bilgileri gizli tutulacaktır.

İsim:-----

Yaşı.....

En son bitirdiği okul.....

Doğum yeri: Kent.....Kasaba.....Köy.....

Ankaralı mı?.....

Ankaralı değil ise buraya geliş nedeni?.....

Ankara'ya kaç yılında geldi?.....

Çalışıyor mu?.....

Çalışıyorsa mesleği ne?.....

Çalışıyorsa geliri ne kadar?.....

Ailenin aylık toplam geliri ne kadar?.....

EKONOMİK SERMAYE

- 1.Evin mülkiyet şekli nedir? Oda sayısı kaç? Tuvaleti nerede; içeri/dışarı?
- 2.Evde ısıtım ne şekilde sağlanmakta? Evde çamaşır ve bulaşık makinesi mevcut mu? Otomobil var mı?
- 3.Evde bilgisayar var mı? Ailede kaç kişi cep telefonuna sahip?
- 4.Kazanılan para en çok nerelere harcanmakta? Evde ihtiyaç anında kullanılabilecek “yastık altı” herhangi bir malvarlığı var mı?
- 5.Zaruri ihtiyaç faturaları(su, elektrik vb.)ödedikten sonra elinde para kalıyor mu?
- 6.Geçici bir işte mi çalışmakta?
- 7.Ücretli bir işte çalışmak ister mi? nasıl bir iş?

KÜLTÜREL SERMAYE

- 1.Kaç yaşında evlendi? Evliliği nasıl oldu? Resmi nikah var mı?
- 2.Ailede okuyan kız çocuk sayısı nedir? Erkek çocukların ile kız çocukların okuması aynı şey midir? Aynı şey değil ise hangisi neye göre değerlidir?
- 3.Kent merkezine(Kızılay, Ulus) ne sıklıkla gider? Hangi nedenlerde gider?
4. Ailede sağlığı bozuk ya da sık sık bozulan birileri var mı? Var ise kimlerdir?
- 5.Yardım aldığı vakıf/dernek/belediye var mıdır? Var ise ne sıklıkla yardım alınır?
- 6.Kendi sağlığıyla, giyim-kuşamıyla (kuaföre gitmek, spor, doktora rutin kontrole gitmek...) yeterince ilgilenebiliyor mu? (İlgilenmiyorsa) Neden?

ŞEKİLLER VE TABLOLAR

Tablolar:

Tablo 1.1: Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları, 2002-2010.....	36
Tablo 1.2: Gelire dayalı görel yoksulluk sınırına (Türkiye için) göre yoksul sayıları, yoksulluk oranı ve yoksulluk açığı	43
Tablo 1.3: Hanehalkı büyüklüğüne göre açlık sınırı (Türkiye).....	40
Tablo 1.4: Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları, 2002-2007.....	54
Tablo 1.5: Türkiye'de Yerleşim Yerlerine Göre Göç Eden Nüfus	58
Tablo 1.6: Ankara ili nüfus projeksiyonu (1960-2012)	60
Tablo 1.7: Ankara il ve ilçe merkezleri ile köy ve beldelerdeki erkek ve kadın nüfus oranı.....	70
Tablo 1.8: 2009-13 Yılları İl, İlçe ve Belde-Köy Nüfus Artış Oranları.....	71
Tablo 1.8.1. : Bölgeler itibariyle Göç Oranları.....	72
Tablo 2.5. Örneklem Grubunun Genel Nitelikleri.....	80
Tablo 2.6: Yaş Grupları.....	81
Tablo 2.7: Meslek Dağılımı	82
Tablo 2.7.1: Sosyal Güvence Türleri.....	82
Tablo 2.8: Gelir Düzeyi.....	82
Tablo 2.8.1: Harcama Kalemleri.....	82
Tablo 2.9: Eğitim Durumu.....	83
Tablo 2.10: Göç Nedenleri.....	84
Tablo 2.11: Göç Yerinin Seçilme Nedenleri.....	85
Tablo 2.12: Kentsel yaşamdan memnuniyet durumu	85

Tablo 2.13: Göç Sonrası Yaşamdan Duyulan Memnuniyet.....	86
Tablo 2.14: Göç Sonrası Geldiği Yere Geri Dönme İsteği.....	86
Tablo 2.15: Yaşanılan Yerin Mülkiyet Durumu.....	87
Tablo 2.16: Tuvalet içeride/ dışarıda durumu.....	88
Tablo 2.17: Eşya Sahipliği.....	89
Tablo 2.18: Yardım ve Destek Alınması Durumu.....	90
Tablo 2.19: Borçlanma Durumu.....	90
Tablo 2.20: Ankara Merkeze Gitme Sıklığı.....	91
Tablo 2.21:Ankara merkeze gitme nedenleri.....	91
Tablo 2.22: Lise Planları.....	92
Tablo 2.23: Sağlık sigortası olmayanların sağlık sorununu çözme şekli.....	93
Tablo 3.1. : Yıllara Göre Ankara Şehir Merkez Nüfusu.....	94
Tablo 3.2. : Bölgeler itibariyle Göç Oranları.....	106
Tablo 3.3: 2010-2012 Dönemi Nüfus ve Göç İstatistikleri	108
Tablo 3.4 : Ankara Kenti Nüfusu Gelişiminin İlçelere Gore Dağılımı.....	112
Tablo 3.5. : İlçelere Gore Yıllık Nüfus Artış Hızları (Binde).....	114
Tablo 3.6.: 1927-2010 Yılları arasında Kırsal ve Kentsel Nüfusun Sayısal ve Yüzde Dağılımı.....	117
Tablo 3.7. Nüfus Büyüklüğü Değişimleri (1960-2000).....	120
Tablo 3.8. : Türkiye ve Ankara Kenti Nüfusunun Gelişimi.....	123
Tablo 3.9: Ankara-Türkiye Toplam ve Kentsel Gelişim Endeksi.....	126
Tablo 3.10. : Türkiye ve Ankara Kentinin Yıllık Nüfus Artış Hızları.....	128

Tablo:3.11: Ankara il Nüfusu	128
Tablo 3.12. : Yıllık Nüfus Artış Hızları (Binde).....	131
Tablo 3.13. : Sayısal Nüfus Artışında Ankara'nın Payı.....	132
Tablo 3.14. Nüfus büyüklüğü ve nüfus artış hızı.....	133
Tablo 3.15: Yaş Bağımlılık Oranı	133
Tablo 3.16. : Ankara Nüfusunun Yas ve Cinsiyet Dağılımı.....	135
Tablo 3.17: Okuma yazma durumu, cinsiyet ve yaş grubuna göre nüfus, Türkiye, 2012.....	139
Tablo: 3.18.: Cinsiyet Bakımından İşgücüne Katılma ve İşsizlik Oranı(%) istatistiklerle Ankara (2009-2012).....	140
Tablo 3.19: 2010,2011,2012 Yıllarında Eğitim Durumuna Göre Erkekler Arasında İşsizlik.....	141
Tablo 3.20: 2010,2011,2012 Yıllarında Eğitim Durumuna Göre Kadınlar Arasında İşsizlik.....	142

Sekiller:

Şekil 2.1: Yaşanılan Yerin Mülkiyet Durumu	89
Şekil 3.2. : Ankara İli İçinde Yaşanan Göçler (1990)	110
Sekil 3.3. : Ankara İli Doğum Yerine Gore Nüfus (1935-2000).....	111
Sekil 3.4. : Ankara İli ve İlçeleri Bazında Nüfus Artış Hızları (2000).....	111
Sekil 3.5. : Ankara İli ve İlçeleri Bazında Kır-Kent Oranları (2000).....	114
Şekil 3.6. : 1927-2000 Türkiye ve Ankara Nüfus Artış Hızları.....	115
Şekil 3.7. : iller ve Türkiye Ortalaması itibariyle Nüfus Artış Hızları	119
Şekil 3.8.. : Türkiye, İç Anadolu Bölgesi ve İlleri Kır-Kent Oranları,2000.....	122
Şekil 3.9. : Ankara İli Nüfus Gelişimi 1927-2000.....	121
Şekil 3.10. : Türkiye ve Ankara Kenti Nüfusunun Gelişimi.....	125
Şekil 3.11: Ankara-Türkiye Toplam ve Kentsel Gelişim Endeksi.....	127
Şekil 3.12. : Yıllık Nüfus Artış Hızları.....	130
Şekil 3.13 Türkiye nüfusunun okuryazarlık durumu 1927/2012.....	137
Şekil 3.14: Kadın/Erkek Nüfusun Okuryazar Durumu	138
Sekil 3.15. : Üniversite Bitiren Nüfusun 22 Yas Üzeri Nüfusa Oranı (2000).....	139